

Henriikka Hietaniemi

FUTURE REFLECTIONS

*Taideperustainen toimintatutkimus nuorten kaksisuuntaisen
kotoutumisen edistämisestä videotaidetyöpajassa*

Taidevaijde – Nuorten kaksisuuntainen kotoutuminen 2016–2018 -hanke

Pro gradu -tutkielma

Kuvataidekasvatus

Lapin Yliopisto

2018

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Future Reflections – taideperustainen toimintatutkimus nuorten kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisestä videotaidetyöpajassa

Tekijä: Henriikka Hietaniemi

Koulutusohjelma/oppiaine: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 119, liitteet (7)

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tässä tutkielmassa kehitetään nuorten kaksisuuntaista kotoutumista edistävää taidetoimintaa Future Reflections -videotaidetyöpajassa. Työpaja oli Taidevaihde – Nuorten kaksisuuntainen kotoutuminen 2016–2018 -hankkeen ensimmäinen toiminto keväällä 2016. Maahanmuutto ja kotoutuminen ovat erittäin ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita, joihin taide ja kuvataidekasvatus voivat vastata omilla toimintamalleillaan. Kotoutuminen käsitetään tässä tutkielmassa kaksisuuntaisena toimintana, jossa sekä maahanmuuttajien että suomalaisväestön aktiivinen rooli on tärkeä. Tutkielmassa sanoitetaan erityisesti taidetoiminnassa syntyvän kohtaamisen tilan merkitystä kaksisuuntaisessa kotoutumisessa.

Työpajatoimintaa kehitetään taideperustaisen toimintatutkimuksen strategian avulla. Kehitystyö tapahtuu toiminnassa prosessinomaisesti kriittisen havainnoinnin ja reflektoinnin kautta teoretisoiden. Tutkimustehtävänä on videotaidetyöpajan toteuttaminen. Tutkielman teoria muodostuu kaksisuuntaisen kotoutumisen, kulttuurisen moninaisuuden, yhteisöllisen taidekasvatuksen ja kohtaamisen tilan käsitteistä. Tutkielman aineistona on koko työpajaprojekti ja toimintaa tarkastellaan erityisesti työpajan ohjaajaryhmän reflektointikeskusteluiden kautta. Tutkielman tuloksena syntyy syvempi ymmärtämys prosessista sekä kehitysehdotuksia saman tyyppiseen toimintaan jatkossa.

Työpaja toteutui neljän tapaamiskerran mittaisena paikallisella nuorisokeskuksella. Toimintaan tavoitettiin sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisia nuoria. Työpajassa tehtiin yhdessä videoteos, jota on myöhemmin esitetty julkisesti. Työpajaprojekti oli pilottiluontoinen ja siinä kohdattiin monia haasteita liittyen muun muassa osallistujien tavoittamiseen, yhteisen kielen puuttumiseen sekä tasapainon hakemiseen dialogisen prosessin ja produktin tuottamisen välillä. Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisen kannalta keskeiset huomiot prosessissa liittyivät taidetoiminnan luonteeseen sekä ohjaajan ja osallistujan rooleihin. Näiden elementtien huomioiminen tarkoituksenmukaisella tavalla luo toiminnassa edellytyksiä kohtaamisen tilan syntymiselle. Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa kaksisuuntainen kotoutuminen rakentuu yhteisen tekemisen kautta syntyvälle toiminnalliselle yhteisöllisyydelle, jonka pohjalta kokemusten jakamisen ja teoksellisuuden myötä muodostuu yhteisiä merkityksiä eli symbolista yhteisyyttä.

Avainsanat: kaksisuuntainen kotoutuminen, kohtaamisen tila, kulttuurinen moninaisuus, nuoret, taideperustainen toimintatutkimus, yhteisöllinen taidekasvatus, videotaide

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi _X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi _X_ (vain Lappia koskevat)

University of Lapland, Faculty of Art and Design

The title of the pro gradu thesis: Future Reflections – Art-based action research about promoting two-way integration among young people in a video art workshop

Author: Henriikka Hietaniemi

Degree programme / subject: Art Education

The type of the work: Pro gradu thesis

Number of pages: 119, attachments (7)

Year: 2018

Summary:

This research develops art-based methods to promote two-way integration among young people. The research is based on a video art workshop called Future Reflections which was organized in the spring of 2016. The workshop was the first act of The ArtGear – Two-Way Integration of Young People 2016–2018 project. Immigration and integration are important topics in the current debate of our society. Art and art education have their own possibilities to respond to these challenges. In this case, integration is understood as a two-way process in which the Finnish population share an equal active role with the immigrants. In this research, the meaning of the space of encounter in art as a promoter of the two-way integration is put into words.

The research is based on the strategy of art-based action research. The developing of the workshop activity in question is a process consisting of critical observation and reflection whilst comparing it to theory. The assignment of this research was to carry out a video art workshop. The theory consists of the concepts of two-way integration, cultural diversity, community-based art education and the space of encounter. The research material is the workshop project and the action is analyzed particularly through the reflective discussions of the workshop leaders. The result of this research is a deeper understanding of the process that took place and development proposals for similar kind of action organized in the future.

The workshop consisted of four meetings at a local youth center. There were youngsters with both immigrant and Finnish background taking part. There was a common video art piece produced which has been shown in public afterwards. The workshop was a pilot-like project and there were many challenges faced during the action. The challenges concerned for example reaching the participants, lack of shared language and the balancing between the dialogical process and producing the actual product. In terms of promoting two-way integration the key findings concerned the nature of the action that took place as well as the roles of the workshop leaders and the participants. By paying appropriate attention to these three elements, it is possible to create basis for the spaces of encounter to form during the art activity. In community-based art education the two-way integration constructs of shared action that produces functional community which then leads to symbolic communality via the process of sharing and the produced art.

Keywords: art-based action research, community-based art education, cultural diversity, space of encounter, two-way integration, young people, video art

I give a permission the pro gradu thesis to be read in the Library

I give a permission the pro gradu thesis to be read in the Provincial Library of Lapland (only those concerning Lapland)

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI	12
2.1 Taidevaihide-hanke	12
2.2 Future Reflections -työpajan ohjaajat	13
2.3 Nuorisokeskus Monde	14
2.4 Nuoret työpajan kohderyhmänä	15
3 TEOREETTINEN TAUSTA	17
3.1 Kaksisuuntainen kotoutuminen	17
3.1.1 Kotoutumisen kaksisuuntainen määritelmä	17
3.1.2 Monikulttuurisuudesta kulttuuriseen moninaisuuteen	21
3.1.3 Eron rakentamisen välttäminen käsitevalinnoissa: maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisuus	25
3.2.1 Katsaus aiempaan taidetoimintaan kotoutumisen parissa	27
3.2.2 Paikantuminen taidekasvatuksen kentälle	29
3.2.3 Yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteita	31
3.2.4 Kohtaamisen tila syntyy	37
3.3 Videotaide kuvataidekasvatuksessa: kerroksellinen videometodi	41
4 TUTKIMUSMENETELMÄ	45
4.1 Tutkimuksen taideperustaisuudesta	45
4.2 Taideperustainen toimintatutkimus	46
4.3 Toimintatutkimuksesta	49
4.4 Tutkimuksen kohde	53
4.5 Tutkijan positio	55
4.6 Aineistot ja niiden keruu	57
4.6 Aineistojen analyysi	59
5 TOIMINTAKERTOMUS	61
5.1 Työpajan valmistelu	61
5.1.1 Kirkkoniemestä Mondelle	61
5.1.2 Taideperustaisen osuuden kehittäminen	64
5.1.3 Työpajan tavoitteenasettelut	67
5.2 Osallistujat löytyvät Mondelta	71
5.2.1 Tiedottaa mutta ei tavoita	71
5.2.2 Osallistujajoukon kuvailu	72
5.3 Toiminnan kerroksia	73
5.3.1 Ensimmäinen tapaaminen: ensimmäiset kohtaamiset	73
5.3.2 Työskentelyviikonloppu: toiminnan muotoutuminen ja kesken jääminen	79
5.4 Esiin piirtyvä teos	91

5.4.1 Ohjaajat editissä	91
5.4.2 Monitasoinen teos	92
5.4.3 Teos yhteisen toiminnan merkinä	93
5.4.4 Julkiset esitykset uusien kohtaamisen tilojen synnyttäjinä	94
6 YHTEENVETO TOIMINTAKERTOMUKSESTA	97
6.1 Kohtaamisen tilan muodostuminen yhteisöllisessä taidekasvatustoiminnassa	97
6.1.1 Ohjaajan rooli	99
6.1.2 Toiminnan luonne	101
6.1.3 Osallistuja rooli	103
7.1 Tutkielman luotettavuuden arviointia	106
7.2 Oivalluksia, tunnustuksia ja jatkotutkimusehdotuksia	109
LÄHTEET	113
LIITTEET	119

1 JOHDANTO

Kotoutuminen ja maahanmuutto ovat tällä hetkellä suomalaisen yhteiskunnan puhutuimpia aiheita. Erityisesti vuoden 2015 ennennäkemätön turvapaikanhakijoiden määrä nosti keskustelun aktiiviseksi. Tässä tutkielmassa pohditaan taiteen ja taidekasvatuksen keinoja vastata kotoutumisen haasteeseen. Tutkielma keskittyy erityisesti nuoriin ja toimintaan videotaitteen kontekstissa. Tutkielma ja työpaja toteutetaan osana Taidevaihte - Nuorten kaksisuuntainen kotoutuminen 2016–2018 -hanketta, jossa työpaja on ensimmäinen toiminto. Kotoutuminen käsitetään hankkeessa ja tässä tutkielmassa kaksisuuntaisena toimintana, jossa sekä maahanmuuttajien että suomalaisväestön aktiivinen rooli on tärkeä.

Vuonna 2015 turvapaikanhakijat nostivat maahanmuuton keskeisimmäksi puheenaiheeksi Suomessa ja koko Euroopassa. Yksin Suomeen saapui vuoden 2015 aikana yli 32 000 turvapaikanhakijaa, joka on yli kahdeksankertainen määrä aiempaan verrattuna (Jauhiainen 2017, 29). Maahanmuutto on siitä lähtien ollut kuuma aihe kaikissa medioissa ja herättänyt paljon tunteita ja kampanjointia puolesta ja vastaan sekä nostattanut myös hyvin rasistisia asenteita. Helsingin sanomat uutisoi vuoden 2017 lopulla Euroopan perusoikeusviraston FRA:n tuoreesta selvityksestä, jonka mukaan Suomi on yksi Euroopan syrjivimpiä maita. Suomessa koettu syrjintä on jopa lisääntynyt viime vuosina. Artikkelissa kerrotaan, että

toisen polven maahanmuuttajat eli Suomessa syntyneet kokevat syrjintää enemmän kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat. FRA:n johtajan Michael O'Flahertyn mukaan syrjintä ja vihasta kumpuava häirintä haittaavat kotoutumista. (Repo 2017.) Mediassa puhutaan kahtia jakautuneesta Suomesta, kansalaisista, jotka ovat ryhmittyneet toisaalla kovaäänisesti vastustamaan maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamista ja toisaalla puolustamaan maahantulijoita ja vastustamaan kiristyvää maahanmuuttopolitiikkaa.

Suomalaisnuorten suhtautumisessa maahanmuuttoa ja kansainvälistymistä kohtaan on havaittavissa lisääntyvää epävarmuutta. Vaikka nuorten asenteet maahanmuuttajia kohtaan ja esimerkiksi ystävyys-suhteet ovat lisääntyneet, vuoden 2016 Nuorisobarometrissa väittämään ”olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia” lisääntyvä joukko vastaa ”ei samaa eikä eri mieltä”. (Helminen, 2017.) Voisi siis nähdä, että elämme aikoja, jolloin haetaan vahvasti suuntaa Suomen tulevaisuudelle. Vahvistuvatko epäluulot ja rasismi vai annetaanko tilaa moninaisuudelle ja muuttuvalle suomalaisuudelle? Yhteiskunnan moninaistuminen on huomioitu myös uusissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painottamalla oppilaiden kulttuurisen moninaisuuden tunnistamista (Kallio-Tavin 2015, 23, 25–26; Opetushallitus 2016). Erilaisille molemminpuolista kotoutumista edistäville ratkaisuille ja kärjistynyttä yhteiskunnallista keskustelua ratkoviille näkökulmille on tilausta.

Postmodernin taidekäsityksen mukaan taide kiinnittyy vahvasti kulloiseenkin ajalliseen, paikalliseen ja poliittiseen kontekstiin (Hiltunen & Jokela 2001; Jokela 2006, 72–74). Nykytaiteen piirissä on 1970-luvulta lähtien vaikuttanut yhteisötaiteen suuntaus, jossa yleisön osallisuus nousee keskeiseen asemaan taiteen tekemisessä, ja käsitys taideteoksesta muuttuu esineestä kohti prosessia (Kantonen 2005, 49–50). 2000-luvulla myös taidekasvatuksessa on lisääntynyt kiinnostus yhteisöllisten ja sosiaalisten näkökulmien tarkasteluun (Hiltunen 2009, 28). Mirja Hiltunen on kehittänyt yhteisöllisen taidekasvatuksen mallia, jossa yksilöllisen ilmaisun sijaan korostuu itse toiminta ja jakaminen kuvataidekasvatuksen keskiössä. Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa tavoitellaan dialogisuutta, kohtaamista ja toisen kunnioittamista taiteellisen toiminnan avulla. (Hiltunen 2009, 45.) Muun muassa Timo Jokela nimeää tämän taidetoiminnassa avautuvan kohtaamisen tilan mahdollisuuden olevan ”the art of art education” eli koko toiminnan ydin (Jokela 2012, 373). Yhteisöllisen taidekasvatuksen menetelmiä on Lapin yliopistossa aiemmin kehitetty

esimerkiksi liittyen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen (Hiltunen & Huhmarniemi 2010). Taidevaihide-hankkeessa kehitystyötä tehdään kotoutumisen näkökulmasta.

Kotoutuminen ei ole taiteen eikä taidekasvatuksen piirissä uusi teema. Rovaniemellä Lapin taiteilijaseura ja Monitaideyhdistys Piste ry ovat jo vuosia kehittäneet kotoutumista edistävää taidetoimintaa esimerkiksi Taide heijastaa 2009–2014 -projektin puitteissa (Levonen–Kantomaa & Korkalo 2013). Soveltavan taiteen projekteja ja havaittuja hyviä käytäntöjä on koottu esimerkiksi Lapin taiteilijaseuran Taide heijastaa -selvitykseen (Korkalo & Levonen–Kantomaa 2014). Taidevaihide-hankkeessa uutta on painottaminen erityisesti kaksisuuntaiseen kotoutumisen edistämiseen eli sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisten nuorten osallistaminen taidetoimintaan. Taiteen kotoutumista edistävä vaikutus liittyy etenkin taiteen erityispiirteeseen, jossa taide toimii yhteisenä kielenä (Korkalo & Levonen–Kantomaa 2014, 35–36) sekä avaa keskustelun, kohtaamisen ja toisin ymmärtämisen tiloja (Pääjoki 2004, 19–20; Anttila 2011, 167–168).

Maahanmuuton ja kotoutumisen teemat eivät ole minulle ennalta kovin tuttuja. Tulevana kasvattajana sekä kuvataiteen ja luokanopettajana näiden teemojen ymmärrys on kuitenkin nykypäivänä enemmän kuin tarpeen niin koulumaailmassa kuin laajemmallakin kentällä. Olen aiemmin ohjannut maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten sekaryhmiä opetusharjoittelussa Turun Normaalikoulussa, jossa maahanmuuttajataustaiset lapset ovat enemmistössä, sekä satunnaisesti erinäisissä työpajoissa ja lastenleireillä. Näiden kokemusten perusteella esimerkiksi kielitietoisuuteen painottaminen ja kärsivällisyyden tärkeys ohjaamistyössä ovat minulle tuttuja. Sen sijaan itselläni on useita henkilökohtaisia kokemuksia taiteen kontekstissa tapahtuvasta kohtaamisesta ja yhteyden syntymisestä, joka on johtanut yhteisen toiminnan kautta ymmärryksen laajenemiseen, voimauttaviin kokemuksiin sekä ystävyysuhteisiin. Tällaisia kokemuksia olen syntynyt monen eri taiteenlajin kontekstissa, kuten esimerkiksi lyhytelokuvaproduktioissa ja pitkäaikaisen teatteriharrastukseni parissa. Omien kokemusteni perusteella siis tiedän taidetoiminnan mahdollisuuden kohtaamiseen avautuvana tilana ja positiivisen vuorovaikutuksen alustana. Jotta maahanmuuttoa ja kotoutumista on mahdollista ymmärtää ja käsitellä hedelmällisesti kaksisuuntaisuuden kontekstissa sekä soveltaa taiteen menetelmin, on tärkeää tuntea ilmiöiden taustoja ja suhteuttaa nykytilannetta myös historialliseen kontekstiin. Avaan seuraavassa hieman sitä ymmärrystä, jolle tämä tutkielma perustuu.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvun syynä ovat konfliktit ja sodat Euroopassa ja Euroopan lähialueilla sekä ylipäätään Lähi-idän ja Afrikan maiden köyhyys ja turvattomuus. Pakolaisia on nyt maailmassa enemmän kuin koskaan. Suurin osa turvapaikanhakijoista saapuu Suomeen Irakista, Afganistanista, Somaliasta ja Syyriasta. (Jauhiainen 2017, 20, 28–29.) Myönteisen turvapaikkapäätöksen saa kuitenkin harva, esimerkiksi vuonna 2016 vain noin neljännes hakijoista. Vuoden 2015 jälkeen turvapaikanhakijoiden määrä on laskenut lähelle aiempia vuosia (Maahanmuuttovirasto 2018). Vaikka vuonna 2015 Suomeen saapui historiallisen suuri joukko maahanmuuttajia, maahanmuutto ei ole ilmiönä uusi. Ihmiset ovat liikkuneet aina. Suomi oli pitkään maa, josta muutettiin muualle, kuin maahanmuuton kohdemaana, samoin koko Eurooppa. Esimerkiksi 1800-luvulla Suomesta lähti satoja tuhansia ihmisiä Yhdysvaltoihin ja Kanadaan parempaa elämää etsimään. Sotien jälkeen muuttoliike Ruotsiin oli merkittävä. Vasta 1900-luvun loppupuoliskolla muuttoliike alkoi suuntautua kohti Eurooppaa: kylmän sodan loppu avasi rajoja, monet kriisit ja konfliktit lisäsivät pakolaisten määrää ja myös teknologian kehitys osaltaan helpotti liikkumista. 2000-lukua kohti tullessa ei-toivottua muuttoliikettä ja turvapaikanhakijoiden maahanmuuttoa on pyritty tarkemmin rajoittamaan ja taas toisaalta väestön ikääntymisestä johtuvaa työvoimapulaa helpottamaan on alettu houkuttaa toivottua kehitystä edistäviä maahanmuuttajia. Kaiken kaikkiaan kansainvälinen muuttoliike on viime vuosina kasvanut. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 39–40, 53.) Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä oli vuonna 2016 koko maassa 6,6 prosenttia ja Lapissa 2,9 prosenttia. Suurimmat kieliryhmät esimerkiksi Rovaniemellä ovat venäjä, englanti ja kiina ja vasta sitten tulevat arabia ja persia. (Tilastokeskus 2017.)

Osuva muistutus suomalaisten omasta maahanmuuton historiasta on Minna Rainion ja Mark Robertsin videoteos *They Came in Crowded Boats and Trains* (2018). Teoksessa Suomeen Irakista tulleet turvapaikanhakijat rinnastetaan Lapin sodan evakkoihin, jotka 1940-luvulla lähtivät Suomesta sotaa pakeno Ruotsiin. Rainion ja Robertsin lyhytelokuvassa nykyturvapaikanhakijat näyttävät evakkojen roolin ja vaeltavat kuvissa pohjois-suomalaisen maiseman halki. Samalla kertojaääni kertoo tarinaa evakkojen matkasta ja saapumisesta Ruotsiin. Kokemukset kuulostavat osin niin samankaltaisilta, joita turvapaikanhakijat kohtaavat tänä päivänä, että välillä unohtaa niiden kertovan vuosikymmenten takaisista tapahtumista. Tämä juuri on oivallus, jonka ympärille teos

kietoutuu: Kuinka lyhyt on historian muisti? Voimmeko tunnistaa samat elementit omassa lähihistoriassamme? Teos avaa suomalaiselle samastumisen mahdollisuuden muukalaisuuden asemaan, jossa turvapaikanhakijat vieraassa maassa ovat.

Toinen tärkeä oivallus on käsittää suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisuus itsessään. Suomessa elää useita kansallisia vähemmistöjä ja myös Euroopan ainoa alkuperäiskansaa, saamelaisia. Suomi on kaksikielinen maa ja ruotsinkielisten lisäksi maassa on myös useita muita kielivähemmistöjä. Historiallisia uskonnollisia vähemmistöjä ovat ortodoksit, juutalaiset ja islaminuskoiset tataarit. Myös romaneja on asunut Suomessa satojen vuosien ajan. Kansakunnan monimuotoisuutta on myös sen jakautuminen esimerkiksi eliittiin ja kansaan, rikkaisiin ja köyhiin, yläluokkaan, keskiluokkaan ja työnväenluokkaan. (Martikainen, Saukkonen, Säävälä 2013, 14; Martikainen, Saari, Korkiasaari 2013, 24.) Tässä tutkielmassa nostetaan keskeiseksi käsitys yksilöiden kulttuurisesta moninaisuudesta (Räsänen 2015, 56–60), joka osaltaan puhuu vastaan sellaista ajatusta, että suomalaiset olisivat jotenkin erityisen yhtenäinen ja homogeeninen kansa, eivätkä maahanmuuttajat sen takia voisi sopeutua joukkoon. Silti myytti yhtenäisestä ja yksikulttuurisesta Suomesta tuntuu kuitenkin elävän sitkeänä.

Historiallisesta näkökulmasta näkemys yksikulttuurisesta suomalaisuudesta asettuu niin ikään mielenkiintoiseen valoon. Onhan Suomen valtiokin vasta 100 vuotta nuori. Esimerkiksi Miika Tervonen purkaa käsitystä yhden kulttuurin Suomesta artikkelissaan, joka sai Koneen Säätiön Vuoden Tiedekynä -palkinnon vuonna 2017. Tervonen käy läpi muuntuvaa käsitystä suomalaisuudesta historian yleisesitysten kautta Topeliuksen vuonna 1876 ilmestyneestä Maamme-kirjasta itsenäistymisen ja sotien ajalta aina 80-luvulle saakka. Hän osoittaa, miten käsitystä yhtenäisestä ja yksikulttuurisesta Suomesta ja sen kansasta on rakennettu historiankirjoituksessa. Vielä Topeliuksen kirjoituksessa ajalta ennen itsenäisen valtion perustamista suomalaisuus rakentuu isänmaan rakkaudesta, joka yhdistää eri verta olevat kansat. Vuosien saatossa suomalaisuuden käsitys kääntyy historiankirjoituksessa yhä tiukemmin sisällyttämään piiriinsä vain etnis-kielellisesti suomalaisten ryhmään kuuluvat. Itsenäistymisen myötä ”Suomen kansan” ja suomenkielisen väestön välille alkoi muodostua yhtäsuuruusmerkki ja muiden maiden kansalaiset ja kulttuuriltaan erottuvat alettiin sijoittaa vähemmistöinä kansakunnan reunamille tai ulkomaalaisina kokonaan sen ulkopuolelle. (Tervonen 2014, 138, 140–141, 146.) Oikeastaan kysymystä siitä, keitä suomalaiset ovat, ei

yleisesityksissä juuri käsitellä, vaan Suomen historiaa kirjoitetaan ikään kuin itsestään selvänä kansallisena jatkumona, "etniskielellisesti rajatun kansan kehityskertomuksena". Näin rivien väleihin putoileva valtakulttuurista poikkeava monimuotoisuus automaattisesti marginalisoituu. (Tervonen 2014, 147–148.)

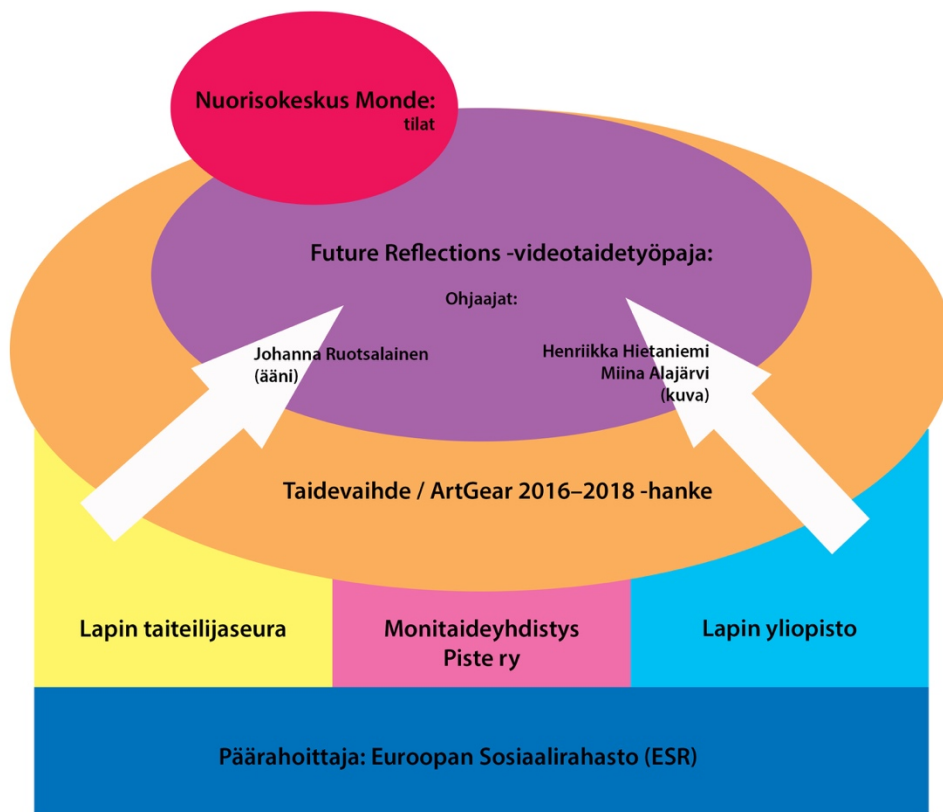
Herää kysymys: kuka saa olla suomalainen? Kuka määrittelee suomalaisuuden? Kotoutumisessa on pohjimmiltaan kyse paitsi siitä, miten maahantulijat sopeutuvat ja löytävät paikkansa ympäröivässä yhteiskunnassa, myös siitä, millaisen tilan valtaväestö on valmis uusille tulokkaille antamaan. Myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen väestöryhmien kesken on myös sisään kirjoitettuna Suomen kotoutumislakiin (2010/1386). Pasi Saukkosen mukaan suomalaisen kulttuurin kuvaamisessa olisi hyvä korostaa erityisesti niitä asioita, tapahtumia ja ominaisuuksia, jotka yhdistävät taustasta riippumatta suuria määriä Suomessa asuneita ja asuvia ihmisiä. Hänen mukaansa suomenkieliset ja vaaleaihoiset evankelis-luterilaiset eivät ole sen aidompia suomalaisia kuin muutkaan, vaikka muodostavatkin väestössä enemmistön. Mikään osa ei saisi automaattisesti toimia kokonaisuuden edustajana. (Saukkonen 2014, 49–50.) Kotoutumispolitiikka on Suomessa vielä nuorta, mutta tärkeää on hahmottaa myös valtaväestön ja sen asenteiden rooli kotoutumisen kannalta.

Tällainen käsitys maahanmuutosta ja kotoutumisesta toimii siis tämän tutkielman ymmärryksen pohjana. Tutkielman tavoite on toimintatutkimuksen menetelmällä kehittää taidetyöpajatoimintaa, joka tukee nuorten kaksisuuntaista kotoutumista. Tavoite aktualisoituu tutkimustehtävänä, joka on suunnitella, toteuttaa ja arvioida videotaidetyöpaja Taidevaihte-hankkeessa. Toimintajaksoa tarkastellaan kootun teorian valossa ja arvioidaan kaksisuuntaisen kotoutumisen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmasta toiminnan keskeisimpiä onnistumisia ja kehityskohtia painottuen erityisesti kohtaamisen tilan luomiseen. Teoria on syntynyt toiminnan lomassa sekä monin paikoin vasta varsinaisen työpajaprojektin päätyttyä, joten tutkimusraportti ei siis ole tutkimusprosessin kronologinen kuvaus. Tutkimusraportin pohjan muodostaa työpajan toisen ohjaajan, Miina Alajärven kanssa kirjoitettu projektiraportti, jonka viimeistelimme alkuvuonna 2017. Tutkimuksen tärkeänä tehtävänä on myös ylipäättään toteutettavan projektin kuvaaminen ja dokumentoiminen osana taidekasvatuksen alalla tehtävää toimintaa (Varto 2011, 23) sekä Taidevaihte-hanketta.

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI

2.1 Taidevaihde-hanke

Tutkimuksen kohteena oleva työpajaprojekti on osa Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan ja sosiaalityön oppiaineen, Lapin taiteilijaseuran ja Monitaideyhdistys Pisteessä kolmevuotista Taidevaihde – Nuorten kaksisuuntainen kotoutuminen 2016–2018 -hanketta. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta hallinnoi hanketta. Hankkeen päärahoittaja on Euroopan Sosiaalirahasto (ESR). Hankkeen toimijat on esitelty Future Reflections -työpajan näkökulmasta alla olevassa kuviossa 1. Hankkeessa toteutetaan monenlaista taidetoimintaa, jossa sovelletaan kuvataiteen, yhteisötaiteen ja soveltavan kuvataiteen menetelmiä. Toiminnan piiriin tavoitellaan paikallisia 16–29-vuotiaita maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisia nuoria. Taidevaihde-hankkeessa tavoitteena on edistää nuorten kaksisuuntaista kotoutumista, osallisuuden ja voimaantumisen tunteita ja maahanmuuttajataiteilijoiden työllistymistä sekä ehkäistä rasistisia asenteita, nuorten syrjäytymistä, pahoinvointia ja työttömyyttä. Tavoitteena on tuoda taiteen keinoin maahanmuuttajataustaisten nuorten kulttuurista taustaa ja kulttuuri-identiteettiä tutummaksi ja näkyvämmäksi Rovaniemellä. Future Reflections -työpajassa keskitytään erityisesti kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisen tavoitteeseen sekä osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten aikaansaamiseen sekä nuorten äänen näkyväksi tekemiseen.

Kuvio 1. Future Reflections -työpajan ja Taidevaihde-hankkeen toimijat.

2.2 Future Reflections -työpajan ohjaajat

Työpajojen suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat Johanna Ruotsalainen, Miina Alajärvi ja Henriikka Hietaniemi. Ohjaajatiimi oli taidoiltaan ja taustoiltaan monialainen. Johanna Ruotsalainen on Taidevaihde-hankkeeseen Lapin taiteilijaseuran toimesta palkattu kuvataiteilija ja säveltäjä. Hän on valmistunut Lapin yliopiston soveltavan taiteen koulutusohjelmasta sekä työskennellyt musiikin opettajana ja taiteilijana erikoistuen erityisesti mediataiteeseen. Miina Alajärvi on audiovisuaalisen mediakulttuurin maisteriopiskelija. Alajärvi on aiemmalta koulutukseltaan kuvauksen opintolinjalta valmistunut medianomi. Hänellä on kokemusta televisiotuotannoista, vankkaa ammattitaitoa videotaidteen teknisiltä osa-alueilta sekä lisäksi kokemusta lyhytelokuvatyöpajojen organisoimisesta. Henriikka Hietaniemi on kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelija ja kasvatustieteen kandidaatti luokanopettajalinjalta. Hänellä on kokemusta lasten ja nuorten

ohjaamisesta niin koulutuksensa kuin työkokemuksensakin kautta. Hietaniemi toimii työpajaprojektissa kaksoisroolissa: ohjaajana ja tutkijana.

Karkeasti luokitellen vastuualueet ohjaajaryhmän kesken jakoutuivat niin, että säveltäjän ominaisuudessa Ruotsalainen vastasi työpajan ääniosuuden suunnittelusta, ohjaamisesta ja jälkityöstöstä, kun taas Hietaniemi ja Alajärvi johtivat vastaavasti video-osuuden toteutumisesta. Työpajakertojen eteneminen ja harjoitteet suunniteltiin pääsääntöisesti yhteisesti. Tutkimukseensa liittyen Hietaniemi teki suuren osan projektin dokumentointityöstä sekä aktiivisesti ajoi koko ohjaajatiimiä jatkuvasti refleктоimaan työpajatoimintaa.

2.3 Nuorisokeskus Monde

Future Reflections -työpaja järjestettiin Rovaniemen nuorisopalveluiden hallinnoimalla Monden nuorisokeskuksella aivan Rovaniemen keskustan tuntumassa. Nuorisotila on suunnattu 16–29-vuotiaiden nuorten omatoimiselle tekemiselle. Mondella järjestetään monenlaista toimintaa, harrastusvuoroista erilaisiin tapahtumiin ja kursseihin, esimerkiksi stand up -iltoja, konsertteja ja ravintolapäivän tapahtumia. Nuorisokeskuksella on lisäksi bänditila sekä digitaalisen pelitoiminnan keskus Montendo pelikoneineen. Monde sijaitsee Rovaniemellä keskeisellä paikalla kauppatorin laidalla.

Monde on helposti saavutettava tila nuorille niin sijaintinsa kuin tavallisen / matalan kynnyksen käyttötarkoituksen puolesta. Monden nuoriso-ohjaaja Tanja Sallisen mukaan nuorisokeskuksen kävijäjoukko koostuu monenlaisista nuorista. Nuorisokeskustoiminnassa se painottuu 16–20-vuotiaiden ikäryhmään ja käsittää sekä naisia että miehiä. Syksyn 2015 aikana maahanmuuttajataustaisten ja etenkin miespuolisten kävijöiden määrä Mondella on Sallisen mukaan jonkin verran kasvanut. Hän ei kuitenkaan näe, että tästä olisi seurannut mitään erityisempiä muutoksia Monden toiminnassa. Erilaiset nuoret tulevat Mondella keskenään toimeen pääsääntöisesti hyvin. Sallinen kertoo Mondelle muodostuneen ”ydinjoukon”, jolla hän tarkoittaa lähes päivittäin nuorisokeskuksella käyviä nuoria. Sallisen mukaan Mondella on kuitenkin ilahduttavan avoin ilmapiiri ja uudet tulijat otetaan mutkatta mukaan porukkaan.

2.4 Nuoret työpajan kohderyhmänä

Taidevaijde-hankkeen työpajojen kohderyhmäksi on asetettu 16–29-vuotiaat nuoret. Hankkeen ytimessä on toimiminen sekaryhmissä, millä viitataan osallistujien maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisuuteen. Sekaryhmässä toimiminen edistää tasavertaisten kontaktien syntymistä suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä, mikä taas puolestaan edistää kotoutumista (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29).

Nuoret ja nuorten hyvinvointi ovat olleet kohderyhmänä monissa aiemmissa Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen menetelmiä kehittävässä hankkeissa. Esimerkiksi Nuorten hyvinvoinnin ankkurit 2008–2010 tähtäsi erityisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen (Hiltunen & Huhmarniemi 2010). Nuoret kokemusasiantuntijoina – tarinasta totta - kehittämishankeessa (Määttä ym. 2015) pilotoitiin puolestaan taideperustaisia menetelmiä, joilla lisättäisiin nuorten osallisuutta. Myös Taidevaijde-hanketta on valmistettu näissä hankkeissa tehdyn kehitystyön pohjalta kohdentaen katse tällä kertaa erityisesti taidetoiminnan kehittämiseen kotoutumistoiminnassa.

Nuoret ovat otollinen kohderyhmä kotoutumista ja monikulttuurisuutta käsittelevälle toiminnalle. Esimerkiksi Tarja Pääjoki on todennut, että monikulttuurinen taidekasvatus koskee erityisesti nuoria ja aikuisia, koska heillä on jo jokin käsitys kulttuurisista rajoista ja he ovat kenties niihin jo törmäilleetkin (Pääjoki 2004, 19–20). Helena Oikarinen-Jabai on työskennellyt taideperustaisesti somalinuorten kanssa Minun Helsinki -projektissa, jossa nuoret dokumentoivat omaa arkipäiväänsä. Hänen mukaansa työskentelyssä keskeiseksi nousi juuri nuorten jatkuva identiteettineuvottelu somalialaisuuden ja suomalaisuuden välillä. Nuorten kokemuksissa nousivat esiin erityisesti paikoittumisen, ylirajaisuuden, ulkopuolisuuden ja erilaisuuden teemat. (Oikarinen-Jabai 2012, 69.)

Nuorten hyvinvoinnin ankkurit -hankkeessa tehtiin monia nuorille suunnattua toimintaa koskevia huomioita. Taidetoiminnassa syntyy uusia sosiaalisia verkostoja ja yhteisöllisyyttä, jotka auttavat nuoria elämänhallinnassa. Tärkeää on, että nuorelle tarjoutuu mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja minäkuvan etsimiseen ja sitä kautta omien mahdollisuuksien tiedostamiseen. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 8–9.) Toiminnan sitominen nuoren elämismailmaan motivoi nuoria osallistumaan. Nuorten kiinnostuksen kohteiden, taitojen ja vahvuuksien huomioiminen ovat tärkeitä lähtökohtia toiminnalle. Kun nuorten toiveet ja

tarpeet huomioidaan sekä nuoret otetaan myös mukaan toiminnan suunnitteluun, nuoret kokevat projektin omakseen. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 16.) Myös Oikarinen-Jabai nimeää nuorista lähtöisin olevan toiminnan tärkeäksi lähtökohdaksi. Hänen mukaansa nuorille sopivat hyvin lyhytkestoiset ja intensiiviset projektit, mutta toisaalta pitkäjänteisessä työskentelyssä ajatukset kypsyvät ja saavat perspektiiviä. Nuorten kanssa työskentely vaatii ohjaajalta kärsivällisyyttä sekä ymmärrystä nuoruuteen ja maahanmuuttoon liittyvistä kipukohtista. (Oikarinen-Jabai 2012, 62–64.)

3 TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Kaksisuuntainen kotoutuminen

3.1.1 Kotoutumisen kaksisuuntainen määritelmä

Kotoutuminen määritellään Suomen vuonna 2010 säädetyssä laissa kotoutumisen edistämisestä maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka päämääränä on antaa maahanmuuttajalle tarvittavia tietoja ja taitoja yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseen sekä samalla tukea hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Käsitteellä *kotouttaminen* taas viitataan suuremmin toimenpiteisiin ja palveluihin, joita viranomaiset ja muut tahot järjestävät kotoutumisen tueksi. Lain tarkoituksena on tukea ja edistää maahanmuuttajan mahdollisuuksia olla aktiivinen toimija suomalaisessa yhteiskunnassa sekä ”edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken”. (2010/1386.) Ajatus kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta on siis sisäkirjoitettuna Suomen kotoutumislakiin vuorovaikutteisuuden muodossa.

Taide- ja kulttuurikentän toimijoiden osallisuutta maahanmuuttajien kotoutumiseen selvittäneessä Taide kotouttaa -raportissa kotoutuminen määritellään ennen kaikkea kaksisuuntaiseksi prosessiksi, joka on dynaaminen ja tapahtuu pitkällä aikavälillä. Kotoutuminen käsittää uuteen kotimaahan asettumisen ja sen kulttuurin ja toimintatapojen

omaksumisen. (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 6.) Puhuttaessa *kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta* korostuu nimenomaan kotoutumisen luonne vuorovaikutteisena prosessina maahanmuuttajan ja vastaanottavan yhteiskunnan välillä. Myös vastaanottavalta yhteiskunnalta vaaditaan kykyä vuoropuheluun ja muutokseen, joten kotoutuminen ei ole vain maahantulijoiden tehtävä. Työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumislain verkkokäsikirjassa kotoutumista luonnehditaan niin ikään pitkäkestoiseksi ja jatkuvaksi prosessiksi. Varsinaisen kotoutumisen kerrotaan tapahtuvan keskeisesti arkipäiväisissä tilanteissa ja lähiyhteisöissä, kuten kouluissa, harrastuksissa ja työpaikoilla. (Työ- ja elinkeinoministeri 2014.) Siten varsinaiset kotouttamistoimenpiteet ovat vain osa kotoutumista ja toimivat etenkin kotoutumisprosessin käynnistäjinä.

Vaikka kotoutumislaisissa puhutaan kotouttamisen sijaan enimmäkseen kotoutumisesta, koska halutaan korostaa maahanmuuttajan aktiivista roolia prosessissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014), voi sanavalinnan nähdä myös viittaavan siihen, että jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on osuutensa kotoutumistyössä. Kotoutumisen edistäminen ei kuulu ainoastaan viranomaistahoille, vaan jokainen suomalainen on toimija yhteiskunnassa ja osallinen siinä vuorovaikutuksessa, jonka kautta kotoutumista edistetään. Verkkokäsikirjan mukaan kotoutumisen tukeminen on paitsi maahantulijan, myös paikallisväestön etu, sillä se edistää yhteiskunnan säilymistä turvallisena ja vakaana elinympäristönä kaikille sen asukkaille. Myönteinen vuorovaikutus eri väestöryhmien välillä kuuluu kotoutumiseen. Luottamusta ja osallisuutta lisää kantäväestön ja maahanmuuttajien yhteisen toiminnan kautta tapahtuva tutustuminen ja vuoropuhelu. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.)

Kotoutuminen liittyy laajempaan ilmiöön, jota kutsutaan kulttuuriseksi sopeutumiseksi tai kulttuurimuutokseksi (akkulturaatio). Sopeutumisessa vaikuttavat objektiivisten asioiden lisäksi myös asenteet, niin maahanmuuttajan kuin valtakulttuurin edustajankin. John Berry on kehittänyt tunnetun mallin kulttuurisen sopeutumisen tarkastelusta, jossa tarkastellaan sekä maahanmuuttajan halua oman etnisen kulttuuriperintönsä säilyttämiseen sekä halukkuutta vuorovaikutukseen valtakulttuurin edustajien kanssa. Pasi Saukkonen esittää teoriasta sovellutuksen (kuvio 2), jossa ilmiötä tarkastellaan eri väestöryhmien välille muodostuvien sosiaalisten verkostojen kautta. Omaan kulttuuriryhmään ja valtakulttuuriin suuntautumisen tapoja tarkastellaan nelikentässä, jonka muodostavat integraatio eli kotoutuminen, separaatio eli eristäytyminen, assimilaatio eli sulautuminen ja marginalisaatio eli syrjäytyminen.

Syrjäytyminen on kaikkien kannalta huonoin vaihtoehto, mutta todennäköisesti ei täysin estettävissä. Suomessa valtion tavoiteltu linja maahanmuuttajien oman paikan löytämisessä on integraatio eli kotoutuminen, jossa maahanmuuttaja sekä säilyttää verkostonsa omaan kulttuuriseen ryhmään, että luo suhteita valtakulttuurin edustajiin. (Saukkonen 2014, 44–48.)

Kuvio 2. Maahanmuuttajien akkulturaatio verkostojen näkökulmasta (Saukkonen 2014, 46 viittaa / muokattu lähteestä Liebkind ym. 2004).

Myös taiteelle löydettävissä tärkeä rooli suhteessa kotoutumiseen. Sisäministeriön maahanmuuttopolitiikan kehityssuuntia linjaavassa Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiassa taide ja kulttuuri mainitaan tärkeinä foorumeina eri väestöryhmien keskinäiselle vuorovaikutukselle (Sisäministeriö 2013, 22). Kotoutumisen, monikulttuurisuuden ja maahanmuuton teemoihin perehtynyt tutkija Pasi Saukkonen perustelee tutkimuksessaan Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka taide- ja kulttuurielämän sekä kulttuuripolitiikan liittymistä maahanmuuttajien kotoutumiseen. Hän esittää, että ensinnäkin taide- ja kulttuurisektori on muiden sektoreiden tavoin osa suomalaista yhteiskuntaa, joten taiteen ja kulttuurin kentät ovat suoraan osa kotoutumisen kenttää. Maahanmuuttajalle taide- ja kulttuuritoiminta voi myös olla ammatti tai elinkeino. Saukkonen nostaa tärkeäksi taiteen ja kulttuurin kenttään kytkeytyväksi teemaksi kotoutumislain tavoitteen oman kielen ja kulttuurin säilyttämisestä. Kieltä ja kulttuuria ylläpidetään ja ilmaistaan suurelta osin juurikin

taiteen ja kulttuurin kautta. Samalla taide ja kulttuuri tarjoavat paikan kulttuuri-identiteetin esiin tuomiselle. Saukkonen kirjoittaa lisäksi, että on usein todettu, että taide ja kulttuuri edesauttavat usein yksilöiden yleistä kotoutumista yhteiskuntaan ja voivat myös ehkäistä ja korjata henkisiä ongelmia, joita syrjäytyminen aiheuttaa. (Saukkonen 2010, 10.)

Taidetoiminnalla voidaan luoda väliaikainen tai toistuva kohtaamis- ja tutustumispaikka ihmisten arjen keskelle, jossa on mahdollisuus yhteiseen toimintaan ja myönteiseen vuorovaikutukseen. Taidetoiminnan lähtökohdaksi voidaan asettaa erityisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteet, joiden pohjalle toimintaa suunnitellaan ja joita toiminnassa noudatetaan. Oman kielen ja kulttuurin tukeminen voi ilmetä taidetoiminnassa kielen ja kulttuurin näkemisenä voimavarana ja rikkautena sekä tarjoamalla mahdollisuuksia tehdä monimuotoisuutta näkyväksi. Myös Saukkonen esittää edellä luettelemiani näkökulmia kulttuuri- ja taidetoiminnan ja kotoutumisen yhteen kytkeytymisen perusteluiksi (Saukkonen 2010, 40–43). Saukkonen lisää listalle vielä voimaantumisen ulottuvuuden viitaten yksilön ja yhteisön voimavarojen kasvuun, kykyyn pitää huolta itsestään, vaatia oikeuksia ja toimia olojensa parantamisen puolesta.

Taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia kotouttamistyössä selvittäneessä Taide kotouttaa –selvityksessä taiteen soveltamisella havaittiin myönteisiä vaikutuksia (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29). Taiteen arvo kotoutumistyössä tuli esiin siinä, miten taiteen kautta kokemalla ja tekemällä ymmärrys muita ihmisiä kohtaan lisääntyy, itseilmaisuus ja itseluottamus vahvistuvat sekä uuteen kotikaupunkiin tutustuminen saa uudenlaisia tulokulmia. Keskeinen argumentti, jonka Korkalo ja Levonen-Kantomaa selvityksensä perusteella esittävät, on sekaryhmien merkitys kotoutumisvaikutuksen tehostumiseen. Sekaryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jossa on maahanmuuttajataustaisten osallistujien lisäksi myös suomalaistaustaisia tasaveroisia osanottajia. Usein suomalaiset ovat taidetoiminnassa opettajina tai ohjaajina auktoriteettiasemassa maahanmuuttajataustaisiin nähden. Tasavertaiset kontaktit edistäisivät kotoutumista, kielen oppimista sekä kontaktien ja ystävyyssuhteiden muodostumista eri väestöryhmien välille. Monilta maahanmuuttajataustaisilta aikuisilta ja nuorilta ystävyyssuhteet kantasuomalaisiin puuttuvat täysin. Taide kotouttaa -selvityksessä nostetaan lisäksi tärkeänä esille toiminnan näkeminen taidetyöpajojen yhteisenä kielenä, taiteidenvälisyyden havaitut edut sekä sukupuolen merkityksen tiedostaminen ja pohtiminen maahanmuuttajille suunnatussa

toiminnassa. Selvityksessä todetut haasteet liittyvät etenkin esimerkiksi toiminnan rahoittamiseen ja jatkuvuuteen. Lisäksi haasteelliseksi itse toiminnassa ovat nousseet ryhmien heterogeenisyyden ja osallistujien toiveiden ja lähtökohtien moninaisuuden huomioiminen. (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29–36.)

Tässä tutkielmassa kotoutuminen ymmärretään ennen kaikkea kaksisuuntaisena pitkäkestoisena prosessina. Kaksisuuntainen kotoutuminen perustuu maahanmuuttajien ja paikallisväestön väliselle vuorovaikutukselle, kohtaamiselle ja tutustumiselle. Taidetoiminnan kautta pyritään rakentamaan sellainen kohtaamisen paikka, jossa aukeaisi mahdollisuus ennen kaikkea myönteiselle vuorovaikutukselle ja yhteiselle toiminnalle ja jossa pyritään yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

3.1.2 Monikulttuurisuudesta kulttuuriseen moninaisuuteen

Puhuttaessa kotoutumisesta ja sen kaksisuuntaisuudesta joudutaan väistämättä tekemisiin myös kulttuurin, monikulttuurisuuden ja identiteetin käsitteiden kanssa. Kaksisuuntaisessa kotoutumisessa on kyse jostakin, joka tapahtuu *välillä*: kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta, yhteisestä toiminnasta ja niiden luonteesta ja seuraamuksista. On helppoa asettaa vastakkain meidät ja heidät, suomalaiset ja maahanmuuttajat. Kuitenkin rakentavampaa ja mielenkiintoisempaa on etsiä näkökulmia, jotka tuovat vierauden ja toiseuden rinnalle ajatuksen moninaisuudesta myös meissä itsessämme.

Yleispätevän määritelmän mukaan kulttuuri tarkoittaa niitä kykyjä, käsityksiä ja käyttäytymisen tapoja jotka ihmiset ovat yhteiskunnan jäseninä omaksuneet. Kulttuurin käsite viittaa siis ihmisten perimmäiseen samanlaisuuteen sekä systemaattisiin eroihin ihmisten välillä. Näin siksi, että jokainen ihminen on yhtä lailla kulttuurinen, mutta omaksunut erilaisia kykyjä ja käsitteitä ja on siksi juuri kulttuurin takia keskenään erilaisia. (Eriksen, 2004 15–16.) Nykyään kulttuuri käsitetään dynaamisena muutosprosessina, eli kulttuuria ei ”omisteta” vaan ”tehdään”. Muutosprosessi tulee erityisen konkreettiseksi silloin, kun yksilö joutuu tilanteeseen, jossa oma tuttu kulttuurinen ympäristö vaihtuu toiseen. Tällaista tilaa kuvataan usein diasporaksi tai välitilaksi (ks. esim. Oikarinen-Jabai 2012; 2015).

Kulttuurien kohtaamisesta puhuttaessa esiin nousee käsite monikulttuurisuus, joka voidaan ymmärtää monella tapaa. Kenan Malik jäsentelee käsitteelle kaksi toisistaan poikkeavaa merkitystä. Ensimmäisen hän nimeää *eletyksi kokemukseksi monikulttuurisuudesta* ja toisen *monikulttuurisuudeksi poliittisena prosessina*, jota kutsuu myös multikulturalismiksi. Ensimmäinen puhetapa monikulttuurisuudesta tarkoittaa siis elettyä todellisuutta: väestöllistä tosiasiaa, monia puhuttuja kieliä, tunnustettuja uskontoja, moninaisia tapoja, arvoja ja perinteitä sekä käsityksiä hyvästä elämästä. Poliittisena prosessina monikulttuurisuudella viitataan tapaan, jolla väestön moninaisuutta pyritään hallinnoimaan ja institutionalisoimaan sekä kategorisoimaan yksilöt kulttuurisin ja etnisin perustein. (Malik 2016, 14.) Multikulturalismia ei kuitenkaan aina ymmärretä yhtä negatiivisessa valossa rajoja rakentavana kuin Malik sen esittää. Pasi Saukkosen mukaan ”Multikulturalismi tarkoittaa sitä, että yhteiskunta tunnustaa sen sisältämän etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden, arvostaa sitä ja tukee monikulttuurisuuden säilymistä erilaisin keinoin.” Saukkonen kommentoi poliittisten toimien olevan jokaisen yhteiskunnan oma poliittinen valinta, eikä siten mitenkään itsestään selvä. Hänen mukaansa kansainvälisiä sopimuksia kunnioittava valtio ei voi kieltää moninaisuuttaan, mutta mikään sopimus ei kuitenkaan pakota tukemaan etnisiä, kielellisiä ja kulttuurisia vähemmistöjä. (Saukkonen 2016, 76–77.) Suomi on ehdottomasti monikulttuurinen maa. Saukkosen mukaan Suomi on myös perusteiltaan multikulturalistinen maa. Vertailtaessa Euroopan muihin maihin, Suomessa kulttuurinen monimuotoisuus ja sen tukeminen on vahvasti ankkuroitu lainsäädäntöön. Valtion tehtäväksi katsotaan sekä historiallisten vähemmistöjen, alkuperäiskansan kuin maahanmuuttajienkin kielen kulttuurin ja identiteetin tukeminen. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013, 125.)

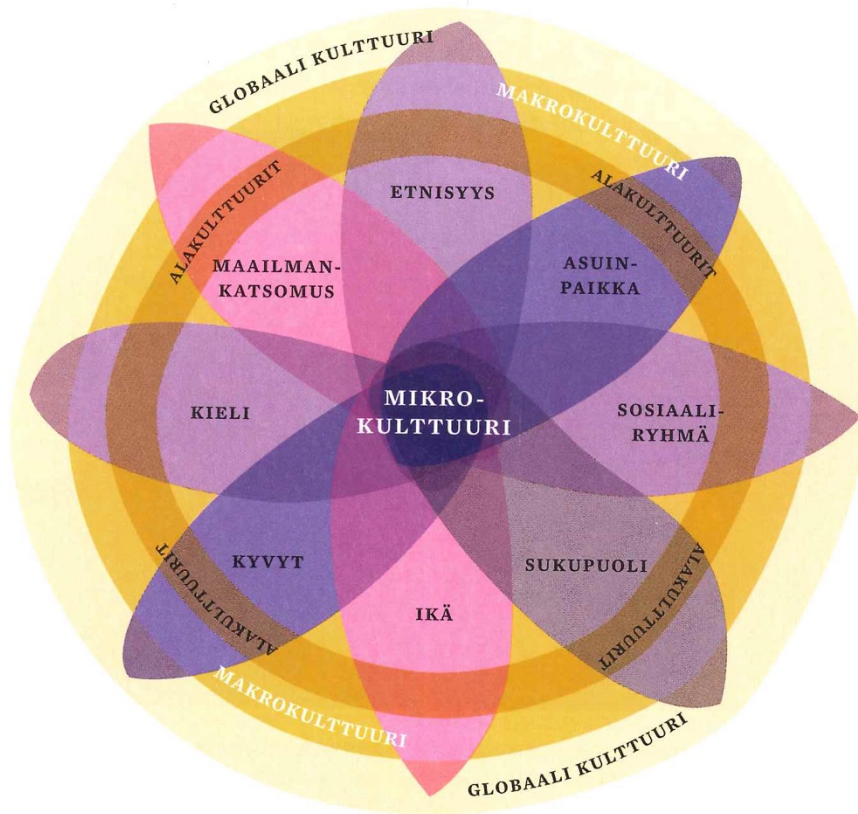
Ongelmallista on, jos monikulttuurisuus käsitetään nimenomaan ryhmärajojen kautta. Malikin mielestä on paradoksaalista, että monikulttuurisuutta ja kulttuurisia eroja korostetaan nyky maailmassa, kun maailman moninaisuus itse asiassa vähenee. Globalisaation vaikutuksesta kulttuuriset erot ihmisten välillä ovat kapeampia kuin ikinä ennen. Silti ihmisiä halutaan hanakasti kategorisoida etenkin kulttuurin, etnisen taustan ja uskonnon mukaan. Näitä tunnutaan nykyään pidettävän tärkeämpinä kuin esimerkiksi luokkaa, sukupolvea tai mitä tahansa muita ryhmiä, joihin ihmiset kuuluvat. (Malik 2016, 21, 29–33.) Sosiologian ja kulttuurintutkimuksen alalla kategorisoinnin ongelmaan puututaan käsitteellä *intersektionaalisuus*. Yksinkertaistaen, intersektionaalisuuden käsite korostaa, että sosiaalisia suhteita ja ihmisen elämää tarkasteltaessa on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, miten

erilaiset sosiaaliset kategoriat, kuten sukupuoli, rotu/etnisyys ja luokka risteävät (Anthias 2011, 211).

Marjo Räsänen on tutkinut monikulttuurisuuden teemaa taidekasvatuksen yhteydessä. Hän käsittää monikulttuurisuuden ikään kuin sateenvarjoterminä, jonka läheisyyteen nivoutuu esimerkiksi sellaisia käsitteitä kuin interkulttuurisuus, kulttuurienvälisyys, transkulttuurisuus, kansainvälisyys, globalisaatio, hybridisyys ja pluralismi. Jokainen näistä termeistä käsittelee samaa aihetta hieman erilaisin painotuksin. Räsänen päätyy suosittamaan kasvatuksen yhteydessä käsitettä *kulttuurinen moninaisuus*, jota nykyään käytetään rinnakkaisena monikulttuurisuuskasvatukselle. Myös uudistetuissa valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa on monikulttuurisuuden sijaan siirrytty käyttämään käsitettä kulttuurinen moninaisuus. (Räsänen 2015, 55–58; 64.) Käsite painottaa yksilöä kulttuuristen ryhmien sijaan ja viittaa moninaisuudella laajasti kaikkiin ihmisen toiseuden kokemusta tuottaviin tekijöihin. Keskeiseksi nousee toisen kohtaaminen ja hänen monimuotoisuutensa kunnioittaminen, kun havaitaan sekä erilaisuus että samanlaisuus. Ajatuksena on hyväksyä, että voimme olla toisesta kulttuurista lähtöisin olevan kanssa yhtä lailla samanlaisia tai erilaisia kuin oman kulttuurin edustajan kanssa. (Räsänen 2015, 56, 58–60.)

Räsänen käsittelee ryhmärajojen purkamista monikulttuurikukka-mallissaan (kuvio 3), joka havainnollistaa yksilön kulttuuri-identiteetin rakentumista. Erojen selittämisen sijaan Räsänen keskittyy valaisemaan sitä, miten erot tuotetaan. Sen sijaan, että erilaisuuden vertailukohdaksi otetaan enemmistön muodostama normi, huomio käännetään itseen ja siihen, miten itseä ja toista koskevat käsitykset muodostuvat. Marjo Räsänen selittää kulttuuri-identiteetin muodostumista yksilöiden erilaisuudelle perustuvan moninaisuuden kautta. Identiteetti muodostuu ihmisen verratessa itseään muihin, kun hän sitoutuu samanlaisuuksien ja erilaisuuksien kautta joihinkin ryhmiin ja sulkee itsensä toisista pois. Räsänen kutsuu kyseisiä ryhmiä osakulttuureiksi, joita ovat ikä, sukupuoli, kyvyt, maailmankatsomus, kieli, asuinpaikka, etnisyys ja sosiaaliryhmä. Jokainen yksilö kiinnittyy näihin osakulttuureihin eri tavoin. Erilaisuus voidaan siis käsittää niin, että olemme kaikki erilaisia eri tavoin, kontekstista riippuen. Räsänen ehdottaa omien persoonallisten ja kulttuuristen sidosten ymmärtämistä lähtökohtana toiseuden ymmärtämiselle. Tällaisen

ajatusmallin kautta jokainen ihminen voidaan siis käsittää jo lähtökohtaisesti monikulttuurisena yksikkönä. (Räsänen 2015, 199–202.)

Kuvio 3. Kulttuuri-identiteetin rakentuminen (Räsänen 2015, 211).

Räsänen malli sitoutuu vallalla olevaan postmoderniin identiteettikäsitteeseen. Stuart Hallin koostaman määritelmän mukaan yksilön identiteetti on dynaaminen ja hajanainen. Identiteetti on siis jatkuvassa muutoksessa ja se muotoutuu ja muokkautuu suhteessa ympäröivien kulttuuristen järjestelmien siitä tuottamiin representaatioihin. Subjektin identiteetit vaihtelevat tilanteittain, eivätkä ne muodosta minkäänlaista yhtenäistä kokonaisuutta minkään eheän ”minän” ympärille. Identiteetti voi olla pirstoutunut moniksi keskenään mahdollisesti ristiriitaisiksi minä-käsityksiksi. Hall esittää ylipäätään, että ”täysin yhtenäinen, loppuunsaatettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa”. (Hall 1999, 21–23.)

Räsänen sitoo luomansa mallin myös keskusteluun kansallisista identiteeteistä, jotka korostavat yhtenäistä valtakulttuuria, etnisyyttä ja uskontoa. Kansalliset identiteetit viittaavat

kuitenkin usein kuvitteelliseen yhteisöön ja kaupungeissa erilaisten osa- ja alakulttuurien välillä on monesti enemmän eroja kuin maiden kulttuurien välillä. Monikulttuurikukkamallissa kansallisuus on yksi ulottuvuus, ei määrittävin sellainen. (Räsänen 2015, 210.)

Monikulttuurisuuspuheessa ”toinen”, eli hän joka ei kuulu ”meihin”, leimataan helposti jo etukäteen erilaiseksi ja eksoottiseksi (Kantonen 2005, 98). Valtakulttuurin edustaja on normi, johon muita verrataan. Toiset voidaan myös toivottaa tervetulleiksi, mutta asettaa kuulumisen ehdoksi kulttuurisen eron säilyttäminen (Rainio 2015, 153). Tällaista ajattelutapaa kutsutaan toiseuttamiseksi tai muukalaisfetisismiksi. Sara Ahmed ehdottaa, emmekö voisi antaa kohtaamisen määritellä meidät? (Ahmed 2000, 3–6, 180–181.)

Tässä tutkielmassa kotoutumisen teemaa tarkastellaan nimenomaan kulttuurisen moninaisuuden näkökulmasta. Etnisyyden, maahanmuuttajuuden tai suomalaistaustaisuuden merkitystä ei kielletä, mutta sen lisäksi pyritään näkemään myös osallistujan monet muut puolet. Tavoitteena on enemmän kuin nähdä yksilöt pelkästään kulttuuriensa edustajina, nähdä heidät myös yksilöinä. Tutkielmassa ei haluta vahvistaa ajatusta kulttuurisesta karnevalismista, jossa kulttuurit nähdään tansseina, eksoottisina ruokina ja erikoisina käyttäytymistapoina, vaan käsittää kulttuuri monenlaisena elettyinä todellisuutena.

3.1.3 Eron rakentamisen välttäminen käsitevalinnoissa: maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisuus

Matkalla ajassa ja paikassa -hankkeen tutkija Tapio Nykänen, pohtii kirjoituksessaan Koneen säätiön Rohkeus-blogissa (Nykänen 2016) sitä, miten kieli ja sanavalinnat rakentavat kuvaa maahanmuuttotilanteesta mediassa ja ihmisten mielissä. Hänen mukaansa turvapaikanhakijat nähdään pääasiassa kolmen eri teeman valossa: etnisen tai uskonnollisen ryhmänsä edustajina, turvallisuuden vaikuttavina tekijöinä tai taloudellista tilannetta parantavia tai vaikeuttavia tekijöitä. *”He eivät yleensä ole äitejä, isejä tai lapsia, jotka syövät jotain ruokaa, harrastavat sulkapalloa, tekevät työtä, nousevat bussiin numero 58, nauravat, itkevät, käyvät kakalla, syntyvät, leikkivät, elävät, kuolevat ja unohtuvat.”* (Nykänen 2016.) Turvapaikanhakijat näyttävät uutisoinnissa jonakin kasvottomana joukkona enemmän kuin vertaisina ja kanssaihmisinä. Paljon on myös kritisoitu sitä, miten mediassa turvapaikanhakijoiden määrän yhtäkkistä lisääntymistä vuoden 2015 lopulla kuvattiin

luonnonkatastrofeihin viittaavin termein ”tulvana” tai ”vyörynä”. Tällaiset kielikuvat epäinhimillistävät ja loitontavat todellisuudesta. Myös Liisa Malkki (2012, 25–50) on pohtinut sanoja ja käsitteitä todellisuuden ja mielikuvien rakentajina. Esimerkiksi hän ottaa tavan jäsentää maailmaa erilaisista kansoista koostuvana, jolloin niihin kuulumattomat, kuten pakolaiset (engl. *displaced*), jäävät maailmasta osattomiksi.

Käsitevalinnoilla siis rakennetaan todellisuutta. Tutkija ja taiteilija Minna Rainio pohtii väitöskirjassaan suomalaisuuden ja maahanmuuttajan käsitteiden käyttöä. Rainio valitsee omaan käyttöönsä termin *uudet suomalaiset* puhuessaan maahanmuuttajista ja pohtii heidän asemaansa ikään kuin ikuisessa välitilassa kansallisten identiteettien välillä. Rainio kirjoittaa maahanmuuttaja-termin tuottavan eräänlaista pysyvää välitilaa, ulkopuolisuutta yhteiskunnasta, mikä ei huomioi kotoutumisen ja juurtumisen ajatuksia. Suomessa käytetty termi *toisen polven maahanmuuttaja* jatkaa ulossulkemista sukupolvien yli. Näin käsitteillä rakennetaan Rainion mukaan näkymättömiä rajoja, joita ei voi saavuttaa ja siksi niitä on myös vaikea ylittää. (Rainio 2015, 151–153.) Rainion teos *Maamme/ Vårt Land*, jossa muualta Suomeen muuttaneet laulavat Suomen kansallislaulua, on hänen omien sanojensa mukaan eräänlainen ’ulossulkemisen vastalaulu’ tarjoamalla tilan uudenlaisen suomalaisuuden kuvittelemiseen (Rainio 2015, 153–157).

Kun on kyse kaksisuuntaisesta kotoutumisesta, jo käsite itsessään luo kaksi ryhmää, joiden välillä kotoutumista tavoitellaan: maahanmuuttajat ja valtaväestön. Eronteko on siis välttämätön, jos ilmiötä halutaan käsitellä. Taidevaihde-hankkeen tavoitteissa ryhmät nimetään maahanmuuttajiksi ja suomalaisiksi tai kantaväestöksi. Tässä tutkielmassa halutaan kuitenkin valita neutraalimpi näkökulma puhumalla taustaisuudesta, jolloin kaksi osapuolta asettuvat tasaveroisemmiksi. Siksi valitaan käyttöön käsitteet *suomalaistaustainen* ja *maahanmuuttajataustainen*.

Maahanmuuttaja määritellään keneksi tahansa henkilöksi, joka muuttaa vieraaseen maahan. Maahanmuuttajia erotellaan ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajiin. Ensimmäisen polven maahanmuuttaja on ulkomailla syntynyt ja Suomeen muuttanut henkilö. Toisen polven maahanmuuttaja on itse syntynyt Suomessa, mutta hänen vanhempansa ovat syntynyt ulkomailla. Henkilö, jonka vanhemmista vain toinen on syntynyt ulkomailla, ei varsinaisesti ole maahanmuuttaja. Maahanmuuttaja on yläkäsite, joka sisällyttää piiriinsä kaikenlaisen

maahanmuuton, työperäisestä pakolaisuuteen ja turvapaikanhakijuuteen. (Jauhiainen 2017, 11.) Turvapaikanhakija- ja pakolais-termejä käytetään mediassa usein toistensa synonyymeinä, vaikka kaikki turvapaikanhakijat eivät ole pakolaisia, eikä pakolaisuus ole ainut peruste oleskeluluvan saamiseksi (Jauhiainen 2017, 9).

Maahanmuuttajataustaisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajaa. Maahanmuuttajataustainen on siis henkilö, jolla henkilökohtaiseen lähihistoriaan liittyy maahanmuuttoa. Suomalaistaustaisella viitataan henkilöön, joka on perhetaustaltaan suomalainen sekä syntynyt ja asunut elämänsä pääosin Suomessa. Maahanmuuttajan maahan tulosta on voinut kulua aikaa kuukausi tai kymmenen vuotta ja toisaalta maahan muuttanut henkilö voi kokea itsensä hyvinkin suomalaiseksi. Tutkielmassa ei haluta käsitevalinnan kautta puuttua kokemukseen suomalaisuudesta tai oikeuteen olla suomalainen.

Edellisissä luvuissa on määritelty tutkielman keskiöön käsite *kaksisuuntainen kotoutuminen* sekä perusteltu *kulttuurinen moninaisuus* lähestymiskulmaksi kulttuurien kohtaamiseen suhtautumisessa. Lisäksi kielen todellisuutta rakentavan luonteen tiedostaen tutkielmassa käytetään käsitteitä maahanmuuttaja- ja suomalaistaustainen. Näillä valinnoilla halutaan luoda pohja, jota vasten rakentaa ja tarkastella yhteistä tekemistä ja kohtaamista taidetoiminnan äärellä.

3.2 Yhteisöllinen taidekasvatus pohjana kaksisuuntaiselle kotoutumiselle

3.2.1 Katsaus aiempaan taidetoimintaan kotoutumisen parissa

Erilaista taidetoimintaa kotoutumisteeman parissa on järjestetty viime vuosina paljon. Tutkimustietoa taidetta ja kotoutumista yhdistävästä toiminnasta on kuitenkin verrattaen vähän. Monien projektien kohderyhmänä ovat olleet pelkästään maahanmuuttajataustaiset tai turvapaikanhakijat, mutta toiminnan järjestäminen sekaryhmissä tuntuu yleistyvän. Pääkaupunkiseudulla jatkuvaa toimintaa järjestää esimerkiksi Kulttuuriyhdistämö Interkult (Interkult, ent. Cassandra ry). Interkultin ohjaajista suurin osa on maahanmuuttajataustaisia ammattitaiteilijoita. Helena Oikarinen-Jabai on tehnyt osallistavaa taideperustaista tutkimusta maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa Helsingissä, joissa on hyödynnetty esimerkiksi valokuvaa ja videota (Oikarinen-Jabai 2012). Oikarinen-Jabai on kiinnostunut

tarkastelemaan erityisesti nuorten positiota kulttuurisissa välitiloissa ja identiteetti-neuvottelua. Kuvataiteilija Heli Mäkinen on järjestänyt Paikannuksia-nimistä yhteisötaideprojektia vastaanottokeskuksen nuorille (Mäkinen 2016). Projektissa tarkasteltiin erityisesti taiteen merkitystä paikkasuhteen rakentajana turvapaikanhakijanuorten väliaikaisuuteen perustuvassa tilassa. Tanssija ja koreografi Sari Palmgren organisoii monitaiteista Minun nimeni on 2012–2016 -hanketta Itä-Helsingissä, jossa alun alkaen tärkeänä tavoitteena on ollut alueen maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten väestöryhmien yhteen saattaminen (Palmgren 2018). Jotakin kotoutumista edistäviä taideprojekteja on järjestetty erityisesti taidemuseoiden toiminnan yhteydessä, kuten kuvataiteilija Pauliina Pesosen vetämä 103-taideyhdistysohanke Hämeenlinnan taidemuseon kanssa (Hämeen Setlementti 2016) sekä Oulun taidemuseon kanssa toteutetut Karoliina Niemelän New Tube ja Next Tube -teokset, joissa tuotettiin yhteisötaiteen menetelmällä lyhytelokuvia maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisista nuorista koostuvan ryhmän kanssa (Niemelä 2009; 2010). Vuosina 2016–2017 museot ympäri maata olivat mukana Turvapaikkana museo-hankkeessa, jossa nuorille Suomeen saapuville turvapaikanhakijoille järjestettiin monenlaista ja myös taideperustaista toimintaa (Helinä Rautavaaran museo 2018).

Rovaniemellä taideperustaista kotoutumista edistävää toimintaa on järjestänyt ja kehittänyt erityisesti Monitaideyhdistys Piste ry ja Lapin taiteilijaseura. Monitaiteista toimintaa on järjestetty muun muassa Taide heijastaa 2009–2014 -projektin puitteissa, jossa etsittiin etenkin uusia sisältöjä galleriatoimintaan taidepajojen kautta. Lapin taiteilijaseura on myös toteuttanut selvityksen, jossa tarkastellaan taiteen ja kulttuurin kentän ammattilaisten edellytyksiä kotoutumisen edistämiseen ja esitellään soveltavan taiteen projekteja sekä hyväksi todettuja käytäntöjä (Levonen–Kantomaa & Korkalo 2013; Korkalo & Levonen–Kantomaa 2014). Selvityksessä todettiin erityisesti, että taidetyöskentelyn kotoutumisvaikutukset olisivat voimakkaampia sekaryhmissä toteutettuina, jolloin maahanmuuttajataustaisille henkilöille tarjoutuisi mahdollisuus luoda tasaveroisia kontakteja suomalaistaustaisten kanssa.

Lapin yliopiston on ollut toteuttamassa monia hankkeita, joissa on tutkittu taiteen vaikutuksia nuorten hyvinvointiin. Nuorten hyvinvoinnin ankkurit 2008–2010 tähtäsi erityisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja etsittiin keinoja vahvistaa nuorten kiinnittymistä

kotiseudulle (Hiltunen & Huhmarniemi 2010). Nuoret kokemusasiantuntijoina – tarinasta totta -kehittämishankeessa (Määttä ym. 2015) pilotoitiin taideperustaisia osallistavia menetelmiä, joilla nuorille luotiin osallistumisen tila. Taidevaihd-hanketta on valmistettu muun muassa näissä hankkeissa tehdyn kehitystyön pohjalta.

Maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten nuorten kanssa toteutettua taidetoimintaa tarkastelevia pro gradu -tutkielmia Lapin yliopistossa ovat tehneet Ninni Korkalo (2014) ja Anne Niskala (2015). Korkalo tarkastelee toimintaa Turkoosi huone -taideprojektissaan erityisesti vuorovaikutuksen rakentamisen näkökulmasta. Niskalan tutkimusprojekti keskittyy niin ikään vuorovaikutuksen tarkastelemiseen, mutta hän raportoi myös kohtaamiansa ongelmia suomalais- ja maahanmuuttajataustaisista nuorista koostuneen sekaryhmän koossa pitämisestä. Tutkimusmatka lähelle -nimisen projektin maahanmuuttajataustaiset osallistujat jättäytyivät hankkeesta vähitellen pois. Taidevaihd-hankkeeseen liittyen jo valmistunut Timo Veikko Kinnusen pro gradu -tutkielma (2017) käsittelee kulttuurien välisen osaamisen edistämistä taiteen keinoin koulukontekstissa. Lisäksi Johanna Pétursdóttir on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan taiteen hyötyjä kotouttamisvaiheessa olevien maahanmuuttajien opetuksessa (2014).

3.2.2 Paikantuminen taidekasvatuksen kentälle

Taidekasvatuksen alue ja päämäärät ymmärretään nykypäivänä laajasti. Tämän voi huomata esimerkiksi uudistetuissa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, jossa kuvataidekasvatuksen opetuksen osa-alueiksi on jaoteltu paitsi tuottaminen, myös visuaalisen ajattelun ja havainnoinnin taitojen kehittyminen, visuaalisen kulttuurin tulkinta sekä esteettinen, ekologinen ja eettinen arvottaminen (Opetushallitus 2016, 144, 267, 426–427). Juha Varto hahmottelee taiteen ja taidekasvatuksen nykyisyyttä painotuksen siirtymisellä taitamisesta oivaltamiseen. Postmoderni kulttuuri on lähentänyt eri taidemuotoja toisiinsa ja pitkälle hiotun taitamisen sijaan ja rinnalle taiteessa oleelliseksi on noussut *sanottava*. (Varto 2011, 21–22.) Siirtymä modernista postmodernismiin on myös nostanut tarkastelun keskiöön taiteen sidosteisuuden yhteisöihin ja ympäristöihin. Postmodernismin ja nykytaiteen myötä taidetta ei ajatella universaalina ilmiönä, vaan päinvastoin korostetaan sen liittymistä ihmisen elämään ja arkeen, toimintaan ja paikkoihin. Taide käsitetään siis vahvasti kontekstisidonnaisena ja sen alueelliset, paikalliset ja poliittiset

tarkoituksellisesti myönnetään. Tämä sidonnaisuus on hedelmällinen lähtökohta myös taidekasvatukselle. (Hiltunen & Jokela 2001; Jokela 2006, 72–74.) 2000-luvulle siirryttäessä kiinnostus taidekasvatuksen yhteisöllisten ja sosiaalisten aspektien tarkasteluun on edelleen lisääntynyt (Hiltunen 2009, 28).

Nykytaiteen kontekstissa vuorovaikutteisuuden perustuvaa ilmiötä kutsutaan *yhteisötaiteeksi* (myös: *sosiaalinen taide*, *uusi julkinen taide*). Englannin kielellä ilmiöön viitataan hieman erilaisin painotuksin muun muassa nimityksillä *community art*, *new genre public art*, *socially engaged art* ja *dialogical art*. Yhteisötaiteen juuret ulottuvat 1970-luvulle. (Kantonen 2005, 49, 51.) Yhteisötaiteen lähtökohtana on uudenlainen käsitys taiteilijasta, taideteoksesta ja yleisöstä. Sen sijaan, että perinteisen taiteen käsityksen mukaisesti taiteilija tekee teoksen, joka asetetaan yleisölle näytille, yhteisötaiteessa elementtien keskinäiset suhteet asettuvat uudelleen arvioitaviksi. Yhteisötaiteessa yleisö tai osa siitä osallistuu taideteoksen tekemiseen. Taideteoksen käsite muuttuu monitulkintaisemmaksi sen tarkoittaessa toisaalta yhä toiminnan tuloksena syntyvää produktia, mutta samalla myös toiminta itsessään voidaan määritellä taiteeksi. Taideteos voi laajentua tarkoittamaan produktin lisäksi yhdessä elettyä tapahtumaa. Yhteisötaide myös yleensä tapahtuu perinteisten taiteen paikkojen, kuten museoiden ja gallerioiden ulkopuolella. (Kantonen 2005, 49–50.)

Suzanne Lacy on hahmotellut taiteilijan ja yleisön moninaista suhdetta yhteisötaiteessa sisäkkäisillä kehillä, joille erilaiset yleisöt sijoittuvat. Projektin taiteilija(t) ympyrän keskiössä on vastuhenkilö ja toiminnan käynnistäjä. Seuraavalla kehällä sijaitsevat projektin elintärkeät yhteistyökumppanit, jotka vaikuttavat keskeisesti teoksen toteutumiseen ja luonteeseen. Tällaisiksi luokitellaan esimerkiksi taideprojektin osallistujat. Vaikka toiminta onkin lähtöisin taiteilijasta, kulkee vuorovaikutus molempiin suuntiin ja olennaista on osallistujien panos, joka näyttäytyy etenkin itse taidetyöskentelyssä ja teoksessa. Seuraavalla kehällä sijaitsevat sellaiset toimijat, kuten esiintyjät ja vapaaehtoiset, jotka ovat mukana projektin toteutumisessa, mutta eivät olennaisesti vaikuta sen olemukseen. Ulommille kehille sijoittuvat erilaiset loitommat yleisöt. Ne koostuvat paitsi niistä, jotka teoksen itse näkevät ja kokevat, myös heistä, jotka kuulevat teoksesta esimerkiksi median tai ensisijaisten kokijoiden välityksellä. Toisaalta taideteoksen vaikutus ei välttämättä lakkaa sen esillä olon päättymisen jälkeen: teos voi jatkaa elämäänsä ihmisten puheissa ja muistoissa, jotka tuottavat näin vielä

uusia yleisöjä. (Lacy 1995, 177–180.) Kuvaus yhteisöllisen taideteoksen erilaisista yleisöistä kuvaa samalla myös teoksen vaikutuksen ulottuvuuksia. Yhteisötaideprojektin vaikutus voi siten ulottua laajemmalle, kuin ainoastaan suoraan projektiin osallisina oleviin.

Yhteisöllisten ja sosiaalisten taiteen uusien soveltamistapojen kanssa operoi myös *soveltava kuvataide* (engl. applied visual arts). Soveltava kuvataide -käsitteellä kuvataan projektilähtöisiä, yhteisöllisiä ja paikkasidonnaisia nykytaiteen metodeja, joissa taiteilijat soveltavat osaamistaan ja metodeja tarkoituksiin, joita ei tavallisesti liitetä taiteeseen. Soveltava taide syntyy sosiaalisista ja taloudellisista tarpeista, ja yhteistyökumppanina voi toimia esimerkiksi sosiaali- tai matkailualan tahoja. Soveltavan taiteen kentällä taiteilija tekee monialaista yhteistyötä toimien projektityöntekijänä, fasilitaattorina ja oman alansa erikoisasiantuntijana. Taidetta sovelletaan esimerkiksi sosiaalialan tai matkailun aloille. (Jokela, Coutts, Huhmarniemi, & Härkönen 2013, 5–7; Huhmarniemi 2013, 43.)

Tässä tutkielmassa toteutettua taidetoimintaa voisi lähestyä monen eri käsitteen kautta. Future Reflections -videotaidetyöpajan voisi nimetä yhteisötaiteeksi tai puhua siitä soveltavan taiteen kontekstissa. Kuitenkin tutkielma liittyy erityisesti juuri kuvataidekasvatukseen piiriin ja siksi tutkimuksessa halutaan korostaa nimenomaan työpajaprojektin taidekasvatuksellista ulottuvuutta. Työpajan voisi asemoida myös esimerkiksi monikulttuurisen taidekasvatuksen kontekstiin. Silloin kuitenkin korostuisivat erityisesti osallistujien kulttuuriset erot ja maahanmuuttajataustaisten osallistujien etnisyys, kun projektin tarkoitus on tarkastella mahdollisuutta luoda työpajassa toiminnan kautta yhteisyyttä ja yhteistä toimintaa. Tässä tutkielmassa valitaan siis yhteisöllisen taidekasvatuksen käsite välineeksi, jonka kautta toimintaa tarkastellaan. Seuraavassa avataan yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteita.

3.2.3 Yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteita

Nykykuvataidekasvatuksen kentällä on yleistynyt yksilöllisen ilmaisun korostamisen sijaan käsitys toiminnasta ja jakamisesta kuvataidekasvatuksen keskiössä. Ilmiötä on nimitetty Suomessa esimerkiksi *yhteisölliseksi taidetoiminnaksi* (Hiltunen & Jokela 2001; Bardy 2012) ja *osallistavaksi taidekasvatukseksi* (Sava 2007). Mirja Hiltunen määritteli väitöskirjassaan

käsitettä *yhteisöllinen taidekasvatus* (2009), joka myös tässä tutkielmassa valitaan ilmiön nimittäjäksi.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen keskiössä on toiminnan sitoutuminen tekijöiden ja kokijoiden elämismaailmaan (Hiltunen & Jokela 2001, 9). Marjatta Bardy muotoilee toiminnan lähtökohdiksi sen, että ”osallistujat luovat sen, mitä tavoitellaan, ja on tärkeää saada tilaa sille, mikä kulloisellekin ihmisryhmälle on merkityksellistä”. Lisäksi tärkeää on ehdottoman kunnioittavan suhteen ihmiseen. (Bardy 2012, 38–39.) Sava painottaa osallisuutta, jolla hän tarkoittaa sitä, että taiteen kaltaisoin keinoin voi olla aktiivinen omassa elämässään sekä ottaa toiminnallaan kantaa ja vaikuttaa yhteistoiminnallisesti maailman tilaan. Taide muodostuu tietämisen ja toiminnan alueeksi, joka liittyy yhteiskunnallisiin, ympäristön ja yhteisön kysymyksiin. Taidekasvatuksen kautta tavoitellaan ”visuaalisen kulttuurin kriittistä ymmärrystä ja tämän ymmärryksen ohjaamaa toimintaa”. (Sava 2007, 192–195.) Tyypillistä yhteisölliselle taidekasvatustoiminnalle on monialaisuus eli eri alojen toimijoiden välinen yhteistyö sekä taidekasvattajan moninainen rooli toiminnan organisoimisessa (Hiltunen & Jokela 2001, 9–10; 18). Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa taide tekemisenä korostuu ja fokus siirtyy yksilön sijasta yhteisöön.

Mirja Hiltunen on kehittänyt väitöskirjassaan teoriaa *yhteisöllisen taidekasvatuksen* taustaksi. Hän hahmottelee taidekasvatuksen yhteisöllistä ulottuvuutta kysymällä ”Voidaanko taiteen avulla tavoittaa dialogisuutta, kohtaamista ja toisen kunnioittamista?” (Hiltunen 2009, 45). Hän rakentaa yhteisöllisen taidekasvatuksen käsitettä pohjautuen Suomen Lapin sosiokulttuurisissa ympäristöissä toteutettuihin taidekasvatushankkeisiin. Hiltunen kehittää yhteisöllisen taidekasvatuksen teoriaa ja käytäntöä toimintatutkimuksen strategian kautta ja liittää sen siten sosiokonstruktivistiseen ja fenomenologis-hermeneuttiseen paradigmaan sekä pragmatistiseen ja kriittiseen tutkimuksen traditioon. (Hiltunen 2009, 3.)

Yhteisöllisen taidekasvatuksen intentio on ensisijaisesti taidekasvatuksellinen, ei siis pelkästään taiteellinen tai kasvatuksellinen. Toiminnan lomassa opitaan sekä taiteesta, itsestä ja maailmasta, opetellaan vastuunottoa, ihmiseksi kasvua ja esimerkiksi yhteistyötaitoja. Painopiste taiteen itseisarvon ja välinearvon välillä voi vaihdella, toiminnassa käsitellään niin taiteen tekniikoita ja ilmaisutapoja kuin tuottamista, tulkintaa ja tutkimistakin. (Hiltunen 2009, 140–141.) Keskeistä yhteisöllisessä taidekasvatuksessa on taiteiden, tieteiden ja

useiden sektorien välisyydessä. Hänen väitöksensä aineistona toimivissa pohjoisissa taidekasvatushankkeissa on pyritty yhdessä muiden toimijoiden kanssa ottamaan vastuuta ympäröivän yhteiskunnan kehittämistä, luomaan tulevaisuuteen suuntaavaa toimintaa, jossa myös mennyt tunnustetaan. (Hiltunen 2007, 140.)

Kantavana voimana yhteisöllisessä taidetoiminnassa on erilaisuuden ja monimuotoisuuden hyväksyminen ja myös tämän moninaisuuden hyödyntäminen. Toimiminen edellyttää halua ja kykyä kohdata ja ymmärtää muita ihmisiä. (Hiltunen 2009, 50). Helena Sederholm on todennut, että taidekasvatus opettaa ”käsittämään, käsittelemään ja sietämään avoimia ja monitasoisia ilmiöitä sekä ristiriitaisuutta taiteessa, mutta myös muussa sosiaalisessa elämässä” (Sederholm 2007, 143). Juuri ymmärtämistä lisäävien, erilaisuutta hyväksyvien ja tasa-arvoon pyrkivien ominaisuuksiensa kautta taidekasvatus näyttäytyy otollisena pohjana myös kaksisuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuden edistämiseen. Hiltusen mukaan yhteisöllisessä taidekasvatuksessa pyritään auktoriteetin, hierarkian ja epätasa-arvon sijaan dialogisuuteen, osallisuuteen ja erilaisuuden hyväksymiseen. On tärkeää, että toimijat tiedostavat ja refleктоivat käsityksiään suhteessa valtakysymyksiin. (Hiltunen 2009, 48.) Kotoutumisen ollessa kyseessä, ohjaajan on syytä tiedostaa oma kulttuurinen asemansa valtakulttuurin edustajana tai marginaalissa ja reflektoida kriittisesti sen vaikutusta toimintaan sekä esimerkiksi dialogisuuden ja osallisuuden toteutumista.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen pohjan muodostaa ymmärrys yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä. Hiltunen toteaa väitöskirjassaan käsitteiden monimerkityksisyyden. Yhteisöllisyys viittaa etenkin sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, mutta se voidaan käsittää myös tavoitteena. Yhteisö voidaan käsittää alueellisesti rajautuvana yksikkönä, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai yhteenkuuluvuuden tunteen tai muun symbolista yhteisyyttä rakentavan ilmiön kokoamana yksikkönä. (Hiltunen 2009, 46 viittaa Lehtonen 1990.) Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa yhteisö sijoittuu näiden tyyppien välille. Se voisi Hiltusen mukaan olla ”*tietylle alueelle sijoittuneiden, yhteenkuuluvuuden tunteita kokevien ihmisten muodostama sosiaalisen vuorovaikutuksen järjestelmä*”. Huomionarvoista on se, ettei esimerkiksi yhteinen asuinpaikka edellytä välttämättä yhteistä toimintaa. Paikallisuuden ajatus ei kytkeydy vain säilyttämiseen, vaan myös vaihtoehtojen etsimiseen ja muutokseen. (Hiltunen 2009, 47–50.) Yhteisöstä puhuminen kuitenkin edellyttää olemassa olevaa ihmisryhmää. Siten yhteisöllistä toimintaa on olemassa vasta, kun yksilöistä muodostuu

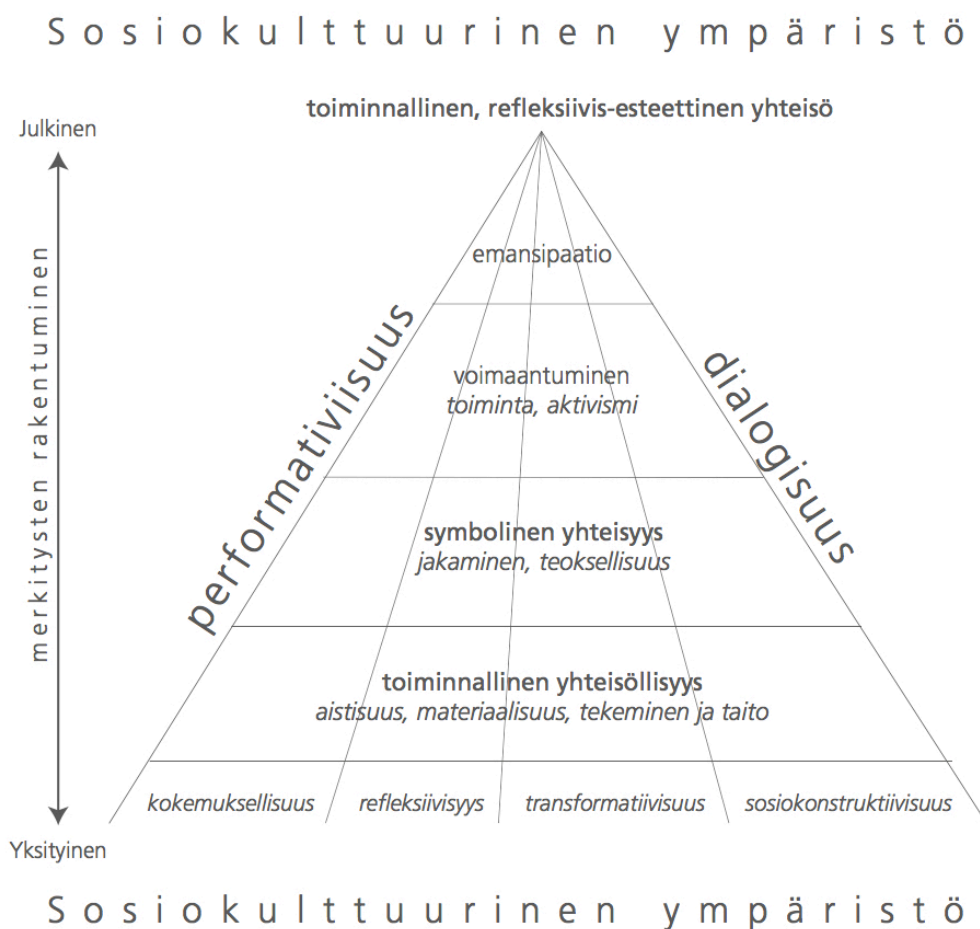
ryhmä, johon ryhmän ulkopuoliset voivat olla vuorovaikutuksessa. Kun joukko ihmisiä pyrkii järjestämään elämänsä tämän idean mukaisesti, on kyseessä *yhteisöllistyminen*. Jos taas ihmisryhmiin pyritään vaikuttamaan ulkopuolelta käsin, kyse on *yhteisöllistämisestä*. (Hiltunen 2009, 47 viittaa Lehtonen 1990.)

Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa ideaali on osallistuvan yhteisön oma osallisuus suunnitteluun ja toiminnan käynnistymiseen. Yhteisöllisyyden tunteen ei kuitenkaan tarvitse olla edellytys toiminnan käynnistymiselle. Sen sijaan olennaista on osallistujien kanssa jaettu tavoite, jonka pohjalta toimintaa tehdään. Taiteellinen toiminta nähdään nimenomaan yhteisöllisyyden rakentajana ja vahvistajana. (Jokela, Hiltunen, Huhmarniemi & Valkonen 2006.)

Miwon Kwon on eritellyt yhteisöjen muodostumista yhteisötaiteen kontekstissa neljään kategoriaan. Ensimmäinen on myyttisen yhteyden yhteisö, kuten ”naiset” tai ”työläiset”, joka on niin laaja ja heterogeeninen, etteivät sen jäsenet voi tuntea toisiaan henkilökohtaisesti. Toinen kategoria on paikantunut yhteisö, kuten paikallisyhteisö, joka on valmiiksi olemassa oleva yhteisö, jonka kanssa aletaan yhteistyöhön. Kolmantena Kwon nimeää väliaikaisen yhteisön, joka on taideprojektia varten koottu. Neljäntenä mahdollisuutena on vielä taideprojektia varten koottu ryhmä, jonka jatkaa olemistaan taideprojektin jälkeen. Kwon kiinnittää huomiota siihen, jos yhteisön muodostaminen sidotaan johonkin etukäteen määriteltävään identiteettiin. Tämä on ongelmallista, sillä se esittää yhteisön yksinkertaistavasti ja stereotyyppitellen. (Kanttonen 72–73; Kwon 2002, 117–137, 150–151)

Yhteisöllisyyden näkökulma on tässä tutkielmassa kiinnostava etenkin, kun toimintaa ei järjestetä valmiille ryhmälle, vaan ryhmä kootaan työpajaa varten. Osallistujat eivät näin ollen keskenään muodosta valmista yhteisöksi kutsuttavaa järjestelmää. Miten siis yhteisöllisyys projektissa syntyy ja luodaan? Tavoiteltavia osallistujia kuitenkin olennaisesti yhdistää ainakin kaksi piirrettä: he ovat nuoria ja asuvat Rovaniemellä. Nämä ovat kuitenkin hyvin laajoja määreitä, eikä niiden pohjalta yhteisyyden kokemus ole automaattinen. Tarkoituksena onkin, että yhteinen toiminta alkaa synnyttää yhteisyyden tunnetta yhteisen toiminnan, kokemusten ja myötä.

Hiltunen kiteyttää taiteen yhteisöllisyyttä rakentavaa vaikutusta yhteisöllisessä taidekasvatusprosessissa kuviossa 4. Hän puhuu prosessissa syntyvästä *toiminnallisesta yhteisöllisyydestä*, joka rakentuu nimensä mukaisesti toiminnassa ja tekemisessä, aistien ja materiaalien kautta. Toiminnallisen yhteisöllisyyden pohjalta voi hänen mukaansa syntyä *symbolista yhteisöllisyyttä*, jota muodostaa jakaminen ja teoksellisuus. Hän ehdottaa vielä, että kun tekeminen muuttuu toiminnaksi ja mahdollisesti aktivismiksi, tila voi aueta myös voimaantumiselle ja emansipaatiolle. (Hiltunen 2009, 256–257.) Yhteisöllisen taidekasvatuksen prosessit ovat kuitenkin hitaita kasvun prosesseja, joissa merkitykset ja vaikutukset muodostuvat vähitellen. Toiminnan tuloksena voi olla hienovarainen muutos asenteissa tai uuden prosessin alku (Hiltunen 2009, 72). Yhtä lailla kotoutumisen prosessi on hidas, eikä toiminnan seurauksena automaattisesti synny silmin havaittavia tuloksia. Vaikutukset ovat hienovaraisia ja voivat tulla ilmi myöhemmin muissa yhteyksissä.

Kuvio 4. Yhteisöllisen taidekasvatuksen performatiivisuusperiaate (Hiltunen 2009, 256).

Hiltunen nostaa performatiivisuuden yhteisöllisen taidekasvatusta selittäväksi periaatteeksi. Hänen mukaansa yhteisöllinen taidekasvatus rakentuu performatiivisesti "alueellisesti rajattavien, sosiaalisen vuorovaikutuksen, yhteenkuuluvuuden tunteiden ja symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden ja toimintojen leikkauspisteessä" (Hiltunen 2009, 255). Performatiivisuuden käsite kuvaa toiminnallista taiteen strategiaa. Se viittaa toimintaan ja tekemisen prosessiin, joka käsitetään usein kokonaisuudessaan taideteokseksi. Tällainen taidekäsitteys on tyypillinen yhteisötaiteen piirissä. Performatiivisuus on muutenkin nykytaiteelle tyypillinen piirre, joka tarkoittaa usein monien taiteellisten menetelmien yhdistelyä kollaasinomaisesti. Performatiivisuus pyrkii tuottamaan elämyksellisyyttä paitsi muodon myös vuorovaikutuksen ja osallistumisen kautta. Siinä taide on usein hetkeen sidottua ja juuri siksi toiminta itsessään nousee taiteen asemaan. (Hiltunen 2009, 51–52.)

Performatiivisuuden rinnalle Hiltunen määritelmässä yhteisöllisen taidekasvatuksen taiteen strategiassa nousee dialogisuus. Dialogisuuden käsitteen Hiltunen ottaa esiin esittäessään yhteisöllisen taidekasvatuksen pyrkimystä rakentaa sellaisia tilanteita, jotka mahdollistavat laadullisia muutoksia (Hiltunen 2009, 54). Yhteisötaiteen prosesseissa keskeisessä asemassa on pyrkimys vuorovaikutukseen ja osallisuuteen. Dialogi ei ole mitä tahansa keskustelua, vaan se tarkoittaa erityistä yhteyden muotoa, jossa osapuolilla on syy ja valmius jakaa koettuja asioita (Varto 2007, 62). Nykytaiteen kontekstissa käytössä on termi keskustelutaide, jossa itse taideteos ymmärretään fyysisen objektin sijaan kommunikatiivisen vaihdon prosessiksi (Kester 2004, 90).

Tässä tutkielmassa taidetoiminta rakentuu myös performatiivisuudelle ja dialogisuuden ideaalille. Taide syntyy toiminnassa ja useita erilaisia tekemisen muotoja ja mediuumeja yhdistellen. Projektin taiteellista tekemistä ja sen lähtökohtia avataan tarkemmin luvuissa 3.3 ja 5.1.2. Yhtä lailla dialogisuus on myös toiminnan lähtökohta, onhan pyrkimys saada aikaan tutustumista, kohtaamista, vuorovaikutusta ja jakamista. Mielenkiintoista on kuitenkin se, millaisia muotoja dialogi saa, jos kommunikointiin ei olekaan käytettävissä yhteistä kieltä? Miten taide ja toiminta onnistuvat dialogin välittäjinä, kuten Korkalo & Levonen-Kantomaa ehdottavat (2014, 35–36)? Dialogin sijaan tässä tutkielmassa käsitteelliseksi työkaluksi otetaan kohtaaminen ja kohtaamisen tila, jotka tarkastelevat samaa ilmiötä hieman erilaisella nyanssilla.

3.2.4 Kohtaamisen tila syntyy

Taidetta ja taidetoimintaa kuvataan monissa yhteyksissä tilana ja tilan muodostajina. Näkökulma on tässä tutkielmassa kiinnostava. Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen voitaisiinkin sanoa toisin niin, että siinä keskeistä on juuri luoda edellytykset kohtaamisen tilan avautumiselle yhteisessä toiminnassa. Tilalla tarkoitetaan tässä paitsi fyysisistä paikkaa, myös ja etenkin sellaista mentaalista tilaa, jossa ollaan vastaanottavaisia muita osallistujia kohtaan. Tämä tila ei ole staattinen tai pysyvä vaan se muotoutuu ja muuttuu toiminnassa ja tilanteissa. Future Reflections -työpajan toimintaa tarkastellaan tällaiseen tapahtumaan viittaavan *kohtaamisen tilan* käsitteen kautta.

Taidekasvatuspuheessa esiintyy toistuvasti tavoite toiminnassa rakentuvasta tilasta, jossa on mahdollista kokemusten jakaminen ja *kohtaaminen*. Inkeri Savan mukaan taidekasvatuksessa on kyse yhteisen toiminnan kautta toista ja itseä kunnioittavan *kohtaamisen tilan* luomisesta ajatusten ja kokemusten keskinäiselle jakamiselle. Osallistujat saavat erilaisille äänillensä ja toiminnallensa tilan ilman että tilanne sitoo niitä ennalta asetettuun kaavaan tai tehokkuusajatteluun. (Sava 2007, 192–195.) Samoin Marjatta Bardy nimeää yhteisöllisen taidetoiminnan tavoitteeksi normatiivisuudesta vapaan tilan, ”jossa ei arvioida oikeaa tai väärää, vaan annetaan mahdollisuus koettujen todellisuuksien tutkimiselle ja kuvaamiselle, yksin ja yhdessä muiden kanssa” (2012, 39). Mirja Hiltusen mukaan taide ja taidekasvatus luovat toiminnan tiloja, joissa tavoite sisältyy itse aktiviteettiin. Kyse ei ole mistään valmiista tavoiteltavasta tilasta vaan performatiivisesta, dynaamisesta tilanteesta, joka rakentuu dialogissa ympäröivän sosiokulttuurisen ympäristön kanssa. (Hiltunen 2009, 257).

Timo Jokela määrittelee kohtaamisen tilan ja luovan dialogin taidekasvatuksellisen toiminnan keskiöön. Hän nimittää taiteellisessa toiminnassa syntyvää jakamisen ja voimaantumisen prosessia englanniksi *“the art of art education”*, taidekasvatuksen taiteeksi. Taidekasvatusprosesseissa ideaalisesti maailmaa jäsennetään ja rakennetaan yhteisesti. Prosessi on dialoginen, avoin uusille näkökulmille ja kontekstisidonnainen. (Jokela 2012, 373.) Näkemys perustuu postmoderniin käsitykseen siitä, että taide tapahtuu aina sidoksissa paikkaan, kontekstiin ja yhteisöön, toisin kuin modernissa käsityksessä taiteen universaaliudesta. Taidekasvatuksessa oppiminen tapahtuu sosiaalisena konstruktiona, jossa merkitykset syntyvät ihmisten välisessä dialogissa aiemman tiedon pohjalle. Jokelan mukaan visuaalisuus on kieli ja taiteen vuorovaikutteiset prosessit dialogia. Siksi voidaan nähdä, että

taideteokset ovat yhteisöllisesti luotuja ja kontekstisidonnaisen neuvottelun tuloksia. Nykykuvataidekasvatuksessa olennaisiksi nousevat siis taiteen sosiaaliset ja yhteisölliset ulottuvuudet pelkän perinteisen yksilöllisen ilmaisun korostamisen sijaan. (Jokela 2012, 359–364.) Lapin yliopiston taidekasvatushankkeissa ja toiminnan kehittämisessä taiteessa kohtaamisen näkökulmaa on tarkasteltu taideperustaisen toimintatutkimuksen keinoin, kuten tässäkin tutkielmassa. Projektien lähtökohdaksi asettuu nimenomaan vuorovaikutuksen kehittäminen projektin osallisten, osallistujien, yhteisöjen, tutkijoiden ja taiteilijoiden, välillä. Pro gradu -tutkielmissa on tarkasteltu muun muassa pajuveistosprojektia kyläyhteisön yhteisöllisyyttä lisäävänä toimintana ja valokuvaperustaista muistelutyötä muistisairaiden vanhusten elämänlaadun parantajana. (Jokela 2015, 59, 61–62.) Taidetoiminnan soveltaminen maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten kaupunkilaisten vuorovaikutuksen lisäämiseen asettuu osaksi tätä samaa jatkumoa.

Eeva Anttila kirjoittaa kohtaamisen pedagogiikasta taidekasvatuskontekstissa nostaan myös keskiöön dialogisuuden käsitteen. Dialogisuudella viitataan erityiseen vuoropuheluun tyyppiin. Dialogisuus taiteessa perustuu ajatukselle, että syntyvät kuvat ja muodonanto innoittavat, kuljettavat eteenpäin jäsentäen ja tulkiten kokemuksiamme ihmisenä olemisesta. Dialogi voi taiteellisessa toiminnassa olla hiljaista ihmisen sisäistä dialogia, mutta dialogi voi myös syntyä suhteessa taideteokseen tai tulkitessa toisen ihmisen luomaa teosta. Anttila jaottelee dialogisuuden tasoja Martin Buberin teorian mukaan. Kohtaamisen tapoja on kolme, olipa sitten vastassa toinen ihminen tai taideteos: tarkkailu, katsominen ja tietoisesti tuleminen. Kahdessa ensin mainitussa suhde on etäinen ja erillinen, kun taas jälkimmäisessä kohde otetaan osaksi ”minua”. Siinä ihmiset tulevat osaksi toistensa elämää tai taide tulee osaksi ihmistä. Tällaiseen suhteeseen kuuluu ”avautuminen, kuunteleminen, vastaaminen, vastavuoroisuus ja vaikuttaminen” toisesta. Vastavuoroisen kohtaamisen syntyminen edellyttää tilannetta, jossa kohtaamisen mahdollisuuksia ei ole ulkoapäin rajattu. Tavoitteissa ja keinoissa on liikkumavaraa, eikä tieto ole valmiiksi rakennettua. (Anttila 2011, 167–168; viittaa Buber 1947; 1993/1923.) Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämässä on kyse juuri tästä samastumisesta ja vastavuoroisuudesta, jolloin toinen ei ole enää pelkkä vieras ja tuntematon vaan tulee vertaiseksi.

Myös Tarja Pääjoki hahmottelee väitöskirjassaan käsitystä taidekasvatuksesta kulttuurisena kohtaamispaikkana. Hän puhuu taidekasvatuksesta ikään kuin tyhjänä tilana, jossa voidaan tulkita ja kertoa uudelleen, osoittaa subjektin rajoja ja mahdollisuuksia niiden ylityksiin. Hän kutsuu tätä toiminnassa syntyvää tilaa *kolmanneksi tilaksi*. Hän kehittää käsitettä yhteydessä monikulttuuriseen taidekasvatukseen, jonka päämääräksi hän asettaa: ”yhdessä sen kysymistä taiteen keinoin, keitä olemme ja millaisessa maailmassa elämme ja toisiamme kohtaamme.” Pääjoki näkee monikulttuurisen taidekasvatuksen koskevan ensi sijassa nuoria ja aikuisia, jotka jo hahmottavat kulttuurisia rajoja ja ovat kenties niihin törmäilleet. Taiteen keinoin puretaan opittuja rajoja ja etsitään tilalle uusia käsityksiä. (Pääjoki 2004, 19–20.)

Pääjoen käsitys *kolmannesta tilasta* pohjautuu Homi Bhabhan käyttämään termiin, joka merkitsee ”valmiiden ja luonnollisina pidettyjen merkitysten väliin aukeavaa uudelleen määrittelyä ja neuvottelemista” (Pääjoki 2004, 94, viittaa Bhabha 1990). Pääjoki näkee *kolmannen tilan* mahdollisuutena subjektin rakentamiselle. Monikulttuurinen taidekasvatus aukeaa hänelle näkemyksenä, jossa keskeistä on ensinnäkin käsitys identiteettien hybridisyydestä ja toisaalta niiden esittäminen yksilön elämän kokemusten ja yhteisöllisen jakamisen kautta. ”Oman (kulttuurisen) paikan ja tarinan mieltäminen kerrottuna, ei luonnollisena, on kohtaamisten edellytys.” Taiteellisessa toiminnassa identiteettien rakentaminen on siis myös yhteisöllistä ja tarvitsee tilaa, jossa voi neuvotella, kokeilla ja leikkiä. Kolmas tila aukeaa Pääjoen mukaan silloin, kun totuttuja käsityksiä töytäistään paikoiltaan. (Pääjoki 2004, 94–97.)

Kohtaamiseen avautuminen ja totuttujen käsitysten töytäisy eivät tietenkään aina tuota pelkkää mielihyvää. Anttilan mukaan kohtaaminen voi myös järkyttää osallistujan maailmaa (Anttila 2011, 170). Pääjoen mukaan kohtaamisten määrittely kolmannessa tilassa on mahdotonta. Siten seuraukset eivät ole lähtökohtaisesti positiivisia, vaan ”läheimmäs rajaa siirtävä taidekokemus voi synnyttää myös nopean perääntymisen ja sitä kautta rajan paniikinomaisen vahvistamisen.” (Pääjoki 2004, 104.) Sava puolestaan toteaa, että erilaisten kokemusten esiintuominen saattaa tuottaa enemmän hämmennystä ja sekaannusta kuin yhteisymmärrystä. Taiteen ja taidekasvatuksen keinot eivät ole toimintavarmoja vaan sisältävät itseensä arvaamattomuuden elementin. (Sava 2007, 193.) Anttila tuo kuitenkin vielä esiin sen, että hämmennyksen kokemus voi torjumisen sijaan olla sittenkin ymmärrystä laajentava: ”Vaikka toisen kokemus, erilainen tulkinta ja vieras kulttuuri jäisivät meille

mysteeriksi, voimme hyväksyä ne osaksi kokemusmaailmaamme, osaksi itseämme. Toiseuden kokeminen mahdollistaa toiseuden hyväksymisen.” (Anttila 2011, 171). Myös Teemu Mäen mielestä yhteisöllisessä taidetoiminnassa pyrkimyksenä pitäisi ekumenian sijasta olla erojen huomaaminen ja niiden hyväksymisen kautta syntyvä ymmärrys. Mäen mukaan on osoitettava mielipide-erojen valtavuus ja maailmankatsomusten yhteismitattomuus. Se on rehellistä, synnyttää keskustelua ja siten ihmisten välistä ymmärrystä. Hän vertaa yhteisöllistä taidetoimintaa venyttelyyn tai siedätyshoittoon, jossa osallistuja pyrkii monimuotoistamaan kokemuksiaan ja näkemyksiään, löytämään ja sietämään uusia puolia muissa ja itsessään. (Mäki 2007, 240.)

Arvaamattomuuteen liittyen on myös usein luonnehdittu, että taidekasvatustilanteiden lopputulosta ei voi määritellä ennalta. Eeva Anttilan mukaan koko taidepedagogiikka on ihmisten välistä, oppimisen kontekstissa tapahtuvaa vuorovaikutusta, jonka päämäärä on avoin ja täsmentyy toiminnan lomassa. Keskeinen kysymys taiteen yhteydessä on, miten ohjata näkemään maailmaa toisin. (Anttila 2011, 5.) Pääjoen sanoin taas ”Moninaisuuteen ei ole tietä, jos kuvittelemme etukäteen, minne päädymme.” (2004, 43).

Tässä tutkielmassa nuorten kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämistä taidetoiminnassa tarkastellaan kohtaamisen tilan käsitteen kautta. Taiteen ominaisuus avata dialogisia kohtaamisen tiloja toiminnan ja teosten kautta nähdään olennaiseksi, ytimeksi kotoutumisen prosessin edistämisessä. Kohtaamisia ja kohtaamisen tilan avautumisen edellytyksiä pyritään edistämään yhteisöllisen taidekasvatuksen keinoin. Kohtaamisen tila, kolmas tila, dialoginen kohtaaminen, the art of art education ovat kaikki variaatioita samasta ilmiöstä: vastavuoroisen läsnäolon hetkestä, jossa ollaan kiinnostuneita toisesta, jaetaan ja tullaan kuulluksi. Ilmiö ei ole käskettävissä ja pakotettavissa, mutta edellä on luonnehdittu asioita, kuten luottamus, joustavuus ja erilaisuuden hyväksyminen, jotka edesauttavat tällaisen tilan mahdollistumista.

Kun taidetoiminnassa pyritään luomaan edellytyksiä kohtaamisen tilan avautumiselle, on oltava valmis antautumaan tuntemattomalle. On luotava tilanne, joka on avoin ja muuntuva, mutta jossa on samanaikaisesti turvallinen luottamuksen ilmapiiri. On oltava valmis joustamaan ja antamaan osallistujille valta johdatella tilannetta kohti päämäärää, jota ei voi ennalta tarkasti nimetä. Ideaalien soveltaminen käytännön toimintaan on haaste, jota tämä

tutkielma käsittelee. Miten avoimuus ja joustavuus suhteutuvat tilanteeseen, jolle on määritelty tietty aika, paikka ja tavoite? Toiminnan tarkoituksena ei voi kieltää tai peittää, vaan toiminnassa halutaan edistää vuorovaikutusta ja kokemusten jakamista, joka edistää yhteisymmärrystä ja yhteistä hyvää yhteiskunnassa. Lähtökohtaisesti kuitenkin tärkeintä on, että jokainen on tervetullut toimintaan ja kohtaamiseen omana itsenään, eikä kohtaamisen tarkoituksena ole muu kuin kohtaaminen. Tärkeintä on luoda aika, paikka ja tila, jossa kohtaamisten on mahdollista tapahtua. Muu syntyy, jos on syntyäkseen.

3.3 Videotaide kuvataidekasvatuksessa: kerroksellinen videometodi

Future Reflections -työpajan toiminta ja työpajassa syntynyt teos paikantuvat videotaiteen käsitteen alle. Työskentelytapa on monitaiteista ja siihen yhdistyy myös elementtejä esimerkiksi voimauttavasta valokuvasta. Kivisen mukaan videotaide on yleistermi, jolla kutsutaan ylipäättään tilallisessa muodossa liikkuvaa kuvaa esittävää nykytaiteen muotoa. Videotaiteen ja liikkuvan kuvan käsitteiden lisäksi niiden samaa nykytaiteen aluetta on myös kuvailtu esimerkiksi nimityksillä elokuvallinen taide, taiteilijoiden liikkuva kuva ja projisoitu kuva kuvataiteessa. Monesti näiden sijaan suositetaan myös käsitettä *liikkuvan kuvan installaatio*, joka ei sitoudu mihinkään tekniseen mediumiin, mutta sisältää ajatuksen teoksen tilallis-ajallisuudesta. (Kivinen 2013, 19.) Videotaiteen katsotaan lukeutuvan laajan mediataide-käsitteen alle, joka lukee piiriinsä kaikenlaisen sähköisiä viestimiä hyödyntävän nykytaiteen (AV-arkki).

Kuvataidekasvatuksen ja yhteisötaiteen alueella video ja liikkuva kuva ovat paljon ja usein hyödynnettyjä tekniikoita. Tyypillisesti video käyttö opetuksessa liittyy kuitenkin elokuvakasvatukseen tai lyhytelokuviin, joissa keskeistä on tarinallisuus ja elokuvan keinojen havainnointi ja harjoittelu (esim. Määttä ym.). Näiden lisäksi yleistä on videon käyttö dokumentaarisenä välineenä (esim. Oikarinen-Jabai 2012) tai dokumentoinnin keinona. Mediakasvatuksessa videotaide on yksi osa-alue elokuvan, kuvataiteen, nettitaiteen ym. joukossa (AV-arkki). Video itsessään on yleistajuinen termi, joka sisältää itseensä toiminnan välineen eli kameran, tilanteen eli jonkun tapahtuman tekemisen ja tallentamisen sekä esitysmuodon eli visuaalisen projisoinnin.

Video on liikkuvaa kuvaa ja kuten mikä tahansa kuvan, sen kautta peilataan tunteita, muistoja ja mielentiloja. Esimerkiksi SelfMie-hankkeessa, jossa kehitettiin kuvallisten menetelmien käyttöä nuorten hyvinvoinnin tukemisessa, osoitettiin, että kuvallisella työskentelyllä on mahdollista rakentaa kokemuksellista, moniulotteista, tiedollista ja tunteisiin kiinnittyvää todellisuutta, joka sanoin ei sellaisenaan ole tavoitettavissa. Kuvat tekevät näkyväksi nuoren käsityksiä itsestään ja elämästään, osallisuudestaan ympäristöön ja paikallisyhteisöihin. (Määttä ym. 2015, 63–64.) Kuvat tekevät ajatuksista konkreettisempia, jolloin ne auttavat jäsentelemään todellisuutta tai esimerkiksi omia tulevaisuuden haaveita (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 46).

Voimauttavan valokuvauksen menetelmää kehittänyt ja työssään hyödyntävä Miina Savolainen toteaa, että kokemus itsestä rakentuu suhteessa muiden ihmisten reaktioihin. Nähdynsi tuleminen on merkityksellistä ja rakentaa joko yhteyden tai ulkopuolisuuden tunnetta. Savolaisen menetelmä perustuu ajatukselle, että kuvattavana oleva saa itse määrittellä, miten ja millaisena tulee kuvatuksi ja nähdynsi. Savolainen puhuu ”korjaavista peleistä”, joita ovat kuvaajan rohkaiseva katse, merkityksellisten ihmisten kannatteleva palaute ja laajemman yhteisön hyväksyntä. Maailman ihanin tyttö -projektissa Savolainen työskenteli useita vuosia lastenkodissa kasvaneiden tyttöjen kanssa. Projektissa käy ilmi omakuvien merkitys positiivisen minä-kuvan rakentamiselle, kun kuvausprojektin myötä tytöt oppivat vähitellen näkemään itsensä myös kauniina ja arvokkaina. (Savolainen 2008.) Savolainen määrittelee voimautumisen keskiöön edellytykset vallankäytön purkamisesta, tasavertaisuudesta ja oikeuden itsemäärittelyyn. Savolainen korostaa, että voimautuminen on aina lähtöisin ihmisestä itsestään, eikä toista ihmistä voi voimauttaa. Voimautumisen mahdollistavat olosuhteet, joissa ihminen kokee tulevansa nähdynsi kokonaisuina kaikkine puolineen, sen sijaan voi luoda. (Savolainen 2009, 211–212.) Myös *voimauttavan videon* käsite on olemassa, mutta sillä viitataan ohjausmenetelmään, jossa kehitetään vuorovaikutustaitoja kasvatustyössä, ei voimauttavan valokuvan menetelmän kaltaiseen kuvalliseen identiteettityöskentelyyn (ks. Lehtonen 2011).

Olga Ivashkevich on tutkinut minä-kuvan representoimisen mahdollisuutta videotyöskentelyssä. Hän toteutti video ja animaatio työpajan nuorten, rikoksista tuomituista tyttöistä koostuvan ryhmän kanssa. Toiminnan johtoajatuksena oli, että videon ja tarinan kerronnan avulla tytöt pääsisivät käsittelemään heidät ongelmiin saattaneita tapahtumia ja

rikollisuuden kautta heihin langenneita stigmoja. Kertomalla tarinan itse, he pääsevät määrittelemään uudelleen subjektipositiotaan ja representaatiota itsestään. Ivashkevichin mukaan video- ja animaatiotyöskentelyn avulla tähän tarkasteluun ja uudelleen rakentamiseen aukeaisi tila. Hän suhtautuu kriittisesti voimauttamisen tavoitteluun, mutta näkee mahdolliseksi, että riippumaton ja mielikuvitukselle avoin mahdollisuuksien tila avaa marginaalissa eläville osallistujille tilaisuuden leikkiä ja keksiä itse uudelleen oman kuvansa. (Ivashkevich 2013, 321–326.)

Vaikka Future Reflections -projektissa ei olekaan ensisijaisesti kyse pyrkimyksestä nuorten ”korjaamiseen” tai voimauttamiseen, rakentaa kuvaaminen ja kuvattavana oleminen silti tarjoaa yhtä lailla nuoren kuvaa omasta itsestään. Videomateriaalin tekemisessä johtajatuksena, että nuoret rakentavat itselleen eräänlaisen videomuotokuvan. Esimerkiksi koreografi Sari Palmgren on toteuttanut Minun nimeni on -projekteissaan liikkeelliseksi graffitiksi kutsumaansa ideaa, jossa projektiin osallistuneet nuoret valmistivat lyhyen tanssikoreografian omasta nimestään. Tanssit esitettiin heille tärkeissä paikoissa ja kuvattiin videolle (Palmgren 2012). Työpajan videoiden kuvaamisen voi rinnastaa Savolaisen kuvaamisen metodiin: nuori kertoo, miten hän haluaa tulla kuvatuksi eli luo kuvaustilanteen koreografian. Videoesiintymisestä saatu välitön sekä viiveellä tuleva palaute vaikuttavat nuoren minä-kuvaan ja antavat hänelle viestin joko hyväksymisestä tai torjunnasta. Työpajassa tavoitteena on luoda sellainen ilmapiiri ja tekemisen tapa, joka tukee positiivista minäkuvaa ja sen muodostamista.

Videotyöskentelyn etu yhteisöllisen taidekasvatuksen välineenä on se, että tekeminen muodostuu myös luonnostaan yhdessä tekemiseksi. Kameran operoimiseen, kameran edessä olemiseen ja avustamiseen tarvitaan väistämättä useampi käsipari. Tällainen työskentely mahdollistaa ja edellyttää aitoa yhteistyötä. Tällöin syntyy mahdollisuus projekteihin, joissa taiteella luodaan uusia yhteisiä merkityksiä, ja keskiöön nousee kokemus yhteisymmärryksestä, yhteisestä dialogista (Hiltunen 2009 68). Hiltunen & Huhmarniemi ovat todenneet videoilmaisun hyväksi keinoksi nuorten hyvinvoinnin tukemiseen. He esittävät, että työskentelyssä keskeisiä ovat sellaiset työskentelyn muodot, jotka eivät edellytä osallistujilta aiempaa kokemusta, vaan ovat ennemmin nopeitempaisia ja luonnosmaisia ”rakennustapoja”. Heidän projektissaan hyödynnettiin Taikalamppu -menetelmää, joka suuntautuu elokuvakerronnan opetteluun, mutta yhtä kaikki tärkeäksi muodostuu

ryhmädynamiikan vahvistaminen ja ryhmässä tekeminen, joka mahdollistaa kokemusten jakamisen. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 56.) Hiltunen liittyy tällaiseen taiteen tekemisen tapaan performatiivisen taiteen strategian, jossa taide käsitetään tekemisenä, moninaisten taiteen muotojen kollaasimaiselle yhdistelylle (Hiltunen 2009, 51–52.). Muita videotyöskentelyn etuja nuorten kanssa työskennellessä ovat sen tuttuus kohderyhmälle sekä tuottamisen nopeus ja helppous. Tarvittavien laitteiden käytön oppii nopeasti. Video on luultavasti monelle nuorelle ennestään tuttu sekä kiinnostava tekemisen tapa.

Videotyöskentelyssä korostuu myös kuvataiteellisen työskentelyn kokonaisvaltaisuus. Marjo Räsänen mukaan taiteellisessa ilmaisussa ja ongelmanratkaisussa yhdistyvät kaikki inhimillisen tietoisuuden ja toiminnan puolet: emotionaalinen, fysiologinen, kognitiivinen, esteettinen, sosiaalinen ja henkinen ulottuvuus (Räsänen 2015, 33). Parhaimmillaan toiminta perustuu multimodaalisuuteen, jossa erilaiset todellisuuden tutkimisen, representaation ja kommunikoinnin tavat yhdistyvät. Modaliteeteista tärkeimpiä ovat visuaalinen, verbaalinen, numeraalinen, auditiivinen ja kinesteettinen. Näihin modaliteetteihin liittyy erilaisia tekstimuotoja (ks. laaja-alainen tekstikäsitelmä, esim. Räsänen 2015, 100–101), kuten puhe, kuvat, kirjoitukset, eleet, jotka perustuvat usein yhdelle modaliteetille, mutta sisältävät myös aineksia muista. (2015, 94–95.) Videotyöskentelyssä läsnä ovat koko ajan kuva ja ääni, liike ja kommunikaatio. Future Reflections -työpajassa hyödynnettävässä kerroksellisessa työskentelymenetelmässä kuvaustilanne muodostuu kokonaisvaltaiseksi ja multimodaaliseksi.

Future Reflections -työpajan työskentely perustuu siis yhdessä tekemiseen, oman ja yhteisen maailman tarkasteluun ja jäsentelyyn monitaiteisin keinoin. Tässä tutkielmassa tarkastellaan, edistääkö tällainen työskentely kohtaamisen tilan muodostumista. Aukeaako kerroksellisen videometodin avulla kollaasimaisessa monitaiteisessa työskentelyssä sellainen toiminnan tila, jossa vastakkainasettelujen ja valmiiden sääntöjen sijaan syntyy tila uusille käsittämisen ja kertomisen tavoille (Pääjoki 2004, 19–20, 94–97)?

4 TUTKIMUSMENETELMÄ

4.1 Tutkimuksen taideperustaisuudesta

Länsimainen käsitys tiedon ja tutkimuksen dualismista on murroksessa. Jakoa ei nähdä enää ehdottomana, vaan objektiivinen luonnontieteellinen totuuskäsitys on saanut rinnalleen ensin ihmis- ja yhteiskuntatieteellisen tietämisen, jossa tunnistetaan tiedon suhteellisuus, subjektiivisuus ja monien totuuksien mahdollisuudet. Taiteen kietoutuminen yhteen tutkimuksen kanssa palauttaa arvon keholliselle ja aistiselle kokemustiedolle, dialogiselle ja prosessinomaiselle merkityksenmuodostamiselle. (Sava 1998, 107; 115–116.) Taiteessa tyypillistä on pyrkimys ainutlaatuisuuteen, kun taas tieteessä pyritään kohti yleistettävyyttä. Yhteistä kuitenkin on, että sekä tiede että taide tarkastelevat todellisuutta prosessinomaisesti, pyrkien kokonaisuuden ja sen osien suhteiden hahmottamiseen. Prosessi syntyy pitkällisessä kehitystyössä havaintojen kokoamisen pohjalta. (Bardy 2012, 30–31.)

Taiteellisen tutkimuksen päämäärät on tapana jaotella kolmeen kategoriaan: taidetta käsittelevä tutkimus (*research on the arts*), tutkimus taiteen teon käytännöstä (*research for the arts*) ja taiteellinen tutkimus jostain taiteen ulkopuolisesta aiheesta (*research in the arts / through art*) (Huhmarniemi 2016, 35; Borgdorff 2006, 11–12). Taiteellisen tutkimuksen rinnalle rakentuu paraikaa taidekasvatuksen tutkimussuuntaus, jolle Mira Kallio ehdottaa suomenkielistä nimitystä *taideperustainen tutkimus* (engl. *arts-based research / art-based*

research). Taidekasvatustutkimus ja taideperustainen tutkimus ovat hyvin pitkälle kehitettyä ja monipuolista esimerkiksi Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa ja Australiassa. Suomessa paradigmaa kehitetään tarpeisiin sopivaksi. (Kallio 2010, 15.)

Taideperustainen tutkimus on menetelmä, joka tuottaa tietoa ympäröivästä todellisuudesta, ympäristöstä ja sosiaalisista kysymyksistä, eikä keskity vain taiteen sisäisiin ilmiöihin. Olennainen osa tutkimusta on prosessin sanallistaminen ja käsitteellistäminen, jotta tieto pystytään argumentoimaan vastaanottajalle. Taideperustaisella tutkimuksella on monitieteinen pohja risteillen muun muassa taiteellisen ja taiteentutkimuksen, kulttuurintutkimuksen, sosiologian ja kasvatustieteiden parissa. Vaikka kasvatusta on taidekasvatuksen käsitteessä sisäkirjoitettuna, ei alan tutkimus välttämättä liity opetukseen tai oppimiseen. Kasvatusta käsitettä ei ensisijaisesti ymmärretä pyrkimyksenä toisen ihmisen kehittämiseen, vaan ennemmin tasa-arvoisesti ja kokonaisvaltaisesti rakentuvana sosiaalisena prosessina. (Kallio 2010, 15–16.)

Maria Huhmarniemi mainitsee taideperustaisen tutkimuksen olevan yläkäsite, joka viittaa taiteellisen työskentelyn käyttämiseen tieteellisen tutkimuksen yhtenä menetelmänä tai välineenä tulosten julkaisussa ja inhimilliseen kokemusmaailmaan liittyviin ilmiöihin tutkimuksen kohteena. Taideperustaisen tutkimuksen alle sijoittuvat muun muassa taideperustainen kasvatuksellinen tutkimus (*arts-based educational research*, *art-based research*) sekä taideperustainen toimintatutkimus (*art-based action research*). (Huhmarniemi 2016, 35–37.) Tämä tutkielma perustuu jälkimmäiselle tutkimusstrategialle. Tutkimustavassa keskeistä on tutkimusaiheen lähestyminen prosessinomaisesti osallistavan taideperustaisen toiminnan kautta ilman keinotekoisia tutkimusasetelmia.

4.2 Taideperustainen toimintatutkimus

Taideperustainen toimintatutkimus lähtee liikkeelle ajatuksesta, että tieteelle ja taiteelle on löydettävissä yhteisiä päämääriä. Tiede ja taide ovat molemmat tapoja pyrkiä ymmärtämään maailmaa ja ilmaisemaan tätä ymmärrystä. Molemmissa elää vahvana pyrkimys muuttaa ja kehittää yhteiskuntaa. (Jokela, Hiltunen & Härkönen 2015, 343.) Toimintatutkimus itsessään on laadullisen tutkimuksen lähestymistapa, jonka tutkimuskohteet sijoittuvat erityisesti vuorovaikutukseen perustuvaan sosiaalisen toiminnan piiriin (Heikkinen 2007, 16), jonne

myös taide sijoittuu. Toimintaa eivät määritä niinkään syy-seuraus-suhteet, vaan ihmisten päämäärät, motiivit ja intentiot (Heikkinen 2007, 21). Jokela ym. (2015, 435.) selittää taideperustaisen toimintatutkimuksen perustumista sosiokonstruktivistiseen paradigmaan: koko todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, dialogissa ja keskustelussa. Tätä keskustelua voidaan käydä paitsi puhutun tai kirjoitetun kielen avulla, myös taiteen kautta. (Jokela ym. 2015, 435.)

Taideperustaisen toimintatutkimuksen lähestymistapaa on kehitetty Lapin yliopistossa kuvataidekasvatuksen laitoksella. Lähtökohtina sen kehittämiseen ovat olleet kontekstisidonnainen, prosessikeskeinen ja dialoginen nykyaide sekä kiinnittyminen erityisesti ympäristötaiteen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen toimintatapoihin. Vaikutteita on haettu muun muassa sosiaalipedagogiikasta ja kriittisestä pedagogiikasta. Huomion keskiössä ovat usein kohtaamisten tilojen tuottaminen ja taiteen performatiivinen luonne, jotka muodostavat kiinteän ytimen myös tämän tutkielman taideperustaiselle toiminnalle. (Huhmarniemi 2016, 42–43.) Hiltusen mukaan yhteisötaiteen ja toimintatutkimuksen lähestymistavoissa on paljon samankaltaisuutta, sillä tavoitteet molemmissa ovat aktivistisia ja yhteisön tai yleisön osallistuminen nähdään keskeiseksi. Toimintatutkimuksessa korosteista on kuitenkin muutos ja vaikuttaminen, kun taas yhteisötaiteessa paino on tilanteen luomisella. Pyrkimys molemmissa on lisääntyvä ymmärrys itsestä ja maailmasta sekä näkemys kehittämisestä päättymättömänä prosessina. (Hiltunen 2009, 79.)

Huhmarniemi kokoaa väitöskirjassaan taideperustaisen toimintatutkimuksen määritelmän (Huhmarniemi 2016, 44–45). Hän kiteyttää taideperustaisen toimintatutkimuksen lähtökohdiksi taiteeseen perustuvien menetelmien kehittämisen, ratkaisukeskeisyyden ja tulevaisuusvisioiden mallintamisen. Tutkimuksen käynnistäjänä on tutkimuskysymys- tai tehtävä, joka on tärkeä kuvataidekasvatuksen, soveltavan kuvataiteen tai tutkimuksen kohteena olevien ympäristöjen tai yhteisöjen kannalta. Tutkimusprosessin etenemistä hän kuvailee seuraavasti:

”Tutkimus etenee sykleissä, jotka sisältävät suunnittelua, teoreettista taustatyötä, taiteellista työskentelyä tai vastaavia interventioita, reflektointia, tarkastelua, käsitteellistämistä ja tavoitteiden täsmentämistä. Tutkimusprosessi ja -tulokset dokumentoidaan. Prosessin analyysin aineistoa ovat tuotetut taiteelliset taideproduktiot sekä toiminnan ja kokemusten havainnot ja dokumentit. Tutkimus julkaistaan

tiedeyhteisölle, taidemaailmalle ja laajalle yleisölle. Tutkimusta arvioidaan erityisesti toimivuuden ja vaikuttavuuden perusteella.” (Huhmarniemi 2016, 44–45.)

Taideperustaisen tutkimuksen taidekäsitys pohjautuu vahvasti nykytaiteen sekä erityisesti yhteisö- ja ympäristötaiteen taidekäsitukseen. Taide ei ole erillistä ihmisten arjesta, vaan se liittyy arjen toimintaan, paikkoihin ja tapahtumiin. Taide käsitetään prosessina pelkän taideteoksen sijasta ja enemmän dialogina kuin yksisuuntaisena viestintänä. (Jokela ym. 2015, 435.) Mirja Hiltunen määrittelee väitöskirjassaan performatiivista ja dialogista taiteen strategiaa suhteessa yhteisötaiteeseen ja taidekasvatukseen (2009, 51–57). Performatiivinen taide yhdistelee usein taiteellisia menetelmiä kollaasinomaisesti ja pyrkii tuottamaan elämyksellisyyttä paitsi muodon myös vuorovaikutuksen ja osallistumisen kautta. Se on usein hetkeen sidottua ja juuri siksi itse taide mielletään siinä toiminnaksi. (Hiltunen 2009, 52; Sederholm 2002, 77.) Kallio nostaa samoin esiin taiteen ymmärtämisen taideperustaisessa tutkimuksessa usein yhteisenä toimintana ja kommunikoinnin menetelmänä yhden ihmisen itseilmaisun sijaan. Hän toteaa nykytaiteen ja taidekasvatuksen näkökulmien lähestyvän toisiaan esimerkiksi pyrkimyksessä osallistavaan keskusteluun yleisön kanssa. (Kallio 2010, 19–20.)

Tässä tutkielmassa kehitetään taidetoimintaa, joka edistää nuorten kaksisuuntaista kotoutumista. Taideperustaisen toiminnan kautta pyritään saavuttamaan ymmärrystä kaksisuuntaisen kotoutumisen prosessista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä pukemaan sanoiksi taiteen ja taidekasvatuksen mahdollisuutta ilmiön edistämiseksi. Taideperustainen toiminta luo tilan ja prosessin eli näkökulman, josta kaksisuuntaista kotoutumista ja sen edistämistä tarkastellaan. Tässä tutkielmassa taide on siis toimintamalli, mutta samaan aikaan taide on toiminnassa syntyviä artefakteja: kuvia, tekoja ja lopullinen videoprodukti. Nämä artefaktit muodostavat osan tutkielman aineistosta. Työpajassa syntyvät taidetuotokset tallentavat työskentelyn nopeasti ohimeneviä hetkiä. Työpajan lopputuotoksena koostettava video sekä kokoaa että tallentaa työskentelyprosessia sekä myös välittää työpajassa läpikäytyjä ja keskusteltuja ajatuksia teoksen muille yleisöille. Työpajaprojektin käsitys taiteesta on performatiivinen, ja prosessi sekä produkti käsitetään toisiaan tukevinä elementteinä. Future Reflections -työpajassa taide syntyy kohtaamisesta ja yhdessä tekemisestä, jotka ruokkivat toisiaan. Taide toimii kohtaamisen, keskustelun ja ymmärtämisen jakamisen välineenä muodostaen siten rungon yhteisölliselle tutkimusprosessille.

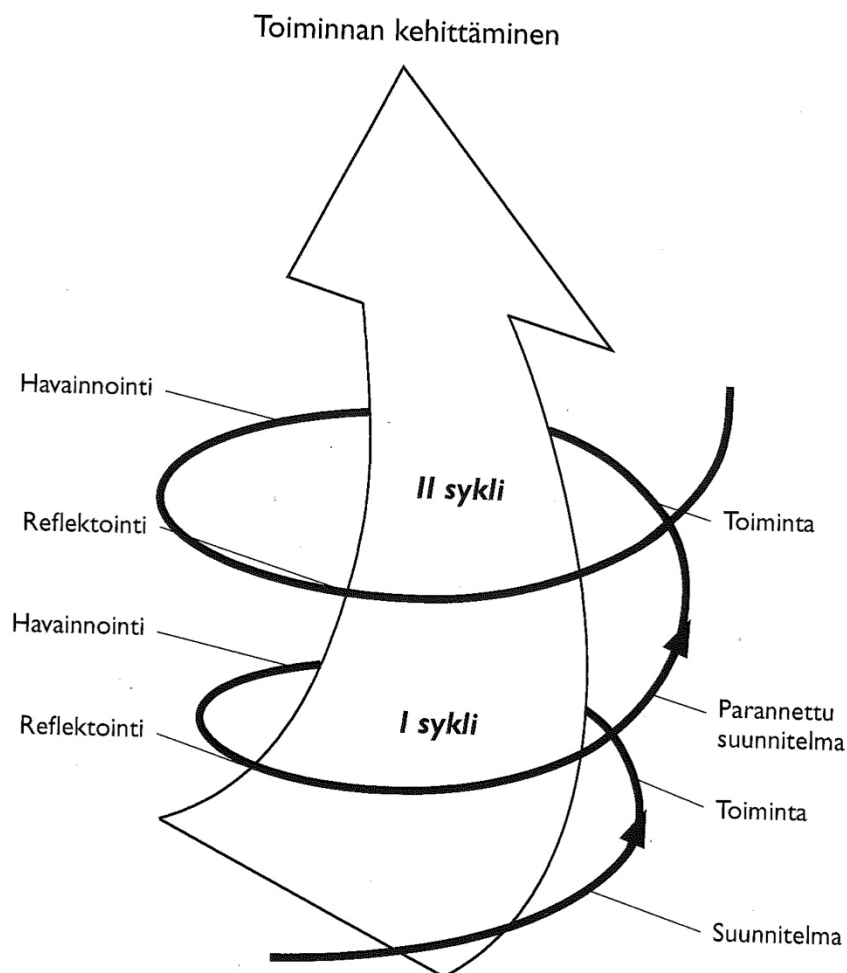
4.3 Toimintatutkimuksesta

Toimintatutkimus on tutkimuksellinen lähestymistapa, joka tutkii sosiaalisen toiminnan ilmiöitä ja jossa tutkimusta tehdään toiminnassa ja päämääränä on käytännön kehittäminen (Heikkinen 2007, 16). Sosiaalista toimintaa muutetaan, jotta sitä voitaisiin tutkia eli jotta siitä paljastuisi jotakin uutta. Toisaalta toimintaa tutkitaan, koska tavoitteena on saada aikaan jonkinlainen muutos. (Heikkinen 2007, 27.) Tässä tutkimuksessa tutkitaan videotaidetyöpajaa välineenä nuorten kotoutumisen edistämiseksi. Tämän ilmiön tutkimiseksi järjestetään työpaja eli interventio, jonka avulla aiheeseen kiinnitytään käytännön toiminnassa. Tutkimuksen kohteena on koko prosessi työpajan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin. Tutkimuksen tuloksena saavutetaan siis suoraan käytännössä hyödyllistä tietoa, mitä toimintatutkimus keskeisesti tavoittelee (Heikkinen 2007, 29). Saavutettua tietoa hyödynnetään niin Taidevaihte-hankkeen tulevissa työpajoissa, kuin muissakin tulevaisuuden projekteissa yliopistolla sekä kukin ohjaajaryhmän jäsen työssään.

Toiminnan kehittäminen tapahtuu toimintatutkimuksessa toiminnan kriittisen havainnoinnin, jatkuvan reflektoinnin ja arvioinnin kautta, mikä rakentaa tutkimuksesta prosessinomaisen ja kehämäisen (Heikkinen 2007, 33–35). Toimintatutkimuksessa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät prosessin myötä vähitellen (Heikkinen 2007, 36). Olennaista toimintatutkimuksessa on juuri prosessinomaisuus. Tutkimus etenee syklisesti suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin vaiheiden toistuessa. Suunnittelun ja toiminnan vaiheet ovat ikään kuin eteenpäin katsovia, rakentavia vaiheita kun taas havainnointi ja reflektointi ovat arvioivia, rekonstruoivia eli uudelleenrakentavia vaiheita. Syklin vaiheiden ei kuitenkaan tarvitse edetä lineaarisesti järjestyksessä, vaan ne limittyvät toisiinsa. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78–79.) Tämä on toimintatutkimukselle jopa tyypillistä ja käytännössä tutkimuksen teon eri vaiheet, tutkimustehtävän ja teorian muodostaminen, aineiston kerääminen ja analyysi, lomittuvat ja muotoutuvat vähitellen (Kiviniemi 1999, 67–68).

Toimintatutkimuksen syklien toistuessa niistä alkaa muodostua yhdessä niin kutsuttu toimintatutkimuksen spiraali (kuvio 5), jossa kehitystyö jatkuu toimintasyklien myötä. Spiraalimallia on kuitenkin kritisoitu sen kaavamaisuudesta. Syklisyys on ymmärrettävä joustavasti, sillä kuten jo aiemmin on mainittu, toimintatutkimuksen prosessin vaiheet eivät etene johdonmukaisesti yksi kerrallaan. (Heikkinen ym. 2007, 80–81.) Spiraali ei myöskään

ole yksiselitteisen nousujohteinen tai johdonmukainen, vaan tutkimusprosessi saattaa sisältää moninaisia sivupolkuja ja kompastuskiviä. Toimintatutkimuksen prosessia voidaan ajatella oppimisprosessina, jossa uusia oivalluksia kehittyy toiminnan myötä. Tätä ominaisluonnetta tutkijan ei tarvitse piilottaa lukijalta. (Heikkinen ym. 2007, 85–87.) Syklien määrä ei toimintatutkimuksessa myöskään ole arvo sinänsä, vaan jo yksittäinen kokeilu saattaa synnyttää uutta ja merkittävää tietoa. Toisaalta, vaikka syklejä olisi useita, mutta tutkija ei esimerkiksi näe todellisuutta esioletustensa takana tai toiminta todentaa itsestäänselvyksiä, ei syklien määrä korvaa tutkivan otteen puuttumista. (Heikkinen ym. 2007, 80–82.)

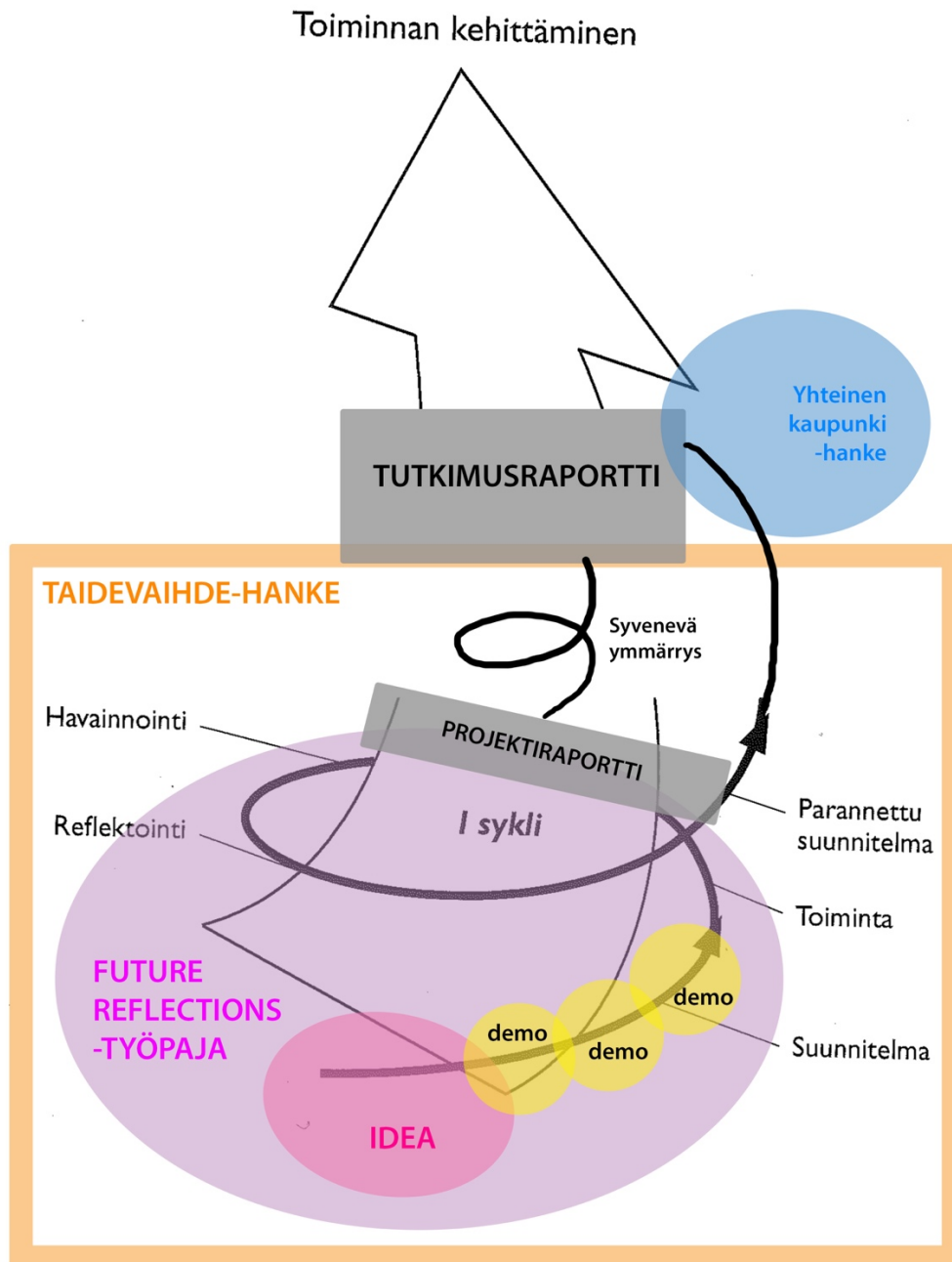

Kuvio 5. Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen ym. 2007, 81 viittaa Heikkinen 2001).

Future Reflections -työpajan toimintatutkimuksellinen prosessi alkoi suunnittelu- ja kartoitustyöllä loppuvuodesta 2015. Tutkimuksen lähtökohdat eli tutkimustehtävä kumpusi työryhmän kiinnostuksen kohteista sekä Taidevaihide-hankkeen teemoista ja tavoitteista. Suunnittelun lomassa järjestettiin muutamia testityöpajoja kerroksellisen videotyöskentelyn metodin kehittämiseksi. Näiden testien pohjalta laadittiin suunnitelma varsinaiseen työpajaan, ja työpajakertojen edetessä toimintaa jatkuvasti havainnoitiin, analysoitiin ja kehitettiin reflektoinnin pohjalta. Kartoitustyö ja teorianmuodostus jatkuivat toiminnan ohella ja suurin osa tutkimusraportin teoriasta on koottu varsinaisen toimintajakson päätyttyä. Näin ollen työpajatoimintaa ei varsinaisesti ole rakennettu teoriaan pohjautuen vaan teoriaan peilaaminen tapahtui toiminnan jälkeen reflektiovassa ymmärryksen muodostamisessa. Aineistonkeruu kattaa koko tutkielmaprosessia painottuen kuitenkin työpajan suunnittelu-, toteutus- ja reflektointivaiheisiin, joiden ajan ohjaajaryhmä toimi yhdessä. Reflektointi on jatkunut kirjoitustyön myötä lomittain aineiston analyysin ja teorianmuodostuksen kanssa varsinaisen työpajaprosessin päätyttyä. Hietaniemi ja Alajärvi koostivat loppuvuodesta 2017 työpajasta projektiraportin, joka voidaan nähdä tämän tutkimusraportin esiasteena.

Toimintatutkimukseen kuuluva syklisyys toteutuu tässä tutkimuksessa kolmivuotisen Taidevaihide-hankkeen myötä, jonka osana työpajaprojekti toteutetaan. Näin ollen se sitoutuu osaksi pitkäjänteisempää kehitystyötä yliopistolla, jossa yhden opiskelijan opinnäyte paikantuu yhdeksi sykliseksi (Huhmarniemi 2016, 43). Kaksisuuntaisen kotoutumisen teemaa tutkitaan Taidevaihide-hankkeen kaikissa toiminnoissa moninaisin taideperustaisin menetelmin. Future Reflections -työpaja keskittyy erityisesti siinä kehitetyn kerroksellisen videotyöskentelyn mahdollisuuksien tutkimiseen kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseksi. Työpaja on myös ensimmäinen hankkeessa järjestetty toiminto, joten se kartoittaa myös yleisesti kaksisuuntaista kotoutumista edistävään pyrkivän taidetoiminnan peruslähtökohtia. Future Reflections -työpajan kehitystyö pitää sisällään myös pienimuotoisia reflektiovia kehiä, jollaisina voidaan ajatella suunnitteluvaiheessa järjestettäviä kokeilu- eli *demo*-työpajoja. Lisäksi tutkimusprosessissa tehtyjä havaintoja ja saavutettua ymmärrystä on kirjoitusprosessin aikana sovellettu jo toisen hankkeen piirissä toteutetuissa samaa aihetta kehittävässä työpajoissa. Hietaniemi ja Alajärvi nimittäin järjestivät syksyllä 2017 kotoutumista tavoittelevia animaatiotyöpajoja Kemissä Yhteinen kaupunki -hankkeen piirissä, jossa Lapin yliopisto on yhtenä toimijana. Syklisyys ilmenee tutkimuksessa myös

historiallisuutena, kun tutkimuksen aikana kartoitetaan aiempaa samojen aihepiirien parissa toteutettua taideperustaista toimintaa (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149–150). Toimintatutkimuksen spiraali piirtyy siis tässä tutkimuksessa laajemmassa mittakaavassa sen hankkeen myötä, jonka osa tutkimus on sekä toisaalta pienempinä sisäkkäisinä kehinä (kuviot 6).

Kuvio 6. Ymmärryksen rakentuminen Future Reflections –tutkimusprosessissa (sovellettu kuvion "Toimintatutkimuksen spiraali" pohjalta (Heikkinen ym. 2007, 81 viittaa Heikkinen 2001)).

Tutkimuksen päätarkoitus ei voi olla tutkijan oma oppimispolku, vaan sen täytyy tuottaa merkitystä muillekin (Huhmarniemi 2016, 40). Taideperustainen toimintatutkimuksen kehitystyöhön liittyy kuitenkin kiinteästi ajatus siitä, että opinnäytetyön menetelmänä se hyödyttää valmistumassa olevia taidekasvattajia ammatillisessa kehittämisessä ja antaa välineitä kehittämisen jatkamiseen myöhemmin työelämässä (Jokela ym. 2015, 441–442). Tässä tutkimuksessa tutkimusprosessi on ehdottomasti tutkija-taidekasvattajan oman työn reflektointia ja kehittämistä tukeva. Taidevaihe-hankkeessa ja yliopistokontekstissa toimimisen myötä tutkimuksessa saavutettu tietämys leviää kuitenkin laajemman yhteisön käytettäväksi.

Toimintatutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validointiperiaatteiden mukaan. Nämä viisi periaatetta ovat historiallinen jatkuvuus, refleksiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. Historiallisella jatkuvuudella tarkoitetaan tutkimuksen liittämistä osaksi kohteen tutkimuksen historiallista jatkumoa perehtymällä aiempaan tutkimukseen aiheen tiimoilta sekä tutkimuksen juonellistamista. Reflektiivisyydellä viitataan läpinäkyvyyteen ja tutkijan velvollisuuteen reflektoida omaa asemaansa ja tietämistään tutkimusprosessissa. Dialektisuudella taas tarkoitetaan sitä, että tutkimustekstissä annetaan tilaa erilaisille tulkinnoille ja äänille eli moninäkökulmaisuukselle pelkän tutkijan oman monologin sijaan. Toiminta pyritään kuvaamaan autenttisenä. Toimivuusperiaatteen kohdalla tutkimusta arvioidaan kriittisesti sen käytännön vaikutusten kannalta sekä pohtimalla vallan mekanismien esiintuomista tutkimuksessa. Viimeinen validointiperiaate eli havahduttavuus viittaa siihen, että hyvä tutkimus havahduttaa ajattelemaan ja avaa lukijalle uudenlaisia näkökulmia. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149–161.) Huhmarniemi mainitsee toimintatutkimuksen validointiperiaatteet toimiviksi myös taideperustaista toimintatutkimusta arvioitaessa (Huhmarniemi 2016, 47).

4.4 Tutkimuksen kohde

Taideperustaisen toimintatutkimuksen kohde on ”yhteisöllisen taidekasvatuksen, yhteisötaiteen ja yhteiskunnallisen nykytaiteen menetelmien ja strategioiden kehittäminen” (Huhmarniemi 2016, 37). Tutkimuksen myötä ei ole tarkoitus saavuttaa esimerkiksi jotakin

entistä parempaa lopullista toimintatapaa, sillä kehittämistyö ei pääty koskaan. Yhteisöllisen taidekasvatuksen toimintamallien kehittäminen on jatkuva prosessi, jossa ei etsitä lopullisia toimintamalleja tai totuuksia. Muutokset toimintatapoihin ja ymmärryksen lisääntyminen ovat yhtä arvokkaita. (Hiltunen 2009, 268.)

Sen sijaan tutkimuksen tuloksena syntyy uudella tavalla ymmärretty prosessi. (Aaltola & Syrjälä 1999, 18.) Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on yhteisöllisen videotaidetyöpajan tarkastelu suhteessa nuorten kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseen eli pyrkimyksenä on taidekasvatuksellisen toiminnan käytännön kehittäminen. Taidetoiminta, joka tässä yhteydessä tarkoittaa yhteisöllisen videotaideteoksen tuottamisprosessia, on menetelmä, jolla päästään kiinni kotoutumis-ilmiöön. Toimintatutkimus taas on lähestymistapa, jonka kautta tätä prosessia pyritään tarkastelemaan ja kehittämään. Tutkimuksen tuloksena syntyy siis kuvaus ja ymmärrys Future Reflections -työpajaprosessista.

Toimintatutkimuksen muotoon artikuloitu tieto prosessista on dokumentti taidekasvatuksen alalla tehtävästä toiminnasta. Juha Varto nimeää käytäntöjen tunnistamisen ja kuvaamisen tärkeäksi taidekasvatuksen nuoren tieteenalan kirjon hahmottamiseksi ja tutkimiseksi. Varton mukaan tarvitaan ”eräänlaista käytäntöjen arkistoa”, jossa toimintaa kuvataan tunnistettavasti kaikessa sen moninaisuudessa. (Varto 2011, 23.) Tässä tutkimuksessa työpajaprosessi pyritään kuvaamaan perusteellisesti niin, että lukijalle muodostuu siitä kunnollinen käsitys suhteessa yhteisöllisen taidekasvatuksen ja kaksisuuntaisen kotoutumisen periaatteisiin.

Toimintatutkimusta on luonnehdittu keskeisesti yhteisölliseksi prosessiksi, jota sen piiriin kuuluvat ihmiset toteuttavat täysivaltaisina jäseninä. Näin ollen tutkija toimisi ja ratkaisisi käsillä olevaa ongelmaa yhdessä yhteisön kanssa. (Kiviniemi 1999, 64–65.) Tässä tutkimuksessa mainitunlaiseksi yhteisöksi voidaan käsittää työpajan ohjaajaryhmä eli tutkija Hietaniemi sekä ohjaajat Alajärvi ja Ruotsalainen. Laajempaan yhteisöön ja verkostona toimii myös Taidevaihe-hankkeen muut toimijat. Työpajatoimintaan osallistuvia nuoria ei siis menetelmällisessä yhteydessä käsitetä niinkään yhteisöksi, vaan ennemmin toiminnan kehittämisen ja reflektoinnin mahdollistavaksi viiteryhmäksi. Esimerkiksi Helena Oikarinen-Jabai on tutkinut nuorten maahanmuuttajataustaisten miesten identifikaatioita nuorten

kuvaaman valokuva- ja videomateriaalin pohjalta ja nimittää nuoria *kanssatutkijoikseen* (Oikarinen-Jabai 2012, 69). Oikarinen-Jabain tutkimuksen kohde onkin ensisijaisesti nuorten tuottamassa materiaalissa, kun taas tässä tutkimuksessa kiinnostus on toiminnassa itsessään. Vaikka nuoret asetetaankin tutkimuksen näkökulmasta viiteryhmän asemaan, ovat nuoret kuitenkin toiminnan elintärkeä osa. Toiminnan keskeinen ajatus niin toimintatutkimuksen, taidekasvatuksen kuin kotoutumisenkin näkökulmasta on toiminnan voimaannuttavuus (Heikkinen 2007, 20; Jokela ym. 2015, 439). Nuoret ymmärretään työpajassa itse itsensä määritteleviksi aktiivisiksi toimijoiksi, joilla on monenlaista osaamista ja tietoa ja tämän osaamisen tiedostamista pyritään tukemaan.

4.5 Tutkijan positio

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa taidekasvattaja asettuu moninaiseen positioon tutkija-opettaja-taiteilijana. Tässä nykytaiteen kontekstissa hän ei ole ainoastaan taidon ja taidetradition opettaja, vaan hänet voidaan nähdä mahdollistajan, kulttuuristen arvojen välittäjän, fasilitoijan ja tuottajan rooleissa. Hän toimii keskustelun tilan avaajana ja kannustaa osallistujien luovuutta esiin. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa kyse ei siis ole tutkija-opettaja-taiteilijan oman ilmaisun kehittämisestä, vaan yhteistyöprojektin tavoitteena on kehittää vuorovaikutusta taiteilijoiden, tutkijoiden, yhteisön ja osallistujien kesken. (Jokela ym. 2015; Huhmarniemi 2016, 43.) Yhteisötaiteessa ja yhteisöllisen taidekasvatuksen kentällä taiteilija-taidekasvattaja toimii vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Hän on toiminnan alullepanija ja vastuhenkilö. Taiteilija voidaan nähdä jopa aktivistin roolissa, kun toiminnan tavoitteena on muutoksen aikaansaaminen (Lacy 1995, 176–178). Toimintatutkimuksessa tutkija ei ole ulkopuolinen havainnoija, vaan aktiivinen vaikuttaja, toiminnan alullepanija ja toimintaan osallistuja. Tutkijan välittömät havainnot ja kokemukset ovat tärkeä toimintatutkimuksen tietoa muodostava osa. (Heikkinen 2007, 19–20.)

Asemoin itseni toimintakentälle taideperustaisen toimintatutkimuksen kontekstissa esitetyssä kolmoisroolissa tutkija-opettaja-taiteilija, jonka kuitenkin nimeän mieluummin tutkija-taidekasvattaja-yhteisötaiteilijaksi. Future Reflections -projektissa painotus on opettamisen sijasta enemmän ohjaamisella, mitä taidekasvattaja-nimitys kuvaa opettaja-nimitystä paremmin. Koen myös yhteisötaiteilijan kuvaavan pelkkää taiteilija-nimitystä

paremmin projektin taiteellista luomisprosessia, joka syntyi ennen kaikkea kolmihenkisen ohjaajatiimin ja työpajan osallistujien yhteistyön tuloksena.

Paitsi, että tarkastelen toimintaa tutkijana, olen myös työpajan suunnittelija ja ohjaaja yhdessä kahden muun työpajaohjaajan kanssa. Kolmihenkisessä ryhmässämme jokainen tarkastelee toimintaa hieman erilaisesta näkökulmasta: minun roolini perustuu etenkin taidekasvattajan, ohjaajan ja tutkijan identiteetteihin, Miina Alajärvi on erityisesti audiovisuaalisen alan asiantuntija, kun taas Johanna Ruotsalainen on koulutukseltaan säveltäjä ja kuvataiteilija sekä toimii myös opettajan ammatissa. Samalla toimimme yhdessä yhteisötaiteilijoina, jotka vastaavat työpajan sisällöstä, toteuttamisesta ja tuotettavan produktin taiteellisesta laadusta. Työryhmä muodostaa työpajaprosessin kehittämisen ytimen.

Tämän tutkimuksen keskeisimpänä tavoitteena on tutkia kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämistä taidetoiminnassa. Kotoutumisvaikutusta tavoitellaan ensisijaisesti työpajan maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten osallistujien kesken, mutta toimintaan osallistujina myös me ohjaajat näemme itsemme yhtä lailla osallisina kotoutumisprosessiin. Asemaamme ei kuitenkaan voi kutsua tasa-arvoiseksi, vaan ohjaajina olemme toimintaa määrittävässä auktoriteettiasemassa. Kotoutumisen kannalta tasaveroiset kontaktit valtaväestön edustajiin on nimetty merkittäviksi (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29). Siksi olennaista työpajan tavoitteiden täyttymisessä on, että osallistujiksi tavoitetaan sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisia nuoria.

Tutkijana roolini työpajaprosessissa painottuu eri lailla sen eri vaiheissa. Toimintaa edeltävässä suunnitteluvaiheessa teoreettisen taustatyön tekeminen heijastuu toiminnalle asetettaviin tavoitteisiin ja sen kautta käytäntöön. Toimintavaiheessa painottuu roolini ohjaajaryhmässä tapahtuvaan reflektioon kannustajana sekä toiminnan dokumentoijana. Toiminnan jälkeen tutkimustyö jatkuu raportointina ja toiminnan kautta saavutetun tiedon eteenpäin välittäminen Taidevaijde-hankkeessa korostuu. Painopisteen vaihtelu myötäilee toimintatutkimuksen syklin vaiheita (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78–79).

Tutkijana konstruoin kirjoittamalla työpajan tapahtumille muodon (Kallio 2010, 23). Tavoitteenani on kuvata toimintaa mahdollisimman totuudenmukaisesti, mutta lopulta

esittämäni tulkinta perustuu aina minun käsityksiini, tulkintoihini, valintoihini aineistonkeruussa ja sen käsittelemisessä. Tutkimuksessa esitetty tieto ei ole objektiivista. Kirjoittaessaan toiminnasta, johon liittyy toisia ihmisiä, kirjoittajalla on jakamaton valta, jonka tiedostamalla sitä on mahdollista käyttää oikein. Kirjoittajan on suhtauduttava kriittisesti kirjoittajan auktoriteettiinsa ja oikeuteensa puhua toisten puolesta. Ensisijaisen tärkeää tämä on tutkimuksessa, jonka osallisina on ihmisiä, joiden äänen kuuluminen yhteiskunnassa on vähäistä. (Kallio 2010, 24.) Future Reflections -työpajan nuoret ja etenkin maahanmuuttajanuoret ovat yhteiskunnallisilta vaikuttamismahdollisuuksiltaan heikommassa asemassa valtaväestöön nähden.

4.6 Aineistot ja niiden keruu

Taideperustaisen toimintatutkimuksen varsinainen aineisto on se toiminta, jota tutkimus käsittelee. Jotta toiminnan eri vaiheisiin on myöhemmin mahdollista palata, on toimintaa syytä dokumentoida. Toiminnasta eri tavoin kerättyjä tallenteita eli aineistoja voisikin kutsua *reflektointiaineistoiksi*, sillä ne toimivat tutkijalle reflektoinnin ja mieleen palauttamisen tukena tutkimusprosessin myöhemmissä vaiheissa.

Toimintatutkimuksessa tärkeimpiä aineiston keräämisen menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen toiminnassa tehtyjen havaintojen pohjalta sekä haastattelut (Huovinen & Rovio, 2007, 104). Myös tämän tutkimuksen oleellisin reflektointiaineisto on kerätty edellä mainituin keinoin. Toimintaa on reflektoitu useiden erilaisten dokumenttien kautta, jotka tuovat toiminnan kuvaukseen ja päätelmien tekemiseen moninäkökulmaisuuutta.

Keskeisimpänä aineistona toimivat työpajakertojen jälkeen käydyt ohjaajaryhmän keskustelut, joissa keskusteltiin pidetystä työpajakerrasta ja reflektoinnin pohjalta suunniteltiin seuraavaa (keskustelurunko liite 2). Keskustelut äänitettiin ja myöhemmin litteroitiin. Näissä äänitteissä on tallennettuna ohjaajaryhmän toiminnan aikana tekemää osallistuvaa havainnointia. Ohjaajaryhmän keskusteluissa oli mukana myös kuvataidekasvatuksen opiskelija Asta Sinervä, joka valmisteli omaa projektiaan ja pro gradu -

tutkielmaansa Taidevaihte-hankkeeseen liittyen. Asta osallistui työpajoihin osallistujan roolissa ja esitti keskusteluissa omia havaintojansa toiminnasta.

Tutkijan omia havaintoja on kirjattuna koko prosessin ajalta tutkimuspäiväkirjaan sekä erillisinä muistiinpanoina työpajakerroilta. Reflektointikeskustelujen lisäksi toiminnan suunnittelu- ja kehittämisprosessista kertovia dokumentteja ovat ennen työpajaa Alajärvelle ja Ruotsalaiselle tehdyt yksilöhaastattelut työpajaan kohdistuvista odotuksista, tekniikan osalta tehdyt työpajaa edeltävät kokeilut, erinäiset palaverimuistiinpanot sekä ohjaajaryhmän kesken käyty sähköposti ja muu viestinvaihto (tarkoittaen lähinnä Facebook Messenger -viestipalvelussa käytyä keskustelua). Näiden aineistojen lisäksi toiminnan reflektoinnissa hyödynnetään myös nauhoitteita työpajassa käydyistä keskusteluista, nuorisokeskuksen ohjaajan Tanja Sallisen haastattelua, työpajassa tuotettuja kuvia ja videoteosta (Future Reflections 2016) sekä valokuvatallenteita työpajatyöskentelystä. Aineistojen määrät on esitetty seuraavassa taulukossa (taulukko 1).

Taulukko 1. Keskeiset reflektointiaineistot ja niiden määrät.

Reflektointiaineisto	kpl	kesto yhteensä (noin)
Ohjaajien reflektointikeskustelut työpajakertojen jälkeen	3	2 h 45 min
Äänitetyt työpajakeskustelut nuorten kanssa	5	1 h 50 min
Haastattelut, työpajan ohjaajat ja nuorisokeskuksen ohjaaja	3	1 h 35 min
Valokuvat työpajasta	80	
Tutkimuspäiväkirja ja muut muistiinpanot (ajalla syksy 2015 – kesä 2016)	35 sivua	

Työpajaprosessissa syntynyt videoteos ”Future Reflections” (Future Reflections 2016) on tutkimuksen taiteellinen osuus, jota tarkastellaan prosessissa syntyneenä yhteisötaiteenkaltaisena produktina. Teos kertoo osaltaan työpajaprojektin kulusta, projektin tavoitteiden toteutumisesta ja projektissa heränneistä ajatuksista. Lisäksi se nivoo läpikäytyä prosessia yhteen sekä esittää sen uudelleen projektin osallisille ja laajemmille yleisöille (yhteisötaiteen erilaisista yleisöistä ks. Lacy 1995). Videoteos vastaa omalta osaltaan myös tutkimuksen esittämiin kysymyksiin siitä, millaista taidekasvatustoimintaa työpajaprojektissa

syntyy, miten taidetyöpajatoiminta edistää kaksisuuntaista kotoutumista sekä mitkä ovat projektin onnistumisia ja kehittämiskohtia. Videoteokseen on liitetty materiaalia myös saman tyyppisistä työpajoista, joita Johanna Ruotsalainen piti kesäkuussa 2016 Napa-galleriassa (ks. luku 5.1.1 Kirkkoniemestä Mondelle). Tähän tutkielman aineistoon ja toimintakertomukseen näitä pajoja ei kuitenkaan ole sisällytetty.

4.6 Aineistojen analyysi

Tutkimusaineiston analyysi etenee yleensä kuvaamisen, luokittelemisen ja yhdistämisen vaiheiden kautta tutkimustuloksiin ja päätelmiin. Laadullisessa tutkimuksessa analyysin myötä pyritään enemmän ymmärtämään aineistoa kuin varsinaisesti selittämään sitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 223–224). Toimintatutkimuksessa pyritään toiminnan kehittämiseen, mikä vaatii tehdyn toiminnan sanoittamista, reflektointia ja ymmärrystä. Tutkimuksen tuloksena syntyy siis kuvaus ja ymmärrys prosessista. Näin ollen myös tutkimusraportissa analyysi ilmenee toiminnan kuvaamisena tutkimustehtävän asettaman teeman näkökulmasta ja sitten keskeisten havaintojen ja kehitysehdotusten esittämisenä.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi etenee usein analyttisen ja synteettisen vaiheen kautta. Analyttisessä vaiheessa aineisto luokitellaan ja jäsenellään helpommin käsiteltäviin teema-alueisiin. Synteettisessä vaiheessa löydetään aineistoa kannatteleva kokonaisrakenne eli jonkinlainen juoni. Käsitteellisyys ja ydinteemat nousevat siis aineistosta käsin ja toimintatutkimuksen luonteen mukaisesti analyysin vaiheet etenevät muiden tutkimusvaiheiden kanssa lomittain. (Kiviniemi 1999, 76–77.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi kulkee toiminnan aikaisesta reflektoinnista ja reflektioivasta keskustelusta aineistojen haltuunoton ja tarkastelun kautta kohti prosessin kokonaisvaltaista ymmärtämistä, teorian tarkentamista, laajentamista ja siihen suhteuttamista. Tutkimusraportissa toimintaprosessi pyritään kuvaamaan vastaanottajalle totuudenmukaisena, jäseneltynä kokonaisuutena.

Haastatteluaineistot litteroitiin sanasta sanaan ainoastaan puheen täytesanoja (*”niinku”*, toistot ym.) karsien. Litteroidessa merkittiin puheen lisäksi myös muut keskustelun kannalta merkittävät äänet, kuten naurut ja tilanteen keskeytykset esimerkiksi puhelinsoiton takia.

Työpajaan osallistuneille nuorille luotiin pseudonyymit heidän henkilöllisyytensä suojaamiseksi. Nuoria kutsutaan reflektointiaineistoissa ja tutkimusraportissa näillä pseudonyymeillä. Aineistoa tarkasteltiin ensin kronologisessa järjestyksessä koko prosessin kaaren hahmottamiseksi ja sitten yksityiskohtaisemmin aineistosta esiin nousevien keskeisten teemojen osalta. Tutkimusaineistot käytiin läpi useaan kertaan, aineistoja teemoiteltiin värittäen ja sitaatteja eri teemojen alle poimien. Työpajan ohjaaja Miina Alajärvi luki ja kommentoi toimintakertomus-lukua kirjoitusprosessin aikana. Näin pyrittiin varmistamaan, että toimintakertomus kuvaa toimintaa todenmukaisesti ja olennaiset asiat tulevat mainituiksi.

Hietaniemi ja Alajärvi kirjoittivat Future Reflections -työpajasta projektiraportin, joka valmistui alkuvuodesta 2017. Raporttia toimi tämän tutkimusraportin eräänlaisena esiasteena. Projektiraportissa työpajaprojektin kulku tavoitteineen, alustavine teorioineen sekä johtopäätöksineen esitellään suppeasti. Raportin kokoamisessa reflektointiaineistot etenkin haastattelujen osalta käytiin pintapuolisesti läpi, mikä toimii eräänlaisena aineiston esianalyysinä ja antoi suuntaa varsinaisen raportin rakenteelle ja johtopäätöksille. Projektiraportin tekstiä on tässä tutkimusraportissa hyödynnetty ja osin suoraan lainattu.

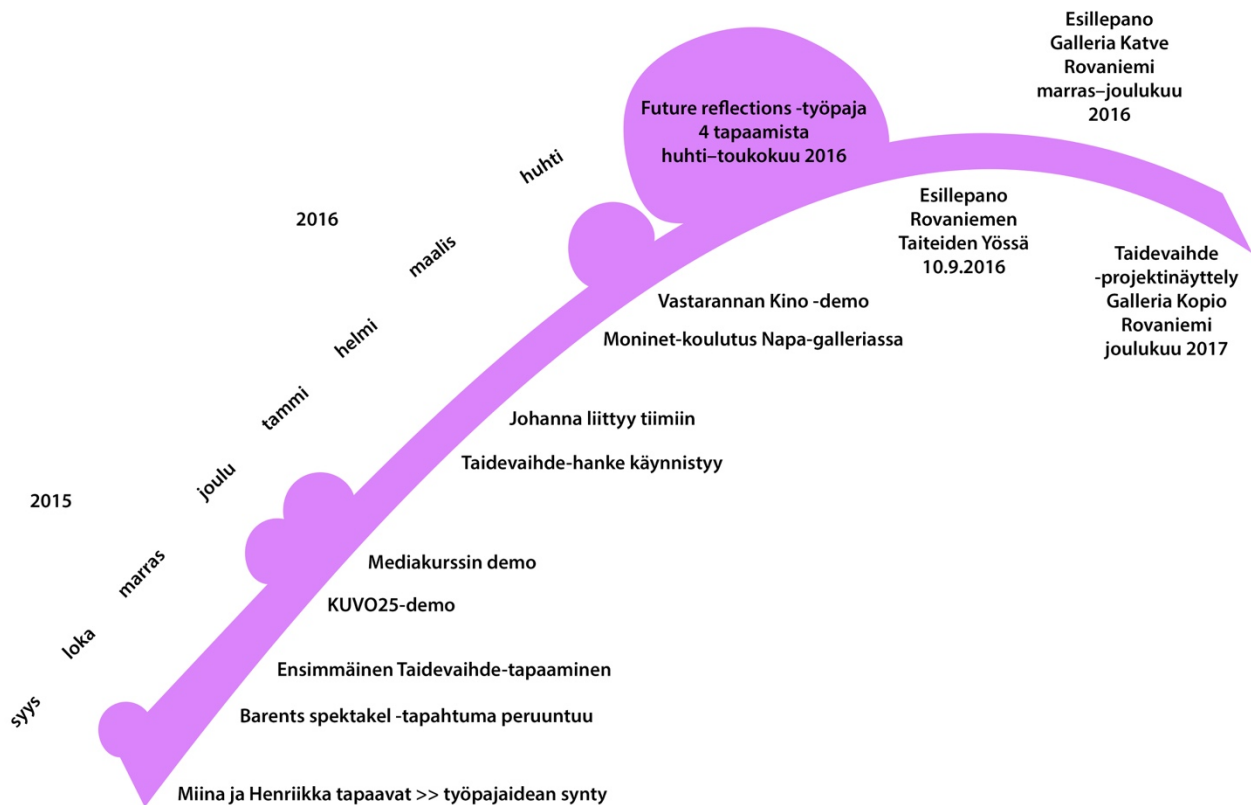
5 TOIMINTAKERTOMUS

5.1 Työpajan valmistelu

5.1.1 *Kirkkoniemestä Mondelle*

Future Reflections -työpaja alkoi saada muotoansa syksyllä 2015. Koko työpajaprojektin toiminnan kaari on kuvattu alla kuviossa 7. Alun perin Henriikka Hietaniemi ja Miina Alajärvi ryhtyivät työpariksi kuvataidekasvatuksen yhteisöprojekti / ympäristö, taide ja yhteisö -kurssilla yhteisestä kiinnostuksesta järjestää nuorille suunnattu työpaja *Barents Spektakel* -tapahtumaan Norjan Kirkkoniemessä. He alkoivat ideoida paikallisille lukiolaisille muutaman päivän mittaista yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteisiin nojaavaa videotyöpajaa, jossa tutkittaisiin heijastuksia ja kerroksellisuutta sekä pajassa syntyvien tuotosten projisoimista lumiveistoksille. Tulevaisuus-teema nousi esiin jo tuolloin tapahtumanjärjestäjän asettamana aiheena. Kirkkoniemen tapahtumaan osallistuminen peruuntui pian, mutta sitä varten kehitelty työpajaidea tuntui edelleen kiinnostavalta ja toiminnalle lähdettiin etsimään uutta kontekstia.

Hietaniemi ja Alajärvi jatkoivat työpajaidean työstämistä ja nimesivät työskentelytavan *kerrokselliseksi videometodiksi*. Loppuvuodesta 2015 järjestettiin kaksi avointa demotyöpajaa, joissa työpajaideaa päästiin kokeilemaan muutamien osallistujien kanssa. Toinen työpajoista

Kuvio 7. *Future Reflections* –työpajaprojektin toiminnan aikajana.

järjestettiin kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman vuosipäivän yhteydessä ja toinen vapaaehtoisena osana kuvataidekasvatuksen opiskelijoiden mediakasvatus-kurssia. Demotyöpajat antoivat tuntumaa siitä, miten organisoida tekemistä ja virittää osallistujia työskentelyyn sekä pajan käytännön järjestelyistä tarvittavine välineistöineen ja mahdollisine ryhmäkoineen.

Kerroksellisen videotaidetyöpajan aihio kytkettiin yliopistolehtori Maria Huhmarniemen myötävaikutuksella käynnisteillä olevaan Taidevaihte-hankkeeseen, joka käynnistyi vuoden 2016 helmikuussa. Hankkeeseen liittymisen myötä työpajalle määrittyi tarkempana kohderyhmänä rovaniemeläiset suomalais- ja maahanmuuttajataustaiset nuoret sekä toiminnan tutkimuskohteeksi nousi kaksisuuntainen kotoutuminen. Työpaja tuli osaksi hankkeen *Mun tulevaisuus* -nimistä työpajojen sarjaa, joka tapahtuu keväisin ja on avoin kaikille paikallisille nuorille eikä esimerkiksi sidoksissa kouluryhmiin. Hankkeen myötä ohjaajatiimiin liittyi kolmas henkilö. Työpajan taiteilijaksi nimitettiin kuvataiteilija-säveltäjä

Johanna Ruotsalainen, jonka kanssa löydettiin nopeasti yhteisen sävelen ideoiden yhdistämiseksi. Ruotsalainen visioi ihmisäänille ja omaäidinkielisille ilmaisuille rakentuvaa ääniteosta ja meillä puolestamme oli idea kerroksellisesti rakentuvasta videomateriaalista.

Taidevaijde-hanke tarjosi yhteistyössä Moninetin kanssa huhtikuussa järjestetyn koulutuspäivän maahanmuuttajataustaisten ryhmien kanssa työskentelystä ja taiteen menetelmistä osana kotoutumistyötä. Moninetin kouluttaja Seija Matero käsitteli muun muassa Geert Hofsteden luokittelua erilaisista kulttuuripiirteistä sekä laitoi osallistujat pohtimaan omia arvostuksiansa ja arvomaailmaansa. Hankkeen projektipäällikkö Ninni Korkalo kertoi aiemmasta Rovaniemellä tehdystä taidetoiminnasta maahanmuuttajien parissa Piste ry:n perustamisvaiheista Taide heijastaa -projektiin. Koulutuspäivässä kannustettiin ennemminkin itsetutkiskeluun ja omien vaistojen käyttämiseen, kuin jaettiin täsmävinkkejä kotoutumistyöhön.

"Astu varovasti toisen ihmisen maailmaan, ettei se mene rikki."

- Mietelauseita Afrikasta / Seija Matero

Future Reflections -työpajojen suunnittelu toteutettiin muutamalla kasvokkain tapaamisella sekä runsaalla sähköisellä ajatustenvaihdolla. Ohjaajien keskinäisessä yhteistyössä eniten haasteita tuotti aikataulujen yhteensovittaminen. Hietaniemi laati suunnitelmien pohjalta työpajoista etukäteen tiedostot, joissa oli kuvattuna työpajan kulku sekä kunkin työpajakerran tavoitteet (liite 3). Ennen varsinaisten työpajojen alkua ohjaajatiimi demosi kerroksellisen videotyöskentelyn metodia keskenään Rovaniemellä järjestetyssä Vastarannan Kino -lyhytelokuvatyöpajassa huhtikuun loppupuolella. Kokeilu oli hedelmällinen uuden tiimin yhteisen vision muodostamisen kannalta. Kokeilun perusteella päädyttiin toteuttamaan teos piksillaatio-animaationa, jotta eri tekijöiden tekemä materiaali yhdistyisi loppuproduktissa visuaalisesti yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tehtyä demovideota (Reflecting Future -demo 2016) hyödynnettiin työpajoissa esimerkkinä, jonka tarkoitus oli innostaa sekä havainnollistaa työskentelyn luonnetta ja päämäärää osallistujille.

Kuvat 1 ja 2. Pysäytyskuvia demo-videosta (*Reflecting Future 2016*).

Työpajan tuntimäärään liittyi prosessin aikana epäselvyyksiä. Työpajaa lähdettiin alun perin suunnittelemaan hankesuunnitelmassa ilmoitettuun laajaan tuntikehykseen (5 x 7 h). Työpajan tuntimääräksi ilmoitettiin kuitenkin aikataulujen laatimisen yhteydessä yhdeksän työskentelytuntia sekä viisi tuntia suunnitteluun ja valmisteluun. Työpaja toteutettiin siis jälkimmäisen tuntikehyksen mukaan. Varsinaisia työpajakertoja oli neljä, joista ensimmäinen pidettiin huhtikuun lopulla, seuraavat kaksi kahden viikon kuluttua viikonloppuna ja viimeinen kokoava kerta, jolloin myös valmis teos näytettiin osallistujille, jälleen kahden viikon kuluttua edellisistä. Työpajoja pidettiin yhteensä noin yhdeksän tuntia, minkä lisäksi käytettiin moninkertainen määrä tunteja valmisteluun ja ohjaajien reflektointikeskusteluihin. Toukokuun lopulla kuitenkin selvisi, että hankkeessa työpajalle suunniteltua tuntimäärää tulkittaessa oli tapahtunut väärinkäsitys ja ensimmäinen tulkinta laajemmilla tuntimäärillä olisi sittenkin ollut tavoiteltu kesto. Tämän seurauksena Johanna Ruotsalainen piti kesäkuussa kaksi työpajaa lisää korvaamaan tuntimääriä, jotka olisivat muuten jääneet täyttymättä. Ruotsalainen toteutti pajat yhdessä pidettyyn toimintaan pohjautuen niin, että toinen pajoista keskittyi kuvaan ja toinen ääneen. Pajakerrat järjestettiin Lapin taiteilijaseuran Napa-galleriassa Rovaniemellä. Pajoissa syntynyt materiaali liitettiin videoteokseen aiemmissa pajoissa tuotetun materiaalin joukkoon. Tähän tutkielmaan ja toimintakertomukseen näitä pajoja ei kuitenkaan ole sisällytetty.

5.1.2 Taideperustaisen osuuden kehittäminen

Työpajan taiteellinen kiinnostus syntyi kohdistuen kerroksellisuuden, heijastusten ja monien päällekkäisten tasojen hyödyntämiseen videokuvassa:

"Ideana on pelkistetysti saada videokuvaan lisää ulottuvuuksia heijastamalla kuvattavan kohteen päälle jotakin, kuten kalvolle tulostettuja valokuvia, värejä, esineitä ym. Heijastamiseen käytetään esimerkiksi piirtoheitintä. Toiminta ja heijastus voivat myös olla vuorovaikutuksessa keskenään. Tekniikka innostaa kokeilemiseen ja sen avulla voidaan käsin tekemällä, elämyksellisesti ja ryhmässä toimimalla tuottaa samantapaisia efektejä, joita myös videon editointiohjelmalla voisi tuottaa. Tekniikka myös hypoteettisesti tekee osallistujille kameran edessä olemisen ja toimimisen helpommaksi etäännyttämällä heijastuksien avulla esiintyjän 'arkiminästä' joksikin hieman toiseksi."

(sähköpostiviesti Hietaniemeltä Ruotsalaiselle, 17.2.2016)

Toiminnan suunnittelun lähtökohtana oli luoda nuorille suunnattua yhteistyötä edellyttävää toimintaa liikkuvan kuvan parissa. Ajatus kerroksellisuudesta syntyi paitsi tulevaisuusteeman, myös visuaalisen ja teknisen kiinnostuksen kautta. Tulevaisuus-teemaisessa työskentelyssä ja pohdinnassa limittyvät henkilöhistoria, nykyhetki ja niistä kumpuavat toiveet ja pelot. Tavoiteltua tunnelmaa voi nähdä esimerkiksi sellaisten valokuvaajien töissä, joissa hyödynnetään heijastuksia ja päällekkäisvalotuksia. Tällaisia ovat muun muassa suomalaiset valokuvaajat Marja Pirilä ja Susanna Majuri. Heidän kuvissaan tuntuu samanaikaisesti olevan läsnä jotakin ulkoisesta ja sisäisestä maailmasta. Kuvat ikään kuin loihdivat näkyviksi mielensisäisiä maisemia. Tulevaisuus on jotakin, jota ei vielä ole, jotakin näkymätöntä, josta koittaa saada otetta. Läpinäkyvä kalvo toimii metaforana tulevaisuudelle, jota hahmotetaan sille piirtyvin haave- ja uhkakuvin.

Kerroksellisuuden haluttiin yhtä lailla läpäisevän myös työpajan työskentelyprosessia. Videomateriaalin tekemisessä johtoajatuksena oli, että jokainen osallistuja rakentaa itselleen eräänlaisen videomuotokuvan. Tekemisessä on piirteitä Miina Savolaisen voimauttavan valokuvan prosessista, jossa kuvattava määrittelee, miten haluaa itsensä nähtävän (Savolainen 2008). Future Reflections -työpajassa osallistuja valitsee, millaisia asioita tulevaisuudestaan hän haluaa jakaa. Nuori rakentaa kuvaustilanteeseen ikään kuin koreografian, joka videoidaan. Nuoret ovat työpajassa itse luomassa ja päättämässä heihin liittyvästä kuvastosta, kertovat itse tarinansa sellaisiksi kuin haluavat. Kyse on siis mahdollisuudesta valmiiden, olemassa olevien tarinoiden väliin avautuvasta tilasta, jossa on mahdollisuus uudelleen määrittelyyn ja toisin kertomiseen (Pääjoki 2004, 94–97).

Videon kuvaston valmistamisessa hyödynnetään monenlaista materiaalia, kuten piirustuksia, valokuvia ja kirjoituksia, jotka syntyvät työpajakertojen harjoituksissa ja pohdinnoissa.

Tarinat syntyvät heijastusten kuvissa ja teksteissä ja kuvattavana olevana nuori on vapaa "vain olemaan" kameran edessä. Videokuvassa läsnä on samanaikaisesti kameran eteen asettava nuori, hänen kuvitetut ja kirjoitetut ajatuksensa tulevaisuudesta sekä vuorovaikutus, jota käydään videointitilanteessa läsnäolevien kesken. Lopussa nuorten tuottama videomateriaali editoidaan yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa eri nuorten äänet ja tarinat lomittuvat toisiinsa. Future Reflections -työpajan työskentely perustuu siis yhteisölliselle taidekasvatukselle tyypillisesti performatiivisuuteen, taiteen muotojen kollaasinomaiseen yhdistelyyn, vuorovaikutteisuuteen ja elämyksellisyyteen (Hiltunen 2009, 51–52). Työpajan työskentelyn lähtökohtana on yhdessä tekeminen, avoin ja hyväksyvä ilmapiiri sekä tilan avaaminen kokemusten jakamiselle ja keskustelulle taiteen kautta ja siten kohtaamisen hetkien syntyminen.

Työskentelyn välineeksi valittiin "vanha kunnan piirtoheitin", jolla heijastuksia ja kerroksia on helppo luoda kuvaustilanteeseen. Piirtoheittimen kanssa työskentely perustuu käsillä tekemiseen, jolloin voidaan hyödyntää piirtämistä, leikkaa-liimaa-kollaaseja, värikalvoja, varjokuvia ja kalvoille tulostettuja kuvia. Vanha teknologia tuo mukanaan ainutlaatuisen tunnelmansa sekä performanssin elementtejä kuvaustilanteeseen. Piirtoheittimen käyttötapoja taiteessa on monia. Esimerkiksi liquid light -menetelmää, jossa piirtoheittimellä luodaan liikkuvia kuvia värillisten nesteiden avulla, käytetään keikkavisuaalien tekemisessä. Ofri Cnaani -niminen taiteilija ja pedagogi käyttää piirtoheittimen ja kopiokoneen yhdistelmää performansseissaan, joissa hän luo kuvia dialogisessa prosessissa yhdessä yleisön osallistujien kanssa (Ofri Cnaani 2014).

Videomateriaali kuvataan piksillaatio-menetelmällä, joka on perinteinen animaation menetelmä. Piksillaatio-animaatiossa kuvataan kameralla yksittäisiä kuvia, jotka yhdistetään kulkemaan peräkkäin. Tällöin kuvissa tapahtuvat muutokset muuttuvat liikkeeksi. Esimerkiksi kuvissa esiintyvä ihminen muuttuu kuin animaatiohahmoksi, joka voi olla monipuolisella tavalla vuorovaikutuksessa kuvan ei-elävien elementtien kanssa ja toimia halutessaan mitä mielikuvituksellisimmin tavoin fysiikan laeista piittaamatta. Tämä ominaisuus voi luoda etäisyyttä tavalliseen arki-minään ja vapauttaa esiintyjän ilmaisua. Piksillaatio-tekniikka valikoitui välineeksi myös, jotta monen tekijän tuotoksena syntyvään videomateriaaliin saataisiin yhtenäinen ilme sekä teoksen rytmiä ja kokonaiskuvaa olisi helpompi hallita editointivaiheessa.

Johanna Ruotsalaisen liittyessä mukaan ohjaajaryhmään videokuvalle syntyi äänellinen ulottuvuus. Videoteoksen äänimaailman luomisen lähtökohtana oli työskentelytapa, jota hän oli käyttänyt myös aiemmin yhteisötaiteellisissa sävellystöissään. Siinä yksittäisistä äänitetyistä sanoista muodostetaan yksi yhtenäinen rytmisen kokonaisuus. Tavoitteena ei ole sanoituksen ynnä muun ymmärrettävän kertomuksen luominen vaan ennemminkin rakentaa sanoja toistamalla ja pilkkomalla eräänlainen äänimatto, jossa yksittäiset sanat häipyvät tunnistamattomiin. Tämän kaltainen äänellinen idea tuntui asettuvan hyvin pariin kerroksista koostuvan kuvamateriaalin kanssa. Ruotsalainen asetti tärkeäksi näkökulmaksi myös osallistujien oman äidinkielen käyttämisen työskentelyprosessissa. Osallistujajoukko tulisi todennäköisesti koostumaan monia eri kieliä äidinkielenään puhuvista nuorista ja tämän kielellisen moninaisuuden Ruotsalainen halusi kuuluvan myös yhteisessä teoksessa. Tällainen ajattelu istuu hyvin tukemaan myös kotoutumisen tavoitetta, sillä oman kielen ja kulttuurin tukeminen on keskeistä kotoutumisen edistämässä.

Suunnitteluvaiheessa ja työpajan tiedotetta laatiessa pohdittiin paljon sitä, millä termeillä työpajan työskentelyä kuvailtaisiin nuorille helposti lähestyttävästi. Pohdittiin muun muassa toiminnan nimittämistä musiikkivideoksi videotaiteen sijaan. Musiikkivideo-termi olisi toisaalta nuorille tuttu ja kuvaisi työpajan ideaa äänen ja videokuvan luomisesta, mutta olisi samalla myös harhaanjohtava. Musiikkivideo johdattaisi ajatuksen ennemmin bändisoittoon tanssikoreografioihin ja lyhytelokuviin, kun taas työpajassa ote olisi selvästi ääni- ja videotaiteellinen. Työpajan kuvaus muotoutui lopulta tällaiseksi:

”Millainen on sinun tulevaisuutesi? Työpajassa tehdään yhdessä videoteos, jossa pohditaan tulevaisuutta erilaisin tavoin. Työpajassa mm. Valokuvataan, piirretään, videokuvataan ja äänitetään. Aiempaa osaamista ei tarvitse olla ja kaikki ovat tervetulleita mukaan.”

(Työpajan mainosjuliste, liite 4)

5.1.3 Työpajan tavoitteenasettelut

Ohjaajaryhmässä työpajaprojektille määriteltiin tavoitteet, joita hahmotettiin kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteiden pohjalta sekä työpajan sisällön, tekniikan ja ohjaajien henkilökohtaisten pyrkimysten kautta. Kaksisuuntaisen kotoutumisen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen lähtökohdat tuntuivat

sopivan hyvin yhteen ja tukevan toisiaan: yhteisen toiminnan ja yhteistyötä edellyttävien toimintamuotojen luominen, yhdenvertaisuuden ja ulossulkemattoman osallisuuden periaatteet ja kohtaamisen, myönteisen vuorovaikutuksen ja dialogin syntymisen tukeminen (ks. Hiltunen 2009, 48, 50; Saukkonen 2010, 40–43). Työpajan tekniikaksi ohjaajaryhmän osaamisen ja kiinnostuksen kautta valikoituneet liikkuva kuva ja ääni asettuvat myös tukemaan näitä tavoitteita. Videon tekeminen edellyttää luonnostaan yhteistyötä ja videoon ja valokuvaan liittyvät omakuvallisessa työskentelyssä myös voimauttavuuden ja oman representaation hallinnan näkökulmat.

Taidevaihtehankkeen periaatteen mukaisesti osallistujiksi tavoiteltiin sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisia nuoria. Taide kotouttaa -selvityksessä Korkalo & Levonen-Kantomaa ovat todenneet, että sekaryhmät tehostavat kotoutumisvaikutusta, kun syntyy mahdollisuus tasaveroisten kontaktien muodostumiseen. Usein suomalaistaustaiset henkilöt ovat taidetoiminnassa mukana vain auktoriteettiasemassa opettajina tai ohjaajina. Tasavertaiset kontaktit edistäisivät kotoutumista, kielen oppimista sekä kontaktien ja ystävyysuhteiden muodostumista eri väestöryhmien välille. (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29.)

Työpajassa työskennellään osallistujien kielitaidosta riippuen suomeksi ja englanniksi, mutta osittain myös osallistujien omalla äidinkielellä. Työpajassa on todennäköisesti osallistujia, joilla sekä suomen että englannin kielen taito on heikko, eikä yhteistä puhuttua kieltä siis välttämättä ole. Taidetyöpajoissa myös itse taide on yhteisen kielen muoto (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 35–36), joten yhteisen puhutun kielen puuttuessa vuorovaikutus perustuu myös kuviin, ääneen ja toimintaan. Muuten kommunikoinnissa pyritään kiinnittämään huomiota puheen selkeyteen sekä muiden ymmärrystä tukevien keinojen käyttämiseen, kuten perusmuotoisten sanojen käyttämiseen, yksinkertaisiin lausemuotoihin, ilmeisiin ja eleisiin. Lisäksi koettiin tärkeäksi, että työpajan tavoitteet ja päämäärät, esimerkiksi valmistuvan videon osalta, saataisiin viestittyä selkeästi työpajan osallistujille. Työpajan tuloksena syntyvä teos toimii työpajan tekemisen konkreettisena tavoitteena ja lisäksi sen avulla toimintaa ja nuorten ääntä tehdään kuuluvaksi myös yhteisön ulkopuolelle (ks. esim. Hiltunen 2009, 74, 76).

Seuraavassa taulukossa tavoitteet ovat kirjattuna, kuten ne toiminnan alkaessa kirjattiin (taulukko 2). Tavoitteita on vielä eritelty tarkemmin työpajasuunnitelmissa (liite 3). Toiminnan edetessä tavoitteita refleктоitiin ja tarvittaessa muokattiin toiminnassa tehtyjen havaintojen pohjalta.

Taulukko 2. Työpajalle asetetut tavoitteet.

<p>Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kohtaaminen • myönteinen vuorovaikutus • tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen • oman kielen ja kulttuurin tukeminen • voimaantuminen 	<p>Yhteisöllisen taidekasvatuksen periaatteita:</p> <ul style="list-style-type: none"> • helpostilähestyttävää toimintaa • vuorovaikutus, dialogisuus • refleksiivisyys • osallisuus • erilaisuuden hyväksyminen • ohjaajat osana ryhmää • voimaauttavuus, elämyksellisyys
<p>Sisältöön ja tekniikkaan liittyvät tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutus • luottamuksellinen ilmapiiri • innostavuus • videoteos • videoteoksen esille asettaminen 	<p>Ohjaajien henkilökohtaiset tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kuunteleminen, kohtaaminen • kokemus projekti- ja hanketyöskentelystä • kokemus yhteisöllisestä taidekasvatustyöstä: (1) kuvataidekasvattajaidentiteetin ja ammattitaidon vahvistuminen / (2) uuteen rooliin ryhmän ohjaajana tutustuminen • nuorten kanssa työskentely • yhteistyö, toisten vahvuusaloista oppiminen

Toimintaa suunniteltaessa käsitteet *kohtaaminen* ja *kohtaamisen tila* eivät vielä olleet toimintaa erityisesti määrittäviä, vaan ne nousivat korostaiseen asemaan vasta toiminnan analyysivaiheessa. Kuitenkin oheisesta taulukosta voi huomata, että esimerkiksi kohtaaminen oli jo mainittu kaksisuuntaista kotoutumista edistäväksi ilmiöksi ja kirjattu myös ohjaajien henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Tavoitteisiin on myös kirjattu useaan kertaan vuorovaikutus sekä sellaisia asioita kuin dialogisuus, osallisuus, erilaisuuden hyväksyminen, luottamuksen ilmapiiri ja kuunteleminen, jotka liittyvät olennaisina kohtaamisen tilan käsitteeseen (Pääjoki 2004, 19–20; Anttila 2011, 167–168; Jokela 2012, 373). Tavoite kohtaamisen tilasta oli siis läsnä, vaikkei sitä teoreettisena käsitteenä vielä mainittukaan.

5.1.4 Ohjaajien odotuksia toiminnalle

Tässä kappaleessa avataan työpajan ohjaajien ajatuksia ennen varsinaisen toiminnan alkua. Hietaniemi kävi Alajärven ja Ruotsalaisen kanssa kahdenväliset keskustelut odotuksiin liittyen ja kirjasi myös omia ajatuksiaan tutkimuspäiväkirjaansa. Ennen työpajojen alkua tunnelma oli odottava. Ruotsalaisella oli jonkin verran kokemusta maahanmuuttajataustaisten ryhmien ohjaamisesta koulukontekstissa ja taidepajoissa. Alajärvelle nuorten ohjaaminen oli uusi asia. Hän oli aiemmin ohjannut elokuvatyöpajoja aikuisille alan harrastajille. Minulla erilaista ohjaus- ja opetuskokemusta jo oli, mutta maahanmuuttajat ja nuoret kohderyhmänä olivat myös minulle vieraammat. Ohjaajaryhmässä eniten epävarmuutta aiheutti täysi tietämättömyys osallistujaryhmästä, sen koosta ja luonteesta. Käytännön toiminnan muodostuminen olisi kuitenkin pitkälti kiinni juuri osallistujista. Itse pohdin sitä, missä määrin joustaisimme suunnitelmissamme, jos työpajan osallistujat haluaisivatkin ehdottomasti esimerkiksi tehdä lyhytelokuvia tai musiikkivideoita kehittelemämme kerroksellisen työskentelyn sijaan. Kuitenkin yhteisöllisen taidekasvatustoiminnan ideaaliksi usein katsotaan nimenomaan toiminnan kumpuaminen osallistujaryhmän toiveista (esim. Bardy 2012, 38–39). Suppean, rajatun ajan puitteissa sen toteuttaminen on kuitenkin haastavaa ja toiminnan lähtökohtana on joka tapauksessa oltava lähtöisin myös toiminnan järjestäjän osaamisalueista. Ruotsalaista mietitytti erityisesti ajan vähyys ja pitkät ajat tapaamiskertojen välissä. Hän epäili, että ryhmäytymisessä saattaa ilmetä ongelmia ja osallistujat eivät pääse kiinni prosessikokemukseen vaan tekeminen ja kohtaamiset jäävät hajanaisiksi ja teoksesta tulee ennemmin ohjaajien kuin osallistujien näkemys.

Ohjaajia mietitytti myös, millä tavalla kieli- ja kulttuurierot tulisivat esiin toiminnassa. Alajärvi pohti, suunniteltujen tehtävien toimivuutta ja niiden ymmärtämistä. Itse mietin keskustelevan ilmapiirin muodostumista ja keinoja siihen. Ruotsalainen suhtautui työpajoihin odottaen erityisesti monikulttuurisen ryhmän ohjaamista, laadukasta produktia ja osallistujien ylpeyttä siitä sekä kuulumisen kokemuksia. Ruotsalainen koki myös toimintaan liittyvän tutkimuksen tarpeelliseksi, jotta osoitetaan tilaus uudentlaisille työkaluille kotoutumiseen. Omina intentioinani toimintaan liittyen oli erityisesti kiinnostus monikulttuurisuustyöhön ja uusiin ihmisiin tutustumisen sekä kokemuksen karttumisen taidekasvattajana ja ohjaajana sekä työpajatekniikan kehittelyyn.

Ohjaajaryhmän odotuksia tarkastellessa huomaa selvästi, että Ruotsalainen on työskennellyt yhteisöllisen taidetoiminnan parissa ennenkin. Hän tuntee yhteisötaiteen periaatteet ja osaa kriittisin silmin jo ennakoida tulevaa toimintaa esimerkiksi toiminnassa syntyvän produktin ja sen luomien merkitysten osalta. Itse asiassa Johanna ounasteli varsin osuvasti niitä haasteita, joita myöhemmin toiminnan kuluessa kohdattiin. Ruotsalainen nosti myös jo tässä vaiheessa esiin sen, että toiminnan kotoutumis-tavoite täytyy tuoda myös osallistujille näkyväksi, vaikka sen sanoittaminen tuntuikin haastavalta. Varsinkin kun kyse on toiminnasta aikuisten ihmisten kanssa, kotoutumista ei voi jättää toiminnan ”piilotavoitteeksi” tai muuten jättää ilmaan leijumaan. Itse sanoitin kotoutumistavoitetta arkisemmalle kielelle niin, että puhuin työpajassa ja kirjasin tutkimuslupalomakkeeseen (liite 1) toiminnan tavoitteen olevan ”tutkia mahdollisuuksia rovaniemeläisten nuorten kohtaamisen edistämiseen”. Yhteisöllisen taidekasvatuksen keskiössä on ajatus siitä, että toiminta perustuu osallistujien kokemus- ja elämismaailmaan, eli sille mikä heille on merkityksellistä (Hiltunen & Jokela 2001, 9). Silloin myös kotoutumisen ajatus olisi toiminnassa nostettava keskusteluun, jotta sen pohtimiselle avautuu mahdollisuus.

5.2 Osallistujat löytyvät Mondelta

5.2.1 Tiedottaa mutta ei tavoita

Future Reflections -työpajan tiedottamisen lähtökohtana oli tavoittaa osallistujiksi sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisia nuoria. Myös yliopistolta tavoiteltiin työpajaan osallistujiksi sosiaalityön ja taiteen opiskelijoita, jotka voisivat kiinnostua tulemaan tekemään Taidevaihte-hankkeen seuraavia toimintoja. Työpajan tiedotus tapahtui jakamalla tapahtuman julistetta (liite 4) ja kuvausta sähköisesti ja ilmoitustauluilla eri puolilla kaupunkia. Työpajalle luotiin myös Facebook-tapahtuma, jota levitettiin sosiaalisessa mediassa. Tietoa työpajasta välitettiin Monden, Rovalan, Moninetin, SPR:n monikulttuurisen toiminnan, Nuorten Ohjaamon, Tyttöjen talon, Arktisten maahanmuuttajien sekä Lapin yliopiston kanavien kautta. Nuorisokeskus Monden ilmoitustaululla oli ilmoittautumislomake, joka ei kuitenkaan osoittautunut toimivaksi ilmoittautumisväyläksi. Alajärvi ja Hietaniemi kävivät myös mainostamassa työpajaa SPR:n kansainvälisen kerhon kokoontumisessa. Ensimmäisen työpajakerran jälkeen tiedottamista jatkettiin useampien ja erityisesti suomalaistaustaisten osallistujien tavoittamiseksi. Hietaniemi kävi Lyseonpuiston lukiolla

kertomassa työpajatoiminnasta aamunavauksessa. Lisäksi työpajasta julkaistiin tiedote paikallislehdessä (liite 5).

Lopulta toimivimmaksi tavaksi tavoittaa osallistujia osoittautui kasvokkain tapahtuva työpajaan kutsuminen. Myös Taide kotouttaa selvityksessä tehokkaimmaksi on nimetty suusta suuhun kulkeva mainospuhe (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 37). Lähes kaikki työpajan osallistajat olivat Nuorisokeskus Mondella aikaansa muutenkin viettäviä nuoria. Toinen tavoittamiskeino oli työpajassa jo käyneiden nuorten seuraavalle kerralle mukaansa kutsumat kaverit.

Tiedottamisen ongelmaksi koettiin jo tiedottamisvaiheessa vääräkielisyys. Tiedottaminen tapahtui suomeksi ja englanniksi, kun esimerkiksi persian- tai arabiankielinen käännös olisi voinut tavoittaa laajemman joukon maahanmuuttajia. Suomen- ja englanninkielisiä versioita tiedotteesta olisi pitänyt hioa vieläkin selkokielisemmiksi, vaikka asiaan huomiota kiinnitettiin. Toisaalta tiedottamiseen pääasiassa suomeksi ja englanniksi päädyttiin, koska ne tulisivat olemaan myös työpajan pääasialliset työskentelykielet. Arabiankielinen tiedote olisi voinut luoda harhaanjohtavan kuvan siitä, että työpajassa pärjäisi arabian kielellä.

5.2.2 Osallistujajoukon kuvailu

Future Reflections -työpajan lähtökohtana oli kaksisuuntaisen kotoutumisen tavoitteeseen liittyen tavoittaa työpajaan maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisista nuorista koostuva sekaryhmä, joka on myös sukupuoleltaan moninainen. Työpajan lähtökohtana toimi kuitenkin ajatus kulttuurisesta moninaisuudesta (Räsänen 2015, 56–60). Sen myötä tärkeäksi nähtiin, että työpajan osallistajat tulisivat kohdatuiksi kokonaisuudessaan, eivätkä vain etnisen taustansa määrittelemänä. Työpajan osallistujilta ei pyydetty tai kerätty työpajan käyttöön mitään taustatietoja. Maahanmuuttaja- / suomalaistaustaisuuden määrittely toiminnassa ja tutkimuksessa perustuu osallistujien itse vapaaehtoisesti esille tuomiin tietoihin. Työpajassa kaikki nuoret pyrittiin kohtaamaan tasaveroisesti rovaniemeläisinä nuorina.

Työpajaan ja videoteoksen valmistamiseen osallistui intensiivisesti 14 nuorta sekä ohjaajat ja muutama Taidevaihteen edustaja. Ensimmäisen työpajakerran alkuun osallistui lisäksi useita ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan jääneet mukaan itse toimintaan. Osallistujajoukkoon lukeutui maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisia miehiä ja naisia. Osallistujista osa oli toisilleen ennestään tuttuja ja osa ei. Osallistujien määrä vaihteli 10–15 välillä eri työpajakerroilla. Jotkut nuorista osallistuivat vain yhdelle tapaamiskerralle ja toiset useammalle. Suuri osa osallistujista koostui Mondella aikaansa viettävistä nuorista, jotka kutsuttiin työpajan alussa henkilökohtaisesti mukaan. Muutama osallistuja tavoitettiin SPR:n kansainvälisen klubin kautta ja jotkut löysivät mukaan toimintaan kavereidensa myötä.

5.3 Toiminnan kerroksia

5.3.1 Ensimmäinen tapaaminen: ensimmäiset kohtaamiset

Ensimmäisen työpajakerran tavoitteena oli työskentelyn käynnistäminen ja tulevaisuus-aiheeseen johdattaminen. Sisältö koostui ohjaajien, työpajan ja hankkeen esittelystä, tutustumisharjoituksesta, henkilötieto-, tutkimuslupa- ja kuvauslupalomakkeiden täytöstä sekä kalvokollaasitehtävästä ja sen yhteisestä läpikäymisestä (ks. liite 3). Työpajan kesto oli kaksi tuntia ja osallistujia työpajassa kävi yhteensä noin 15 henkeä. Osa heistä lähti työpajasta kesken pois ja yksi tuli mukaan myöhemmin. Alusta loppuun työpajakertaan osallistui kahdeksan maahanmuuttajataustaista miestä. Suurin osa osallistujista ja työpajaan jäänyt joukko oli työpajan alun aikaan viettämässä aikaansa Mondella pelaten ja kutsuimme heidät mukaan työpajaan. He tuntuivat tuntevan toisensa ennalta ja olevan samaa kaveriporukkaa.

Työpajan aluksi sovittiin yhteisesti työpajan kielestä ja päädyttiin suomen ja englannin käyttämiseen rinnakkain. Jokainen osallistuja ymmärsi auttavasti ainakin jompaa kumpaa. Seuraavaksi ohjaajat esittelivät itsensä ja kertoivat työpajan ideasta, jota havainnollistettiin demo-videolla (Reflecting Future -demo 2016). Osallistujat seurasivat videota kiinnostuneena ja se sai kehuja ja aplodit. Tämän jälkeen siirryttiin nimikierrrokseen, jossa pyydettiin, että jokainen osallistuja esittelee itsensä ja kertoo etunimensä tarinan tai merkityksen. Nimikierrros osoittautui osallistujille mielekkääksi ja moni kertoi spontaanisti nimensä lisäksi ikänsä ja mistä on kotoisin sekä muita yksityiskohtia. Kävi ilmi että osallistujat olivat kaikki

noin 20–30-vuotiaita ja kotoisin Lähi-idästä. Nuoret auttoivat toisiaan kääntämällä sanoja toisilleen ja myös ohjaajat osallistuivat kertomusten kääntämiseen suomeksi tai englanniksi.

Seuraavaksi Johanna esitteli lyhyesti Taidevaijde-hanketta ja sen kaksisuuntaiseen kotoutumiseen tähtäävää tavoitetta diashown avulla. Minä kerroin tutkimuksestani, jonka jälkeen siirryttiin täyttämään henkilötieto- ja lupalomakkeita. Tässä vaiheessa pidettiin myös taukoa ja osa paikalla olleista lähti pois tai siirtyi takaisin pelaamaan. Työpajan alkuun pääsemisessä oli kulunut nimikierroksineen ja lomakkeineen yllättävän paljon aikaa. Työpaja-aika oli kulunut jo yli puolen välin, kun siirryimme varsinaiseen taidetoimintaan virittävän kollaasitehtävän pariin. Kollaasitehtävän ohjeistuksena oli läpipiirtämällä siirtää kalvolle lehdistä kuvia, jotka kuvaavat omia tulevaisuuden haaveita ja ajatuksia. Osallistujat tarttuivat toimeen ja kalvolle läpipiirtäminen tuntui olevan mielekäs tekemisen tapa. Se ei edellyttänyt varsinaista piirustustaitoa ja kuvan saa aikaan nopeammin kuin perinteisellä leikkaa-liimaa-kollaasimenetelmällä. Tunnelma oli rauhallinen ja keskittynyt.

Ennen kollaasitehtävän pariin pääsemistä toiminta oli ollut varsin ohjaajavetoista ja auktoritaarista. Tekemisen ääreen pääsyn myötä ohjaamisen luonne kuitenkin vaihtui. Osallistuimme myös itse tekemiseen tehden omat kollaasit. Asetuimme osallistujien joukkoon ja kertomisen ja neuvomisen sijaan olemisen tapa muuttui keskustelevalaksi. Johanna reflektoi toimimistaan ohjaajan roolissa työpajakerran jälkeen:

J: Mie peräännyin, mie peräännyin ihan tietosesti siitä -- ohjaavasta roolista --. Minusta se ois turhaan vielä enemmän korostanut sitä eroa, että kun tässä oli jo tämä sukupuoli, sitten tässä oli tämä kielimuuri --. Niin sitten siinä oli jo niin monta semmosta tekijää, että mie aattelin, että nyt on parempi että mie meen vaan istumaan tuonne mukkaan istumaan noitten viereen enkä koko ajan kiertele ja koko ajan ohjaa, koska muuten se korostuu liikaa, että nyt on joku porukka, joka ohjaa, joka on tosi erilainen.

Ensimmäisellä kerralla me ohjaajat olimme työpajan ainoat suomalaistaustaiset ja naispuoliset osanottajat. Johanna koki, että työpajan pitkään kestäneessä aloituksessa tämä ero vielä korostui, ja vasta yhteiseen tekemiseen päästyä asetelma muuttui tasaveroisemmaksi. Vasta silloin osallistuja pääsi pelkän kuuntelemisen ja vastaanottamisen sijaan toimimaan itse eli aktiiviseen rooliin. Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa keskeistä on nimenomaan osallistujien toimijuus ja siksi ohjaajan rooli muodostuu yleensä ennemmin fasilitoijan, mahdollistajan rooliksi kuin opettajamaiseksi olemiseksi (Jokela ym. 2015;

Huhmarniemi 2016, 43.). Jatkossa päätettiin pyrkiä nimenomaan tasavertaiseen ohjaamisen tapaan. Osallistuva ja tasaveroisuuteen pyrkivä ohjaamisen tapa tuntui luontevalta myös, koska työpaja tapahtui nuorisokeskus-ympäristössä, jossa ohjaajan rooli on myös tavallisesti sellainen.

Tekemisen lomassa käytiin kevyttä keskustelua ja tutustuttiin. Eräs osallistuja kertoi haaveestaan tulla Hollywood-näyttelijäksi. Toisen kanssa katseltiin artikkelia suomalaisista järvikaloista ja puhuttiin kasvissyönnistä. Keskusteluja käydessä kuitenkin huomasin, että kielitaidon puute rajoitti keskustelua ja ymmärtämistä. Ymmärrys oli heikkoa puolin ja toisin. Tämä tuntui erityisen turhauttavalta kohtaamisen ja dialogisuuden tavoitteiden näkökulmasta. Miten toteutuu kuunteleminen, vastaaminen ja vastavuoroisuus, kun omaa viestiä ei saa kommunikoidua perille sanallisesti?

H: Tuli siis useita tilanteita ainakin mulle, vaikka kun menttiin sitä nimikiirrosta, niin en mä ihan täysin ymmärtäny, että mitä ne sano

J: Joo en miekään

H: Mut ei niinkun kaikesta viittinyt kysyy, et mitä ja mitä ja mitä, niin sit sekin, et kyllähän se itteäkin niinkun turhauttaa ja varmaan ihan samalla lailla puolin ja toisin että se turhauttaa, kun ei saa itseään tehtyä selväks.

Ajatus toiminnasta yhteisenä kielenä (Korkalo & Levonen–Kantomaa 2014, 35–36) tuntuu käytännössä haastavalta, kun toiminnan osapuolina on aikuisia ihmisiä, mutta yhteisen kielen puutteen takia kommunikointi jää ikään kuin lapsen tasolle. Esimerkiksi Lea Kantonen on pohtinut kielellisen kommunikaation problematiikkaa ja huomannut yhtä lailla, että kommunikoidessaan kielellä, jota ei hallitse, joutuu alistumaan ilmaisun kömpelyyteen ja lapsellisuuteen. Kieltä taitamaton jää eriarvoiseen asemaan ja merkityksiä jää väistämättä ymmärtämättä, kun yhteistä kieltä ei ole. (Kantonen 2005, 152–153.) Jo nämä ensimmäisen kerran kokemukset jättivät pohtimaan, onko tasavertainen kohtaaminen mahdollista ilman yhteistä kieltä.

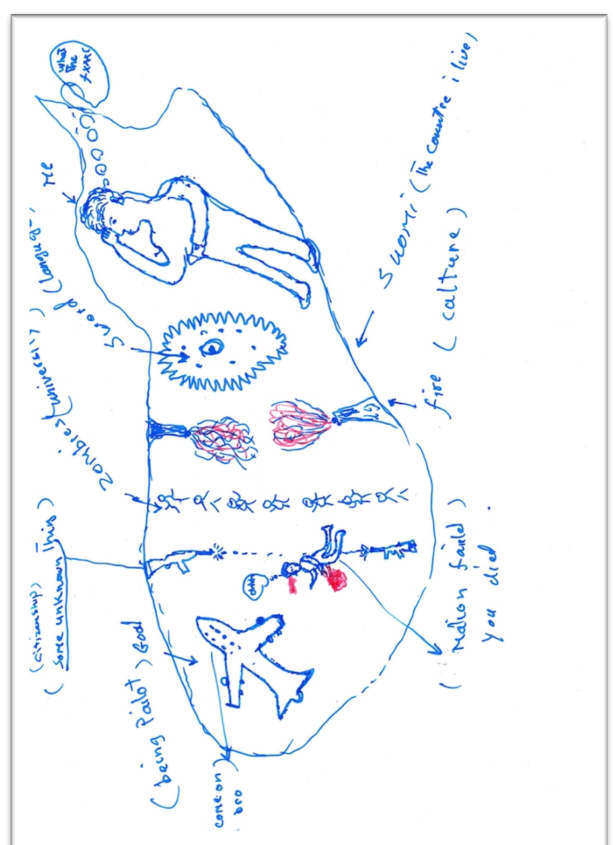
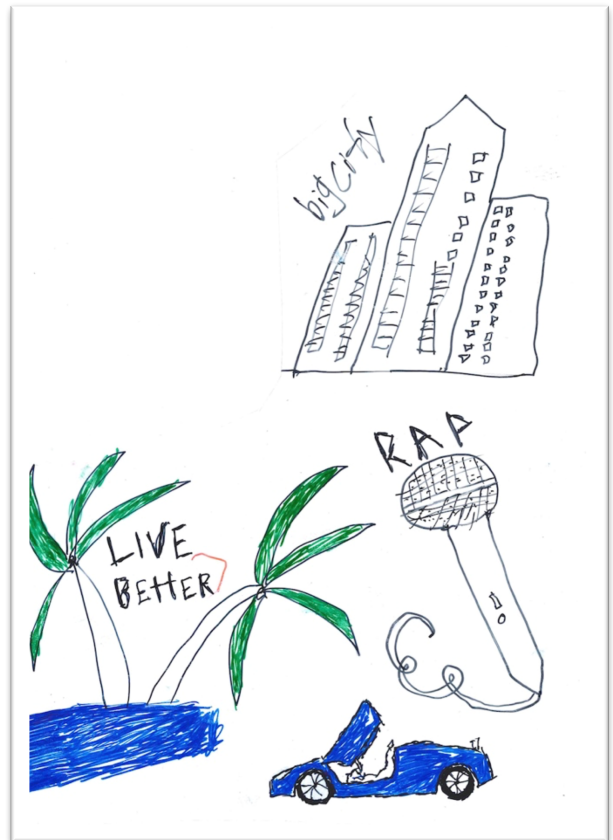
Kalvopiirustukset käytiin lopuksi läpi niin, että jokainen sai vuorollaan mennä muiden eteen piirtoheittimen luo ja näyttää ja kertoa kuvastaan. Muutama osallistuja kieltäytyi menemästä eteen ja toinen osallistuja näytti ja kertoi kuvasta heidän puolestaan. Kuville aplodeerattiin ja tunnelma oli lämmin. Osallistujien töissä käsiteltiin suurimmaksi osaksi omia henkilökohtaisen elämän unelmia. Niissä toistuivat osaksi samat teemat kuten rakkaus ja

hienot autot (ks. kuvat 3 ja 4). Muutama osallistuja toi kuitenkin kuvassa ja siitä kertoessaan voimakkaasti esille tilanteensa maahanmuuttajana ja turvapaikanhakijana sekä turhautumistaan ja pettymystään niihin liittyen. Yksi osallistujista kuvasi edessä olevaa tulevaisuutta ikään kuin pelinä, jossa oli erilaisia esteitä ja ”vihollisia” voitettavana, kuten kielen oppiminen, opiskelupaikan hankkiminen ja kulttuuriin sopeutuminen (ks kuva 5). Ohjaajana tuntui vaikealta löytää oikeita sanoja tai sopivaa kommenttia näihin epätoivon ilmaisiin.

H: -- just kun he kertoo näin ja tuntuu, et vois niinkun jotain sanoa, mut ite on, et mitä mä tämmöselle ihmiselle sanon. -- että tavallaan, että mitä annettavaa mulla on, mutta se on totta, että se on se kuunteleminenkin, mutta --

Kun osallistajat jakoivat vaikeita kokemuksiaan maahanmuuttajuuteen ja turvapaikanhakijuuteen liittyen, tietoisuus omasta etuoikeutetusta asemasta hyvinvointivaltion kansalaisena ja valtakulttuurin edustajana tuli melkein käsin kosketeltavaksi. Samalla huomasin, miten täysin osaton olin toisten kokemuksesta, en voi mitenkään samastua turvapaikanhakijan kokemukseen. Mistä siis löydän sanat? Toisaalta, ehkä sanattomuuden olo oli enemmän vain itselläni ja nuorelle tärkeämpää oli tulla kuulluksi kuin se, mitä minä vastaan. Ruskeat tytöt -verkkolehden artikkelissa ”9 keinoa olla hyvä valkoinen liittolainen” kehoitetaan esimerkiksi antamaan tilaa, tunnistamaan ja tunnustamaan oma etuoikeutettu asema valkoisena sekä ottamaan asioista itse selvää ennemmin kuin asettaa ruskea ihminen ainaiseen selittäjän asemaan (Thurén 2018). Etuoikeutetun aseman tajuamisesta ja sen tuomasta syyllisyyden kokemuksesta ei siis tule tehdä maahanmuuttajan ongelmaa, vaan se on asia joka minun täytyisi tunnistaa ja tunnustaa, vähän niin kuin omat arvonikin. Kasvattajana minun tulisi myös olla valmis ohjaamaan muita tässä prosessissa.

Työpajan päättyessä kävimme läpi seuraavien työpajakertojen aikataulua. Moni osallistuja jäi auttamaan siivoamisessa, tavaroiden kokoamisessa ja pöytien kantamisessa. Samalla jatkettiin juttelua ja tutustumista. Työpajakertojen edetessä huomasimme, että nämä informaalit tilanteet olivat niitä, joissa osallistajat ottivat kontaktia ja tekivät spontaaneja aloitteita keskusteluun. Niissä avautui mahdollisuuksia kohtaamiselle ja tasaveroiselle dialogille. Informaaleja tilanteita työpajassa olivat muun muassa omatoimisen työskentelyn aika, kuten kalvokollaasin tekeminen sekä tauot ja loppusiivous. Sava luonnehti kohtaamisen mahdollistavaa tilannetta sellaiseksi keskinäisen jakamisen tilaksi, jossa ennalta asetettua

Kuvat 3, 4 ja 5. Osallistujien tulevaisuus-aiheisia kollaasipiirustuksia kalvolle.
 Kuva 6 (vas. ala). Kalvokollaasien tekemistä ensimmäisellä työpajakerralla (Henriikka Hietaniemi).

kaavaa tai tehokkuusajattelua ei ole läsnä (Sava 2007, 192–195) ja Anttila asetti vastavuoroisen kohtaamisen mahdollistumisen ehdoksi tilanteen, joka ei ole ulkoapäin rajattu ja jonka tavoitteissa ja keinoissa on liikkumavaraa (Anttila 2011, 168). Nämä Savan ja Anttilan asettamat kriteerit tuntuivat toteutuvan juuri työpajan informaaleissa tilanteissa.

Päällimmäisenä olotilana työpajan jälkeisessä ohjaajien reflektointikeskustelussa nousi esiin se, että työpaja käynnistyi liian hitaasti aloituksineen ja lomakkeen täyttöineen. Vasta työpajan loppupuolella päästiin kiinni tekemiseen ja keskusteluun, joten niiden osuus jäi kokonaisuuden nähden vähäiseksi. Myös se, että osa osallistujista lähti kesken pajan ja toisaalta muutamia tuli myöhässä mukaan, vaikutti ensimmäisestä työpajakerrasta jääneeseen hajanaiseen oloon ja tuntuun siitä, että kohtaaminen niin osallistujien kesken kuin ohjaajien ja osallistujien välillä jäi vähäiseksi.

J: mie en niin ku päässy siihen, kun vasta siinä loppuvaiheessa siihen semmoseen aitoon kohtaamiseen. Ja se on se, mikä sitouttaa ne ihmiset tulemaan uudestaan ja se on se, mitä me voijaan oikeesti antaa niille tässä pajassa. Ja sitä se porukka joka lähti aikasemmin, ei saanu ja siks mie en usko, että ne tulee takasin. Että ne ajattelee, et ne saa tehdä jonkun videon, eikä se sitouta kyllä ketään käymään missään. Oikeasti. Ei se sitouta meitä suomalaisiakaan käymään. Se on ihan joku toinen asia, minkä takia mekin mennään tommosiin harrastejuttuihin.

Johanna nostaa esille kysymyksen siitä, mikä saa osallistujan sitoutumaan toimintaan. Paitsi että työpajan tekemisen täytyy olla mielekäästä, ennen kaikkea merkitsevät kokemukset nähdyn ja kuullun tulemisesta.

J: -- minun mielestäni tarvittais ehkä kuitenkin muutamia niitä kantasuomalaisia, koska minun kokemus oli se, että ne haluaa kertoa siitä, mitä on olla turvapaikanhakijana ja maahanmuuttajana Suomessa ja minkälaisia vaikeuksia on. Kyllähän ne keskenään sen tietää, minusta ne haluaa kertoa meille. Mutta kun meillä ei oo oikeesti välttämättä aikaa kuunnella, jollakin niinkun olis ehkä ja mielenkiintoa ja muuta. Siis onhan meillä mielenkiintoa kuitenkin mutta kun me ollaan siinä ohjaavassa roolissa, niin tietyllä lailla.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla koko ryhmä ohjaajia lukuun ottamatta koostui maahanmuuttajataustaisista nuorista miehistä. Työpajassa välittyi, että osallistujille oli tärkeää päästä kertomaan omista kokemuksistaan. Johanna nosti esiin, että tärkeää on nimenomaan kokemuksista kertominen vertaisryhmän ulkopuolelle. Ohjaajina me emme ole

heidän kanssaan samassa asemassa, vaan auktoriteetteina ja tekemässä työtämme. Osallistujien kontakti meihin ei siis ole tasavertainen samoin kuin kontakti toiseen osallistujaan. Salla Tuori on pohtinut kuuntelemista hyvän monikulttuurisuuden mahdollistajana. Eriarvoisuus ei tee keskustelua mahdottomaksi, mutta se vaatii erityistä keskittymistä juuri kuuntelemiseen sekä itsereflektion taitoa etuoikeutetussa asemassa olevilta. Tuorin mukaan on tärkeää tiedostaa, millaisista asemista keskustelua käydään ja kenen äänet keskustelussa kuuluvat. Kuten meidän työpajassa, toiset keskustelevat äidinkielellään ja toiset häidin tuskin osaavat kieltä. Toisille keskustelu on osa työtä ja toisille se koskee omaa elämää. Tuorin mukaan hyvä monikulttuurisuus on myös näkemistä ohi stereotyyppisten käsitysten ja monenlaisten erojen tunnistamista. Ihmisiä ei pidä kutistaa hierarkioita luoviin eroihin joita he edustavat. (Tuori 2012, 105–106, 116–120.) Ohjaajaryhmässä kuitenkin todettiin, että kaksisuuntaisen kotoutumisen tavoitteen edistämiseksi olisi oleellista, että mukaan saataisiin myös suomalaistaustaisia. Tiedottamista päätettiin vielä jatkaa.

5.3.2 Työskentelyviikonloppu: toiminnan muotoutuminen ja kesken jääminen

Toinen ja kolmas työpajakerta muodostivat yhdessä kahden päivän kokonaisuuden, jonka aikana valmistettiin videoteoksen varsinainen kuva- ja äänimateriaali. Työskentely rakentui vähitellen etenevästä tehtäväkokonaisuudesta, joka sisälsi perjantaina aiheeseen virittävän kirjoitusharjoituksen sekä kuva- ja äänimateriaalin valmistamista pistetyöskentelynä. Lauantaina kerrattiin edellisillä kerroilla tehtyä materiaalia, tehtiin äänityöskentelyyn johdettava harjoitus ja siirryttiin sitten varsinaiseen kuvaamiseen ja äänityöskentelyyn.

Perjantaina osallistujia oli kaikista kerroista eniten. Nuoria oli paikalla 11 ja lisäksi kaksi Taidevaihteen edustajaa yliopistolta. Nuorista neljä oli osallistunut aikaisempaan työpajaan ja seitsemän oli uusia. Uusina osallistujina työpajaan tulivat mukaan naispuolisten suomalaistaustaisten kaverusten joukko, jotka olivat aktiivisia Monde-nuoria ja yksi suomalaistaustainen mies sekä muutama maahanmuuttajataustainen mies, jotka puolestaan löysivät kavereidensa kautta mukaan työpajaan. Ensimmäisen työpajakerran jälkeen keskusteluun noussut suomalaistaustaisten osallistujien puute siis ratkesikin itsestään. Lauantain työpajassa osallistujia oli seitsemän, joiden lisäksi muutama tuli käymään vain

hetkeksi valmistamaan oman videomateriaalinsa. Uusia osallistujia ei enää lauantaina tullut mukaan.

Työpajaosallistujat saapuivat paikalle vähitellen ja kävimme taas kutsumassa eri puolilla nuorisokeskusta hengaillevia nuoria mukaan toimintaan. Viime kerralta tuttuja poikia näkyi aulassa ja usea heistä tulikin taas mukaan. Työpajan aluksi jokainen sai vapaamuotoisesti esitellä itsensä. Esittelykierroksen aikana tunnelma oli mukava ja rento, ihmiset nauroivat ja intoutuivat hassuttelemaan. Joku kertoi vain nimensä tai ei mitään, toinen harrastuksistaan, lemmikeistään tai siitä, kauanko on asunut Suomessa. Esittelykierroksella puhuttiin pääosin suomea ja englantia. Jotakuta ystävät auttoivat kääntämään esittelynsä näille kielille, kun taas eräs suomalaistaustainen osallistuja osasi esitellä itsensä myös arabiaksi.

Esittelyn jälkeen Johanna kuuntelutti ryhmällä ääninäytteitä aiemmista töistään ja myös videometodia havainnollistava demovideo (Reflecting Future -demo) katsottiin uudestaan., Samalla esiteltiin myös piirtoheittimen, värikalvojen ja kuvien kanssa työskentelyä. Tarkoituksena oli tällä kertaa myös keskustella tarkemmin esimerkiksi siitä, missä valmistuva video on tarkoitus esittää ja työpajan tavoitteista ylipäätään, mutta tässä kohtaa keskustelu aiheesta jäi puuttumaan kiireen ja unohtumisen vuoksi. Keskustelun käyminen tässä kohtaa olisi kuitenkin ollut erityisen tärkeää, sillä tavoitteiden yhteinen sopiminen kuuluu yhteisöllisen taidekasvatuksen ydinasioihin osallistujien osallisuuden mahdollistajana (Jokela, Hiltunen, Huhmarniemi & Valkonen 2006). Osallistamalla toiminnan osallistujat suunnitteluun ja tavoitteiden laatimiseen projektista tulee enemmän heidän omansa ja siten toiminnassa päästään myös yhteisöllistämisestä kohti yhteisöllistymistä.

Seuraavaksi osallistujille ohjeistettiin työskentelyyn ja tulevaisuus-teemaan johdettava kirjoitusharjoitus. Ohjeena oli kirjoittaa noin 15 minuutin ajan vapaata tajunnanvirtaa aiheesta tulevaisuus. Osallistujia kannustettiin kirjoittamaan omalla äidinkielellään. Ohjeistus tuntui osalle osallistujista hankalalta ymmärtää, mutta lopulta jokainen alkoi kirjoittaa. Toiset kirjoittivat yksittäisiä sanoja ja jotkut myös piirsivät. Alkuperäinen ajatuksemme ”tajunnanvirrasta” ja vapaasta kirjoittamisesta ei tuntunut välittyvän kaikille osallistujille asti, mikä johtui suurimmaksi osaksi yhteisen kielen puutteesta. Kuten jo edellisellä kerralla oli huomattu, yhteisen kielen puute asetti osallistujat keskenään eriarvoiseen asemaan. Vaikka

tehtävä kannustettiin tekemään omalla äidinkielellä, ei siitä ole apua, mikäli tehtävänanto ei tule ymmärretyksi. Myös vapaan kirjoittamisen tapa saattoi ylipäättään olla nuorille vieras.

Tehtävä purettiin keskustellen pienryhmissä. Osallistujia pyydettiin keskustelun aikana tiivistämään oma kirjoituksensa kolmeen sanaan, jotka esiteltäisiin koko ryhmän yhteisessä ringissä ja tarkoituksena oli, että sanat toimisivat materiaalina seuraavan päivän videokuvaamisessa. Pienryhmäkeskusteluun varattu aika oli osalle ryhmiä niukka. Keskustelu jäi useassa ryhmässä puolitiehen, eikä kaikkien tekstistä ehditty keskustella ollenkaan. Koko ryhmän yhteisessä ringissä jokainen sai lukea ääneen kirjoittamansa sanat. Useampi maahanmuuttajataustainen mies oli kirjoittanut ulkomuistista runon ja he intoutuivat lukemaan niitä ääneen alkuperäiskielellä. Yksi osallistujista, Nadim, tulkitsi runoja parhaansa mukaan suomeksi ja toiset aplodeerasivat hyville käänöksille. Aiemmin pienryhmissä oli puhuttu siitä, miten hankalaa runoja on kääntää kieleltä toiselle ja toisaalta siitä, miten vierasta kieltä on mukava kuunnella, vaikkei sitä ymmärtäisikään.

Ensimmäisen työpajakerran jälkeen ohjaajaryhmässä oli käyty paljon keskustelua siitä, että työpajassa täytyy olla tarpeeksi tilaa ja aikaa keskustelulle ja kertomiselle. Nyt jouduttiin kuitenkin jälleen huomaamaan, että keskustelulle varattu aika oli liian vähäinen. Vastakkain tuntuivat asettuvan kaksi työpajan keskeistä tavoitetta: pyrkimys keskustelun tilaan ja tavoite videoteoksen syntymisestä.

J: Mua häiritti eniten -- se, -- että meillä ei ollut varaa siihen, että antaa niiden ihmisten puhua. -- yhteisötaiteessa pitäis aina olla varaa siihen, että se ryhmä vie sitä asiaa jonnekin ja että tehdään sitä, mikä on niille tärkeää. Niin tavallaan minua harmittaa, että meillä oli niin tiukka aikataulu, mutta samalla mie tiiän, että jos me oltais joustettu siitä aikataulusta, niin meillä ei ois nyt mitään materiaalia.

Johanna viittaa etenkin edellä kuvattuihin pienryhmäkeskusteluihin, joissa ihmiset tuntuivat viihtyvän ja joihin aikaa olisi voinut käyttää enemmän. Kuitenkin meidän ohjaajien toimintaa määrittä ryhmän halujen kuuntelemisen sijaan kiire saattaa yhteinen taideteos valmiiksi. Tämä ristiriita tunnistettiin ohjaajaryhmässä: valmiin teoksen tarkoitus on toimia merkinä yhteisyydestä ja nuorten äänen esiintuojana, mutta samalla prosessissa ei ole aikaa oikeasti edetä nuorten ehdoilla ja kuunnella heitä. Heli Mäkinen kertoi omaa turvapaikanhakijanuorten kanssa toteuttamaansa projektia reflektoidessaan, että välillä ohjaajien suunnittelema maataidetuokio saattoi kääntyä jalkapallopeliksi. Nuorten halun ja

tarpeen annettiin johdattaa toimintaa ja samalla myös roolit vaihtuivat, kun nuoret asettuivat vaihteeksi asiantuntijarooliin opettamaan taideteille jalkapalloa. (Mäkinen 2016, 94.) Meidän työpajassamme tällaista joustovaraa ei annettu. Kenties olisimme voineet antautuakin runonlausunnalle ja siitä olisi voinut muotoutua keskeinen sisältö videoteokseen? Jälkikäteen on helppo osoittaa kohta, jossa olisi kannattanut tehdä toisin. Tärkeää olisi kuitenkin taito nähdä ne kohdat ja punnita toisintekemisen mahdollisuutta jo prosessin aikana. Tämä lienee juuri sitä herkkyyttä toiminnan rytmittämisessä ja osallistujien reaktioiden havaitsemisessa, jonka Mette Ylikorva nimeää ohjaajan tärkeäksi ominaisuudeksi Taide kotouttaa -selvityksessä (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 36).

Kirjoitustehtävän jälkeen pidettiin tauko ja saliin järjestettiin kolme työskentelypistettä. Yhdellä pisteellä etsittiin Internetin kuvahaulla mielenmaisemia ja tunnelmakuvia omaa videomuotokuvaa kuvittamaan, toisella pisteellä pääsi äänittämään tulevaisuus-sanoja videon ääniraitaa varten ja kolmannella osallistujat kuvasivat toisistaan muotokuvia. Eräs nuorista, joka ei itse halunnut esiintyä videon kuvissa ja koki myös isossa ryhmässä toimimisen ja keskustelemisen itselleen epämukavaksi, innostui valokuvaamisesta. Oonaksi tutkielmassa nimetty nuori kuvasi paitsi muotokuvapisteellä muita nuoria, myös yleisesti työpajan toimintaa. Valokuvaamisen kautta hän löysi itselleen mieleisen tavan toimia osana ryhmää.

Kuvanhakupisteellä nuoret halusivat melko yleisluontoisia kuvia kauniista maisemista, pilvistä, hiekkarannasta, kalliista autoista tai hienoista taloista. Toisaalta joku nuorista etsi kuvan kotimaastaan ja toiselle oli tärkeää löytää haaveammattiinsa liittyvä kuva. Äänipisteellä oli vähiten kävijöitä. Muutamat osallistujat kävivät äänittämässä tulevaisuuteen liittyvän sanan. Jotkut maahanmuuttajataustaisista osallistujista kävivät lukemassa nauhalle runoja. Runot osoittautuivat kuitenkin hankalaksi materiaaliksi käyttää videon ääniraidalla. Ihmiset lähtivät työpajasta vähitellen, kun saivat kaikki työpisteet kierrettyä.

Tällä työpajakerralla huomattiin, että osallistujaryhmässä tärkeään rooliin yhteisen vuorovaikutuksen kannalta nousivat "tulkin" roolin saaneet maahanmuuttajanuoret. Osallistujat, joilla sekä suomen että englannin taito oli heikko, tukeutuivat näihin henkilöihin, eivätkä mielellään jääneet tilanteisiin yksin ohjaajienkaan kanssa. Näin toisilleen tuntemattomatkin osallistujat osoittivat solidaarisuutta toisilleen. Tulkkaaminen teki kuitenkin kommunikaatiosta ylipäättään hidasta, eikä siitä huolimatta kaikki aina tullut

ymmärretyksi. Vaikka yhteisen kielen puute oli monessa kohtaa turhauttavaa, toisinaan koettiin myös yhteyden hetkiä. Avain tähän oli kärsivällisyys ja toisto.

H: -- kun me niitä kuvia etittiin ja sit mä sille Nadimille sanoin, kun se siinä kans tulkkaili, et hei et kiitos, kun sä tulkkaat. Sit se oli ensin -- ymmärsi aivan väärin, et kun se rupes puhuun siitä, et kun hän välillä pelleilee ja häiritsee, ja sit mä et ei ei, kun mä sanoin, että kiitos, kun sä käännät. -- Niin sitten tavallaan itelle tuli siitä hyvä fiilis, että ei luovuttanut ja että vaikka paljon oli mitä ei ymmärtäny, niin oli silti niitä hetkiä, kun löysi ymmärryksen.

Nadimiksi tässä tutkielmassa nimetty nuori oli yksi heistä, joka auttoi aktiivisesti ohjaajia ja nuoria saamaan itsensä ymmärretyksi. Yhteisen kielen puuttumisen haaste määritteli paljon koko työpajan toimintaa. Siten ymmärretyksi tulemisen haaste ja ponnistelut sen voittamiseen rakensivat koko ryhmän yhteisyyttä.

Lauantain työpajakerta alkoi Monden normaalia aukeamisaikaa aikaisemmin. Osallistujat saapuivat paikalle vähitellen. Moni tuli myöhässä tai ei saapunut paikalle ollenkaan. Työskentely aloitettiin kertaamalla yhteisesti, millaista materiaalia kullakin osallistujalla oli jo valmiina ja millainen ajatus omasta videomuotokuvasta oli ehkä jo muodostunut. Keskustelun ohella jatkettiin materiaalin valmistamista, kirjoitettiin ja piirrettiin lisää sekä leikattiin muotoja värikalvoista. Osallistujat Johannan johdolla tekivät äänen tuottamiseen liittyvän harjoituksen, jossa he yhdessä rytmisoittimia ja kehojaan hyödyntäen tekivät improvisoiden oman biisin. Tämän jälkeen katsottiin yhteisesti muutamia piksillaatio-animaatiotekniikalla toteutettuja lyhytelokuvia ja musiikkivideoita inspiraatioksi videotyöskentelyä varten. Seuraavaksi osallistujat saivat valintansa mukaan alkaa joko kuvaamaan videomateriaalia tai äänittämään ja sämpläämään ääniklippejä videon ääniraidaksi.

Kaikki osallistujat eivät olleet halukkaita äänityöskentelyyn ja Johanna pohti jälkeinpäin, että osallistujat kenties vierastivat teknisiä laitteita tai luulivat työskentelyä monimutkaisemmaksi kuin se olikaan. Johanna koki kieltäytymisen kuitenkin myös positiivisena osoituksena siitä, että työpajassa oli syntynyt sellainen luottamuksen ilmapiiri, että myös kieltäytyminen oli mahdollista.

Kuva 7. Kirjoitusharjoituksen purku koko ryhmän kesken (Henriikka Hietaniemi).

Kuva 8. Kuvamateriaalien työstämistä (Henriikka Hietaniemi).

J: -- minua yllätti se että, kun mie vähän pelkäsin -- että ihmiset haluaa olla tosi ystävällisiä ja kohteliaita -- että aika moni kuitenkin kieltäyty tosta äänijutusta että ne sano suoraan että mie en halua tehdä tätä, mikä on tosi kiva -- Koska sitten taas tuli sellanen olo, että täällä on sellanen luottamuksen ilmapiiri että täällä voi myös sanoa, että tää ei oo kivaa ja mie en halua tehdä tätä.

Kieltäytyminen on tärkeä osoitus luottamuksesta. Usein on helpompi vastata kyllä kuin ei. Tuntemattomien ihmisten kanssa myöntymisen voi olla myös jonkinlaista vieraskoreutta. Kieltäytymällä henkilö osoittaa omat rajansa ja käyttää omaa valtaansa.

Videomuotokuvien kuvaamista varten osallistujat muodostivat pienryhmät, joissa jokainen asettui vuorollaan kuvattavaksi ja opasti toisia liikuttamaan valitsemiaan elementtejä, piirroksia, valokuvia ja sanoja haluamallaan tavalla. Yksi kustakin ryhmästä toimi kuvaajana. Nuorten annettiin jakautua ryhmiin vapaasti. Tytöt, jotka olivat jo valmiiksi keskenään tuttuja, muodostivat yhdessä ryhmän ja kuvasivat toistensa videopätkät hyvin itsenäisesti. Pojat, jotka olivat kaikki maahanmuuttajataustaisia, tarvitsivat selvästi enemmän tukea niin oman videopätkänsä sisällön keksimisessä kuin myös itse kuvaamisessa. Miina ja Henriikka toimivat heidän apunaan ja poikien kanssa kuvattiin myös ohjaajien videomuotokuvat.

Työpajaryhmä oli muotoutunut sellaiseksi, että maahanmuuttajataustaiset osallistujat olivat pääosin miespuolisia ja suomalaistaustaiset nuoret naispuolisia. Työpajan edetessä nämä kaksi ryhmittymää toimivat pääosin keskenään eli työpajaryhmä ikään kuin jakaantui kahtia. Perjantain työpajakerralla tämä jako ei ollut niin selvä, mikä johtui ohjatummasta työskentelytavasta ja myös ryhmittymien ulkopuolelle paikantuvien hankkeen työntekijöiden paikallaolosta, mutta lauantaina videointitilanteessa maahanmuuttajataustaiset miehet ja suomalaistaustaiset naiset toimivat lähes täysin omissa porukoissaan. Tämä sukupuolen ja etnisen taustan mukaan muodostunut selkeä jako ihmetytti ohjaajia.

J: tuo ei ehkä kuitenkaan ollut sellainen kauhean tyypillinen tilanne, että jos me ajatellaan ylipäänsä, että on joku tällainen projekti, joka on kaikille avoin, -- että sinne tulee kaks ryhmää, jotka noin selkeästi -- tommosten kaikkien ulkoisten ja mitattavien ominaisuuksien perusteella jakaantuu tavallaan kahteen.

Kuvat 9 ja 10. Kuvauspisteet nuorisokeskus Monden salissa (yllä: työpajaan osallistunut nuori; alla: Henriikka Hietaniemi).

Johanna nosti keskustelussa esiin hämmennyksensä siitä, että ennemmin kuin työpajassa olisi tapahtunut ryhmien sekoittumista, osallistujaryhmän sisällä syntyikin kaksi toisistaan erilaista, mutta keskenään hyvin homogeenista joukkoa. Tarkasteltuna Marjo Räsänen monikulttuurikukka-mallin osakulttuurien mukaan (Räsänen 2015, 211) sukupuoli, etnisyys, kieli ja ikä yhdistivät ryhmittymien sisällä ja toisaalta taas erottivat ne toisistaan: suomalaistaustaiset suomea puhuvat suunnilleen saman ikäiset tytöt toimivat keskenään ja maahanmuuttajataustaiset, hieman vanhemmat miehet, joilla oli keskenään yhteinen kieli, muodostivat toisen porukan. Toiminta ei tuntunut itsessään riittävän kumoamaan tällaista ryhmittymistä. Anne Niskala reflektoi sekaryhmän muodostamisen haasteita omassa pro gradu -tutkielmassaan Tutkimusmatka lähelle -taideprojektissa, josta maahanmuuttajataustaiset nuoret jättäytyivät vähitellen pois. Syyksi Niskala nimeää maahanmuuttajien määrän alisuhtaan verrattuna suomalaisiin sekä kaverisuhteiden merkityksen projektiin sitoutumisessa. (Niskala 2016, 37–39.) Future Reflections -työpajassa maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten lukumäärä oli tasaväkinen ja olemassa olevien kaverisuhteiden vaikutus huomattiin myös merkittäväksi. Ongelmana ei ollut osallistujien jättäytyminen pois, vaan että he lukittautuivat omiin ryhmiinsä. Mahdollisia keinoja tämän jakautumisen purkamiseen olisi voinut olla vapaiden ryhmäjakojen välttäminen sekä panostaminen ryhmäytymisharjoituksiin. Myös lyhytkestoisessa toiminnassa ryhmäytyminen on tärkeää, mikäli tarkoituksena on saada aikaan vuorovaikutusta osallistujien välillä.

Pohdin jo aiemmin ensimmäisen työpajakerran kohdalla sitä, miten toiminta ja taide käytännössä toimivat yhteisenä kielenä. Videointitilanteessa yhteisen kielen puute ei tuntunut haittaavan.

M: Ja sitten kuitenkin se tekeminen tai ainakin itelle tuntu, että kun tehtiin sitä videojuttua ja kuitenkin kun tietää, että me ei ihan nyt puhuta samaa kieltä, niin kuitenkin se yllättävän hyvin siinä -- et se meni ihan silleen huumorin kautta ja näin.

Toiminnallisuus ja kuvat todella edesauttoivat vuorovaikutusta, vaikkei sanoja aina ollutkaan. Kuvaamistilanteessa tekeminen oli mukavaa, vuorovaikutteista ja hassuttelevaa. Huumori ja kuvallinen yhteys yhdistivät kielimuurin yli. Työpajakertojen aikana havaittiin myös, että ponnistelu kielellisessä vuorovaikutuksessa sai aikaan myös osallistujien venymistä uusille alueille.

H: Niin, kyllähän se Saeedkin nyt sitten, kyl se, koska mulla tuli silloin ekalla kerralla hänestä semmonen olo, kun se ei mun mielestä silloin hirveesti puhunu, et se ei niin kun osaa, mut kyllähän se nyt enkkua puhu vaikka kuinka. Että sekin niinkun siinä rohkaistu

J: Niin.

H: mikä oli ihan tosi kiva.

M: Se oli kyllä ihan hauska, se pääsi, niin kun sitten taas

J: Loistamaan, siinä

Saeed ei ensimmäisellä työpajakerralla vaikuttanut juurikaan osaavan englantia, vaan hän tukeutui toisiin nuoriin, joiden kielitaito oli vahvempi. Osallistujaryhmän kokoonpanon vaihdellessa Saeed sai kuitenkin ryhmässä uuden roolin, kun aiemmin tulkkeina toimineet nuoret eivät osallistuneet viimeiselle kerralle. Saeedilla oli lauantaina paikalla olevista nuorista paras kielitaito, joten hän, ehkä olosuhteidenkin pakosta, asettui välittäjän asemaan. Saeedin kohdalla nähtiin siis konkreettisesti, miten sopiva tilaisuus saa aikaan kehittymistä eli esimerkiksi rohkaistumisen oman kielitaidon käyttämiseen.

Viimeisen työpajakerran lähestyessä loppuaan päällimmäinen tunne etenkin ohjaajilla, mutta myös joillakin osallistujilla, oli toiminnan jääminen kesken. Vasta viimeisellä kerralla päästiin itse asiaan, eli videomateriaalin kuvaamiseen ja äänimateriaalin äänittämiseen.

M: Niin tota, sit se siin kokeili ja sit se oli että "Joo et ei vitsi, et nyt mä niinkun tajuun, et mun täytyy tehdä tää ens kerralla paljon paremmin, et piirtää hienompi kuva ja ottaa joku hienompi" ja et "koska me tehdään uudestaan".

H: Siis niin!

M: Elikkä ei ne niinkun, se ei hahmottunu ikinä ennen kuin alettiin tekemään, et mitä se niinkun on.

Osallistujan kommentissa kiteytyy se, että osallistujat pääsivät oikeastaan vasta viimeisellä kerralla kärryille siitä, mikä teoksen tekemisen varsinainen menetelmä on. Aiemmat kaksi kertaa oli käytetty teeman tutkimiseen ja materiaalin valmistamiseen. Varsinaiseen kuvaamiseen ja äänittämiseen olisi pitänyt päästä kiinni jo aiemmin tai käyttää yksi työpajakerta lisää aikaa. Nyt osallistujat eivät ehtineet kuin hieman kokeilla itse tekniikkaa.

H: nää ihmiset vasta oli vähän pääsemässä kiinni siihen, että mitä tässä oikein tehdään ja sitten jotenkin vaan että no niin, tässä on taideteos tai jotenkin.

A: Niin, tavallaan luodaan sellanen ryhmä, paikka, kohtaamispaikka ja sitten se toiminta lopetetaan -- just siihen kohtaan --

Keskenjääminen tuntui ongelmalliselta myös työpajan produktin koostamisen kannalta. Ainakin jotkut osallistujista olisivat vielä halunneet jatkaa työskentelyä ja videomuotokuvansa työstämistä, mutta mahdollisuutta sille ei ollut. Nyt me ohjaajat työstäisimme tästä luonnosmaisesta materiaalista kokonaisuuden ja nimitämme sitä teokseksi. Nuorilla ei olisi enää sanavaltaa editoinnissa, vaan lopputulos on meidän näkemys heidän tekemänsä materiaalin pohjalta. Tämä tuntui ongelmalliselta, etenkin, kun nimitämme toimintatapaamme yhteisölliseksi. Nyt toiminnan yhteisö eli työpajoihin osallistuneet nuoret jäivät lähinnä sisällöntuottajiksi meidän luomaamme menetelmään, kun tarkoitus oli nuorten keskeinen toimijuus projektissa. Myös Lea Kantonen kiinnittää huomiota siihen, miten yhteisöllisen taiteen prosesseja esitetään. Yhteisötaiteessa on kyse oikeista ihmisistä ja luottamuksesta ja on tärkeä kuunnella ja kunnioittaa projektien osapuolia esitysten rakentamisen vaiheessa. (Kantonen 2005, 262–263.) Saavutettiin dialogisuutta, osallisuutta ja kohtaamista? Nousiko nuorten ääni kuuluviin? Jäikö toiminta pelkän yhteisöllistämisen asteelle yhteisöllistymisen sijaan (Hiltunen 2009, 252)?

Kuvat 11 ja 12. Pysäytyskuvia videoteoksesta (Future Reflections 2016).

Lauantain työpajakerran lopuksi käytiin yhteinen keskustelu, jossa osallistujia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan työpajassa ja antamaan palautetta meille. Osallistujat kertoivat yleisesti pitäneensä toiminnasta. Työpajassa oleminen tuntui hyvältä ja mainittiin esimerkiksi, että olo oli rentoutunut.

M: Esimerkiks se Oona -- vielä erikseen sano, et sillä heti helpotti kun alkaa tekeen jotain mieluisaa yhdessä ja se oli silloin eilen kyllä tosi hyvin messissä.

--

J: se Saeed käytti monta kertaa sitä sanaa 'relaxed'. Et hän oli eilen ja tänään tosi relaxed. Niin kun jotenkin siitä ilmapiiristä tai mie ymmärsin sen niin että hänen oli siellä helppo olla --

H: Ja kyllä se varmaan tuli paljon sen tekemisen kautta, tai kyllähän me nyt kuitenkin tehtiin tosi paljon verraten siihen ekaan kertaan, missä meni siihen höpöttämiseen kauheesti aikaa.

Osallistujien palautteessa sivuttiin monia niistä asioista, joista myös me ohjaajat kävimme keskustelua työpajakertojen välillä ja vielä myöhemmin projektin päätyttyäkin. Osallistujat olivat kokeneet valitsemamme tekniikan mielekkääksi ja mielenkiintoiseksi ja myös oppineensa uutta. Parhaiksi asioiksi nimettiin uusien ihmisten kohtaaminen ja videon kuvaaminen. Jotkut toivoivat toiminnalle jatkoa. Toiminnan mielekkyydestä viesti myös selkeästi se seikka, että samat nuoret saapuivat työpajaan kerta toisensa jälkeen. Keskustelussa sivuttiin myös nopeasti yhteisen kielen puuttumisen haastetta. Maahanmuuttajataustaiset osallistujat kuitenkin ilmaisivat, että se ei ole ollut este ymmärtämiselle. Sen sijaan eräs suomalaistaustainen osallistuja ilmaisi välillä epäilleensä, miten ymmärrys työpajassa on välittynyt. Nuoret mainitsivat, ettei Mondella usein järjestetä tämän kaltaista kaikille avointa työpajatoimintaa. He kertoivat myös, että tavallisesti samassa tilassa Mondella oleilevat maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaiset nuoret eivät juuri ole tekemisissä keskenään. Nuoret kokivat yhteisen työskentelyn positiivisena. Puolin ja toisin osallistujat kokivat, että olivat oppineet myös toisiltaan. Olimme järjestämällämme toiminnalla siis saaneet aikaan jotakin tavallista poikkeavaa ainakin nuorisotilan kontekstissa.

H: Niin. Mutta on sekin jo mun mielestä niin kun sinänsä, et he on siellä samassa tilassa ja tekee niitä samoja juttuja, eikä silleen et sit sieltä toiset lähtee pois kun toiset tulee tai jotenkin silleen, et ei me haluta olla noitten kanssa tai semmosta ja

M: Ja sit kuitenkin yhteisellä videolla se lopputulos.

H: Niin, niin mä luulen, että siinäkin voi ehkä sitten tapahtuu se, et kun he näkee, et siel ollaan kaikki vierekkäin, niin sit se et tosiaan et tässä oli aika monenlaista väkeä.

Työpajan vaikutuksia on mahdotonta arvioida, mutta ainakin vaikutti siltä, että pääosin työpajassa oli syntynyt positiivisia kokemuksia ja kohtaamisia. Vaikka työpajassa näytti siltä, että suomalais- ja maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät oma-aloitteisesti ottaneetkaan kovin paljon kontaktia toisiinsa, käytiin työpajassa silti monet esittelykierrokset ja keskustelut sekaryhmissä, vaikka ne välillä lyhyiksi jäivätkin. Voi siis hyvinkin olla, että työpajassa nuoret saavuttivat jotakin uutta, ehkä dialogistakin ymmärrystä: "Vaikka toisen kokemus, erilainen tulkinta ja vieras kulttuuri jäisivät meille mysteeriksi, voimme hyväksyä

ne osaksi kokemusmaailmaamme, osaksi itseämme.” (Anttila 2011, 171). Mirja Hiltusen mukaan yhteisöllisen taidekasvatuksen prosessit ovat tyypillisesti hitaan kasvun prosesseja, joissa merkityksen ja vaikutukset muodostuvat ajan kuluessa (Hiltunen 2009, 72). Ainakin työpaja oli eräänlainen alku ja sysäys: Taidevaijde-hankkeen alku, kerroksellisen videometodin soveltamisen alku, uusien tuttavuuksien alku sekä minulle johdatus yhteisöllisen taidekasvatuksen ja kaksisuuntaisen kotoutumisen teemoihin. Työpajan lopuksi opeteltiin vielä hieman persian kielen alkeita sekä puhuttiin kahden viikon kuluttua pidettävästä viimeisestä kerrasta, jolloin videoteos päästäisiin yhteisesti näkemään.

5.4 Esiin piirtyvä teos

5.4.1 Ohjaajat editissä

Videoteoksen editoinnista vastasivat ohjaajat. Alun perin pohdimme mahdollisuutta ottaa nuoret mukaan työvaiheeseen, mutta tämä osoittautui mahdottomaksi projektin aikaraamin puitteissa. Näin ollen ohjaajat päätyivät vastaamaan täysin siitä, millaisena työpajan toiminta esitettäisiin ulkopuolisille. Editoinnissa tärkeimpänä kriteerinä oli pysyä uskollisena nuorten tuottamalle materiaalille. Videossa tulee kuulua nuorten ääni ja tarinat sellaisina, kuin he ne kertoivat. Samalla videosta pyrittiin muodostamaan mahdollisimman laadukas, edustava ja yhtenäinen teos, josta nuoret voisivat olla ylpeitä sen nähdessään.

Editointivaiheessa pyrittiin hyödyntämään kaikkea nuorten tuottamaa materiaalia, mutta myös asettamaan nuoret keskenään tasa-arvoiseen asemaan suhteessa näkyvyyteen videolla. Tuottoisimmilta nuorilta siis karsittiin osa ruuduista pois ja toisilta taas monistettiin sitä vähää materiaalia, mitä heistä oli olemassa. Kuvamateriaalista muodostettiin teemoitellen kokonaisuuksia, kuten unelmat, rakkaus ja pelot, joiden pohjalta videon rakenne syntyi. Niille nuorille, jotka eivät kuvauspäivänä päässeet tulemaan työpajaan, Alajärvi ja Hietaniemi kuvasivat videopätkät heidän työpajassa tuottamaansa kuvamateriaalia hyödyntäen ja toimien mahdollisimman uskollisesti visiolle, jonka nuori oli ilmaissut ääneen ja kuvallisesti.

Ääniraita muodostui osallistujien tekemistä nauhoituksista ja miksausista, joita työpajassa kertyi alun perin suunniteltua vähemmän. Kaikkea äänimateriaalia ei myöskään pystytty

hyödyntämään lopullisessa teoksessa. Tällaisia olivat esimerkiksi muutaman nuoren äänittämät persiankieliset runot, joita oli hankala sovittaa yhteen muun äänimateriaalin kanssa jo pituutensakin vuoksi.

Yhteensovittamattomista aikatauluista johtuen kuvan ja äänen editointi tehtiin toisistaan erillisinä. Tämä oli vastoin ohjaajien yleistä halua ja kommunikoinnin puute tuntuu myös lopullisessa teoksessa. Ääniraidan ja kuvan synkronoinnin avulla videoteokseen olisi voinut saada lisää siihen kaivattua dynamiikkaa. Ääni jäi prosessissa ylipäätään paitsioon ja työpajassa pääpaino muodostui kuvalliselle työskentelylle.

Videon ensimmäinen versio valmistui toukokuussa työpajan varsinaiselle viimeiselle tapaamiskerralle. Elokuussa siitä editoitiin toinen, viimeistellympi versio. Videota muokattiin nuorten kommenttien perusteella, kesäkuun pajoissa syntynyt materiaali liitettiin mukaan, kuvamateriaali viimeisteltiin ja ääniraidasta tehtiin toinen versio.

5.4.2 Monitasoinen teos

Videoteos (Future Reflections 2016) on kestoaltaan 04:46 minuuttia ja se esittää ajatuksia, unelmia ja pelkojakin, joita Future Reflections -työpajaan osallistuneet nuoret kokevat ja kertoivat. Myös työpajan ohjaajat esiintyvät videolla. Video on toteutettu piksillaatioanimaationa eli se koostuu peräkkäin liitetystä valokuvista. Teoksen tekemisessä on hyödynnetty piirtoheittäimiä, jolla on heijastettu kuvia, piirroksia, tekstejä ja värejä videolla esiintyvien henkilöiden päälle. Tästä syntyy videon ominaislaatuinen tyyli ja monitasoisuus. Yksityiskohtiensa runsauden ansiosta teos tarjoaa uutta katsottavaa useammalle katsomiskerralle.

Videoteos alkaa ja loppuu samalla osiolla, jossa kaikki videon tekemiseen osallistuneet henkilöt näkyvät välähdyksinä ruudulla. Video etenee nopealla temmolla poimien palasia nuorten haaveista ja kutoen niitä yhteen. Henkilöt liikkuvat, taustat, kuvat ja tekstit siirtyvät liukuen kuviin ja niistä pois. Videolla näkyy lumisia puita, pelto- ja rantamaisemaa, abstrakteja värikuvioita, maailmankartta, sydämiä, tikku-ukkoja, puhekuplia. Persiankielisiä käsinkirjoitettuja tekstikatkelmia, jotka ovat osallistujien kirjoittamia runoja ja ajatuksia. Videolta voi havaita sellaisia kirjoitettuja sanoja, kuten "mie", "live better", "nothing is

impossible”, “ystävät”, “oma auto”, “big city”, “nothing”, “ohjaus”, “happiness”, “rakkaus”, “born to fly”. Videolla esiintyvät ihmiset hymyilevät usein ja videolta välittyy hyvä tunnelma. Välillä katseet vakavoituvat tai pälyilevät kuvan ulkopuolelle. Kuvissa näkyy myös siellä täällä varjokuvina sormia tai käsiä, jotka ovat merkkejä kuvaustilanteen yhteistyöstä ja käsityönä toteutetuista kuvien liikkeistä ja efekteistä.

Teoksen ääniraita on bassovoittoinen ja koostuu suurimmaksi osaksi elektronisista äänistä ja samat teemat toistuvat usean kerran. Välissä voi erottaa sanoja kuten “l’amour”, “kokea” ja “ihmeellistä”.

5.4.3 Teos yhteisen toiminnan merkinä

Kahden viikon kuluttua työskentelyviikonlopusta työpajaryhmä kokoontui viimeisen kerran. Ohjelmassa oli videoteoksen viimeistelemättömän edit-version katsominen, syömistä ja keskustelua. Paikalle saapui noin parikymmentä henkilöä ja mukana oli yli puolet videon tekemiseen osallistuneista nuorista. Lisäksi kerralle osallistui muita nuoria ja ohjaajia Mondelta sekä Taidevaihte-hankkeen henkilöstöä yliopistolta. Miina ja Johanna tekivät tilanteesta kiinnostavan ryhmäytymistä koskevan huomion.

M: -- kun oli ne katsojat ja niinku ne muut, et jotenkin.. sen kuitenkin huomaa, et on tää meidän ryhmä, missä me ollaan tehty ja et on pikkusen vaikee suhtautua niihin muihin, ketkä siihen tulee.

--

J: Mut mulla oli tuo sama, mut niinku positiivisesta näkökulmasta, että mulla taas tuli se, että ne osallistujatkin oli silleen, että hei että meillä on tää meidän porukka tässä, että te ootte niinku yleisöä ja vaikka ne oli selkeästi niin kun kavereita, joita sinne oli tullu katsomaan, niin silti meillä oli joku ryhmäytyminen kuitenkin tapahtunu, että ne oli silleen, että tässä on eri porukka se joka on ollu tekemässä ja se joka on kattomassa.

Oli siis mielenkiintoista huomata, että vaikka työpaja oli lyhytkestoinen, osallistujat vaihtuivat ja työskentely tuntui jäävän osittain kesken, yhteinen toiminta oli kuitenkin aikaan saanut selvästi yhteisyyden tunnetta. Hiltunen luonnehti Lehtoseen viitaten, että yhteisöllistä toimintaa on olemassa vasta, kun yksilöistä muodostuu ryhmä, johon ryhmän ulkopuoliset voivat olla vuorovaikutuksessa (Hiltunen 2009, 47 viittaa Lehtonen 1990, 24–26). Teoksen katsomistilaisuudessa tämä ilmiö konkretisoitui ja tuli selvemmin näkyväksi, että jonkinlaista yhteisöllisyyttä ryhmän kesken oli syntynyt. Tämä kiteytyi selvimmin teoksen kautta: olivat

ne, jotka olivat olleet tekemässä teosta ja ne, jotka eivät. Näin teos kiteytti tapahtuneen toiminnan, asettui sen symboliksi. Näin työpajassa syntynyt *toiminnallinen yhteisöllisyys* sai teoksen kautta *symbolisen yhteisöllisyyden muodon* (Hiltunen 2009, 256–257).

Teos katsottiin läpi useaan otteeseen. Eräs osallistujista kuvasi teoksen kännykkäkamerallaan, mikä ilmentää teoksessa mukana olemisen merkitystä osallistujalle. Nuorten palautteessa korostui valmiin teoksen yllättävyys, mielekkyys ja ilo itsensä näkemisestä osana teosta. Eräälle nuorelle oli yllättävää, että nuorten erilliset tarinat oli videolla pilkottu ja editoitu toistensa lomaan. Nuoret pohtivat, hankaloittaako se tarinoiden ymmärtämistä ja toisaalta taas löydettiin kollaasimaisuus vertauskuvana elämästä: “It’s how the life goes.” Itsensä näkeminen oli toisille hämmentävää, mutta lopputuloksesta oltiin silti ylpeitä, “eikä hävettänyt”. Prosessin ulkopuoliset katsojat kommentoivat muun muassa positiivisesti videon monikerroksellisuutta ja tekniikan osalta on ihmetelty, eikö kuvia todella ole muokattu editointivaiheessa, että kuvat on tosiaan rakennettu sellaiseksi jo kuvausvaiheessa.

5.4.4 Julkiset esitykset uusien kohtaamisen tilojen synnyttäjinä

Lopullinen videoteos, jossa on mukana myös myöhemmin pidettyjen työpajakertojen materiaalit, on kaikkien vapaasti katsottavissa verkon videotuistopalvelu Vimeossa (Future Reflections 2016). Teos on valmistumisensa jälkeen ollut esillä projisoituna tähän mennessä kolmesti, ensimmäisen kerran Rovaniemen Taiteiden yössä 2016 ja sen jälkeen kahdesti Lapin yliopiston galleriassa. Teoksen yhteydessä näyttelyssä ollut kuvaus sekä vuoden 2016 näyttelyyn liittyvä lehtiartikkeli löytyvät tutkielman liitteistä (liitteet 6 ja 7). Videon tekoon osallistuneista nuorista teoksen julkisten esittämisten yhteydessä on tavattu muutama.

Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen professori Mirja Hiltunen on esittänyt teosta puheenvuorojensa yhteydessä kansainvälisissä kuvataidekasvatuksen seminaareissa Wienissä, Skotlannissa, Helsingissä ja Rovaniemellä. Teos on herättänyt katsojissa kiinnostusta ja keskustelua muun muassa sen uutta ja vanhaa teknologiaa yhdistelevän tekniikan vuoksi. Teoksessa on nähty trendikästä lofi-estetiikkaa sekä yhteyksiä digiloikkaan. Hiltunen myös viittaa Future Reflection -projektiin Taidevaijde-hankkeen yhteydessä taiteelle ominaista työskentelyä kuvatessaan OPS 2016 -tutkimateriaalissa (Hiltunen 2017).

Lisäksi teosta on esitetty Taidevaijde-hankkeen tilaisuuksissa ja Hietaniemi on myös käynyt kertomassa työpajaprojektin kulusta kahdessa seminaarissa hankkeen uusille toimijoille.

Teos on tärkeä dokumentti toiminnasta, siellä jaetuista kokemuksista, tarinoista ja tapahtuneista kohtaamisista. Lisäksi julkisten esitysten myötä teos on paitsi dokumentti, myös teemojen ja keskustelujen eteenpäin viejä ja välittää nuorten ääntä eteenpäin laajemmille yleisöille (Lacy 1995, 177–180.) Minna Rainion mukaan teoksen kerronta saa merkityksensä kohdatessaan yleisön. Taideteoksen vastaanottaja osallistuu sen avaamaan maailmaa, kun hän havahtuu tiedostamaan oman suhteensa teosten teemoihin, kuten esimerkiksi globaaliin eriarvoisuuteen, pakolaisuuteen ja monikulttuuriseen suomalaisuuteen. Teokset eivät tarjoa valmiita vastauksia, vaan katsoja yhdistelee elementit, aistii ja ajattelee teokset loppuun omaksi ainutlaatuiseksi kokemuksekseen ja näin "taide voi luoda uudenlaisia ajattelun, tuntemisen ja kokemisen tiloja". (Rainio 2015, 162–164.) Näin ollen teos itsessään myös avaa kohtaamisen tilan, jossa katsoja voi reflektoida omia tietojaan, kokemuksiaan ja näkemyksiään teoksen välittämiin vaikutelmiin. Kohtaamisten syntyminen ei siis rajoitu pelkästään työskentelyprosessiin, vaan mahdollisuuksia voi aueta myös myöhemmin teoksen ääressä.

FUTURE REFLECTIONS

videoteos - video piece

Tervetuloa näyttelyn avajaisiin!
Avajaiset perjantaina 11.11. klo 18:00

Näyttely avoinna 12.11.-11.12.2016

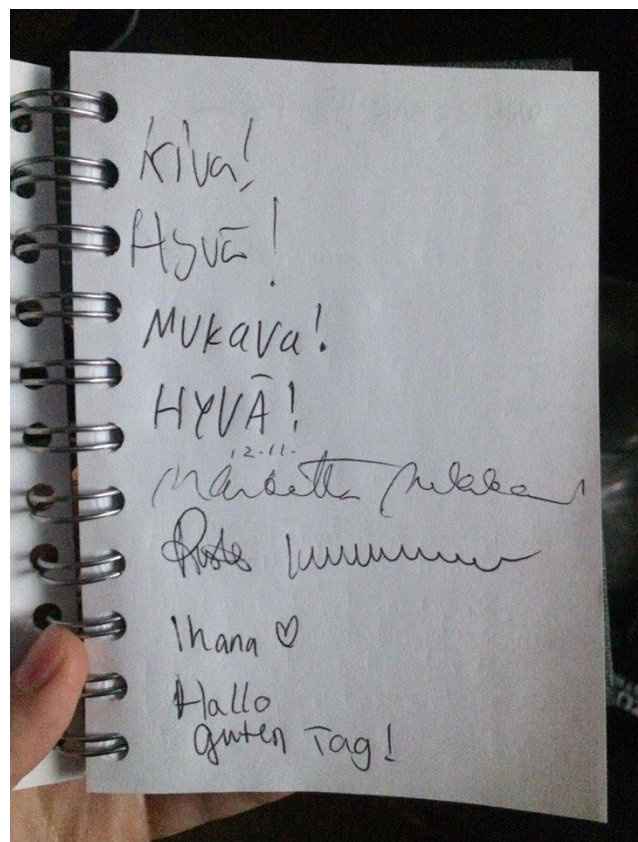
YOU ARE INVITED!
Future Reflections video piece exhibition opening!
Friday 11th November 2016, 6:00 p.m.

Exhibition is open from 12.11. to 11.12.2016

GALLERIA KATVE 2 - Arktikum, Pohjoisranta 4, Rovaniemi

Kuva 13. Näyttelykutsu (Miina Alajärvi & Henriikka Hietaniemi).

Kuva 14. Kommentteja Katve 2 -gallerian näyttelyn vieraskirjassa (Henriikka Hietaniemi).

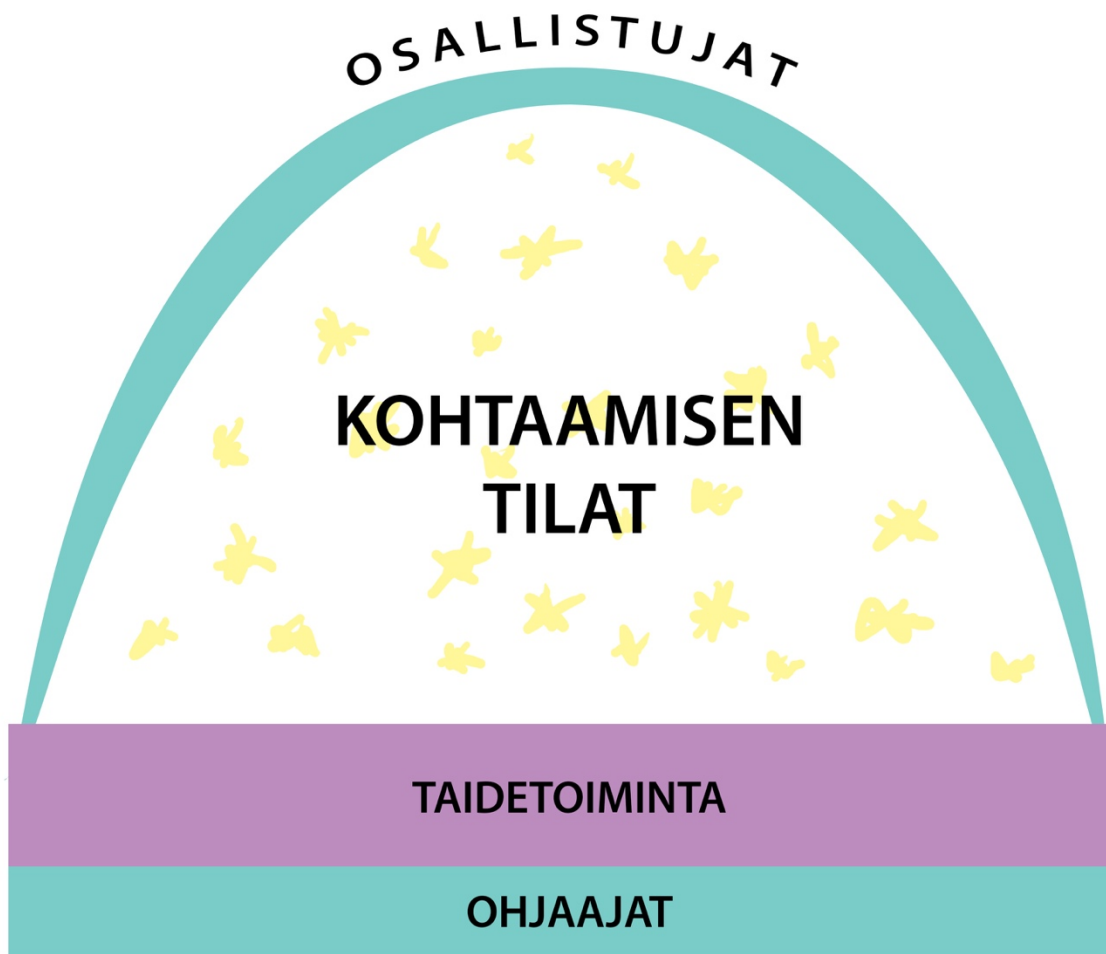

6 YHTEENVETO TOIMINTAKERTOMUKSESTA

6.1 Kohtaamisen tilan muodostuminen yhteisöllisessä taidekasvatustoiminnassa

Tämän tutkielman tarkoituksena oli kehittää ja tarkastella taidetyöpajatoiminnan mahdollisuuksia edistää nuorten kaksisuuntaista kotoutumista. Kehitystyö tapahtui taideperustaisen toimintatutkimuksen strategian avulla lyhytkestoisen videotaidetyöpajan kontekstissa, joka järjestettiin neljän tapaamiskerran mittaisena keväällä 2016 rovaniemeläisellä nuorisotalolla. Kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen tämän tutkielman teorian valossa tiivistyy erityisesti siihen, että toiminnassa luodaan edellytyksiä kohtaamisen tilojen syntymiselle. Alla olevassa kuviossa (kuvio 8) mallinnan yksinkertaisesti sitä, miten kohtaamisen tila taidetoiminnassa rakentuu. Toiminnan myötä keskeisiksi tarkastelunkohteiksi nousivat kolme toisiinsa kietoutuvaa teemaa: 1) ohjaajat ja heidän roolinsa 2) taideperustainen toiminta ja sen luonne sekä 3) toimintaan tavoitetut osallistujat ja heille annettu rooli.

Kuviossa ohjaajien, toiminnan ja osallistujien suhteet muodostavat eräänlaisen kuvun. Tämä kupu kuvastaa sitä ajallispaikallista toiminnassa syntyvää tilaa, jossa dialogista kohtaamista mahdollisesti syntyy. Kuvion pohjaksi on sijoitettu ohjaaja, sillä ohjaaja on toiminnan käynnistäjä ja suunnittelija eli luo alkusysäyksen koko toiminnalle (Lacy 1995, 177–180). Toi-

Kuvio 8. Kohtaamisen tilan rakentuminen taidetoiminnassa.

nen elementti, joka yhdessä ohjaajien kanssa muodostaa ikään kuin kohtaamisten kuvun jalustan, on taideperustainen toiminta. Lyhytkestoisessa toiminnassa, jollaista tämän tutkielman taidetyöpaja oli, ohjaajat määrittävät toiminnan luonnetta varsin pitkälle. Ohjaajat luovat ja neuvottelevat toiminnan tavoitteet ja teeman ja myös työskentelyn tekniikka muodostuu sen pohjalta, minkä alan osaajia he ovat. Ohjaajat myös päättävät, millaisen roolin toiminnassa ottavat ja toisaalta antavat osallistujille tietyn tilan ja roolin, jossa heidän oletetaan toimivan. Tämän toiminnalle luodun pohjan ylle kuviossa kaareutuu kupu, joka muodostuu toiminnan osallistujista. Vasta osallistujien mukaan liittymisen myötä syntyy varsinaista toimintaa suunnitelmien ja valmistelun pohjalta. Tämän yhteisen toiminnan myötä avautuu mahdollisuus dialogiseen kohtaamiseen. Kuten yhteisöllisessä taidekasvatuksessa periaatteena on, osallistujien halutaan olevan toiminnassa merkittävä

roolissa ja myös määrittävän itse toimintaa (Jokela, Hiltunen, Huhmarniemi & Valkonen 2006). Lyhytkestoisessa, muutaman tapaamisen mittaisessa toiminnassa voidaan kuitenkin aiheellisesti kysyä, miten tämä osallisuus todellisuudessa toteutuu. Joka tapauksessa kaksisuuntaista kotoutumista edistävässä toiminnassa pääpaino tulisi olla nimenomaan osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa ja kohtaamisessa, vaikka samaan aikaan tiedostetaankin myös ohjaajien olevan osallisia kotoutumisprosessissa. Siis tiivistetysti: ohjaaja käynnistää toiminnan tiettyjen tavoitteiden pohjalta tiettyjä menetelmiä hyödyntäen ja tältä pohjalta osallistujien liittyessä mukaan toiminta tapahtuu synnyttäen mahdollisesti dialogisia kohtaamisen tiloja. Seuraavassa käyn läpi näihin kolmeen elementtiin liittyviä ja myös toisiinsa limittyviä huomioita, jotka Future Reflections -työpajassa vaikuttivat kohtaamisen tilojen syntymiseen. Nämä huomiot ja niiden pohjalta syntyvät ehdotukset ovat hyödyksi jatkossa samankaltaista toimintaa järjestettäessä.

6.1.1 Ohjaajan rooli

Future Reflections -työpajassa toimivaksi havaittiin osallistuva ohjaamisen ote, jossa pyritään tasaveroiseen asemaan osallistujien kanssa. Ohjaajat osallistuivat työpajan tehtäviin itse tehden ja myös heille kuvattiin omat videomuotokuvat, jotka liitettiin myös osaksi teosta. Tällainen ohjaamisen tapa tuntui edistävän rentoutta, jakamista ja keskustelua ja madaltavan etenkin osallistujien ja ohjaajien välistä kohtaamisen kynnyksiä. Myös toiminnan sijoittuminen nuorisokeskus-ympäristöön teki tällaisesta ohjaamisen tavasta luontevaa. Esimerkiksi Helena Oikarinen-Jabai, jonka Minun Helsinki -projekti sijoittui niin ikään nuorisokeskukseen, on huomannut, että nuoret kaipaavat aikuisesta ennen kaikkea fasilitaattoria, joka tukee tarvittaessa ja auttaa nuorten näkemyksen välittämisessä yleisölle (2015, 37, 39). Meidänkin asemamme muodostui eräänlaiseksi fasilitoinniksi, vaikka osallistuimme myös itse toimintaan.

Täysin tasa-arvoiseen asemaan ohjaaja ei osallistujan kanssa voi päästä, sillä ohjaajan vastuulla on aina tiedostaa positionsa ja valta-asemansa suhteessa ryhmään. Future Reflections -työpajassa suurin osa osallistujista oli maahanmuuttajataustaisia nuoria miehiä, kun taas me ohjaajat olimme kaikki valkoisia suomalaistaustaisia korkeakoulutettuja naisia. Me ohjaajat olimme siis keskenämme kulttuurisesti hyvin samanlaisia ja toisaalta taas etäällä siitä, mitä suurin osa osallistujista. Samalla työpajassa suomalaistaustaisten ja

maahanmuuttajataustaisten välillä tapahtunut vuorovaikutus tapahtui pitkälti meidän välillämme. Suomalaistaustaiset osallistujat jäivät enimmäkseen toimimaan omassa porukassaan. Tässä kohtaa työpajassa siis ei käytännössä päästy kovin pitkälle tasa-arvoisten kohtaamisten kehittymisessä osallistujien välille, jonka Korkalo & Levonen-Kantomaa (2014, 29) nimesivät tärkeäksi perusteeksi suosittaessaan toimimista maahanmuuttajien ja suomalaisten sekaryhmissä. Jotta tähän päästäisiin, pitäisi toiminnassa vielä enemmän keskittyä nimenomaan osallistujien välisen vuorovaikutuksen rakentamiseen.

Future Reflections -työpajassa konkretisoitui se, miten myös me suomalaistaustaiset ohjaajat olimme työpajassa kotoutumisen osapuoli. Kenelläkään ohjaajista ei ollut laajaa kokemusta maahanmuuttajien tai kotoutumis-teeman parissa työskentelemisestä. Työpajassa jouduttiin kasvotusten muun muassa yhteisen kielen puutteen mukanaan tuomien haasteiden kanssa sekä koettiin riittämättömyyden ja sanattomuuden tunteita osallistujien vaikeiden kokemusten ja oman etuoikeutetun aseman konkretisoitumisen edessä. Kokemukset kehittivät omaa itsetuntemusta ja herättivät kysymyksiä siitä, kuinka paljon ja millaisia valmiuksia taidetoiminnan ohjaajalla tulee olla liittyen maahanmuuttajuuteen ja siitä johtuviin ongelmiin ja turhautumisen tunteisiin. Future Reflections -työpajassa kaipasimme vahvemmin tueksi sosiaalityön tietämystä ja osaamista.

Vaikka ohjaajatiimimme oli monialainen ja osaaminen ulottui video- ja äänitaiteesta pedagogiseen koulutukseen sekä monenlaiseen kokemustietoon, katson, että vielä monialaisempi osaaminen olisi ollut eduksi toiminnan tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Maahanmuuttaja- ja kotoutumistyön osaamisen tai henkilökohtaisen maahanmuuttajataustaisuuden lisäksi kielellinen moninaisuus ohjaajaryhmässä olisi voinut hyödyttää työpajan työskentelyä. Mikäli ohjaajatiimiin olisi kuulunut esimerkiksi persian kieltä taitava henkilö, persiankielisten osallistujien osallisuus toimintaan olisi muodostunut aivan toisenlaiseksi. Silloin he olisivat tulleet tasavertaisemmin kuulluksi ja ymmärretyksi suomea puhuviin osallistujiin verrattuna. On kuitenkin otettava huomioon, että tämä olisi myös voinut passivoida maahanmuuttajataustaisia osallistujia, eivätkä he olisi samalla tavalla joutuneet ottamaan esimerkiksi aktiivista roolia tulkkaamalla työpajan keskusteluja. Kielitaidon lisäksi jäin pohtimaan sukupuolen merkitystä työpajan toiminnassa. Sukupuoli tuntui jakavan osallistujia toiminnassa kahteen ryhmään maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisuuden lisäksi. Korkalon & Levonen-Kantomaa (2014, 31–33) mukaan sukupuolella voi olla väliä

siinä, kuinka luottamukselliseksi ja syvälliseksi työpajojen tunnelma ja vuorovaikutus muodostuvat. Naisohjaajina olisimme myös voineet tehdä sen ratkaisun, että kohdistamme toimintaa etenkin tytöille tai vaikkapa lapsiperheille. Olisivatko kohtaamiset silloin muodostuneet syvämmiksi?

6.1.2 Toiminnan luonne

Future Reflections -työpajan keskeinen ongelma oli ajan loppuminen kesken suhteessa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Hiltunen mainitsee yhteisöllisen taidekasvatuksen merkityksenrakentajiksi sekä jakamisen että teoksellisuuden (2009, 257). Tämä kytkeytyy yhteisöllisen taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen perusajatukseen, jossa prosessi nousee produktin rinnalle merkittäväksi ja se käsitetään teoksen lailla taiteeksi (esim. Kantonen 2005, 49; Hiltunen 2009, 257, 260). Future Reflections -työpajassa nämä kaksi, eli prosessi ja produkti, asettuivat kilpailemaan työpaja-ajasta. Projektille määritetty teostavoite asettui haastamaan yhtä lailla keskeisen dialogisuuden tavoitteen.

Teoksen valmistaminen toimi paitsi toiminnan motivaationa ja keskeisenä sisältönä, sen tehtävänä nähtiin myös työpajan kohtaamisten välittäminen laajemmille yleisöille julkisten esitysten myötä. Lisäksi ohjaajien henkilökohtainen motivaatio oli toiminnan laadun lisäksi myös laadukkaan produktin tuottamisessa ja nimenomaisten tekniikoiden tutkimisessa ja kehittämisessä. Produktille oli siis projektissa ladattu niin paljon painoarvoa, että ajan käydessä vähiin materiaalin valmistaminen painottui jättäen keskusteleavuuden työpajassa monin paikoin jalkoihinsa. Samaan aikaan ohjaajaryhmässä kyllä tiedostettiin prosessin dialogisuuden olevan juuri se elimellinen osa, joka toiminnassa tuottaisi kohtaamista ja sitä mukaan kaksisuuntaista kotoutumista. Tämä dialogisuus olisi tarvinnut toteutuakseen enemmän aikaa ja informaaleja tilanteita.

Olennaista olisikin tasapainon löytäminen yhteisen tekemisen ja jakamisen sekä teostavoitteen välille. Lyhytkestoisessa toiminnassa ohjaaja joutuu välttämättä määrittelemään toiminnan tavoitteita, menetelmiä ja sisältöjä varsin pitkälle ennen toiminnan käynnistymistä, jotta toimintaa on esimerkiksi mahdollista markkinoida ja tavoittaa osallistujia. Silloin erityisesti pitäisi huomioida, että toiminnassa silti jää tilaa osallistujalähtöisyydelle ja on valmius myös suunnitelmien muuttumiseen. Yhteisöllisen

taidekasvatuksen piirissä joustavuuden pitäisi nivoutua osaksi taidetoimintaa ja suunnitelmissa jättää tietoisesti tilaa myös joutenololle (Hiltunen & Jokela 2001, 43). Jo silloin päästäisiin yhteisöllistämistä enemmän kohti yhteisöllistymistä, jossa ryhmän oma toimijuus nousee merkittäväksi toimintaa määrittäväksi tekijäksi (Hiltunen 2009, 251–255). Voidaan myös pohtia Esimerkiksi Future Reflections -työpajassa olisi jo alun perin lähtenä liikkeelle nuorisokeskus Monden käyttäjistä ja järjestää toimintaa heidän tarpeidensa ja kiinnostustensa pohjalta.

Future Reflections -työpajassa hyödynnettiin monia taiteen tekniikoita, jotka yhdistyivät video- ja äänityöskentelyssä. Videon oletetut hyödyt havaittiin työpajassa. Kehitetty kerroksellisen videotyöskentelyn menetelmä yhdisti yksilötyöskentelyn vuorovaikutteiseen yhdessä toimimiseen. Valokuva ja videokuva antoivat mahdollisuuden työskennellä oman minäkuvan kanssa muokkaamalla ja muodostamalla uudelleen representaatiota itsestä. Videota työmenetelmänä määrittää kuitenkin myös riippuvaisuus raskaasta kalustosta, jonka hankkiminen, pystyttäminen ja purkaminen vievät oman aikansa. Lisäksi videokuvaan kuuluu työvaiheena myös materiaalin editointi ja muu jälkityöstö. Myös äänityöskentely vaatii teknistä kalustoa, ja työpajassa koettiin myös hetkiä, kun tekniikka ei toiminut halutulla tavalla. Ohjaajaryhmässä puntaroitiin työpajaprojektin aikana, saavutettaisiinko perinteisemmillä ja mekaanisemmilla menetelmillä toiminnallisempi työskentelyprosessi. Mediatyöskentelyssä paljon aikaa kuluu työskentelyprosessin avaamiseen ja laitteiden käytön opastamiseen, mikäli osallistujat eivät ole ennestään tuttuja välineiden kanssa. Perinteisemmillä välineillä osallistujien hallinnan tunne tekniikkaan syntyisi kenties nopeammin ja varsinaiselle yhteiselle toiminnalle jäisi enemmän aikaa. Kuitenkin itse näen mediavälineillä työskentelyn arvon siinä, että monien erilaisten tekniikoiden yhdistäminen mahdollistuu, ilmaisu ei jää riippuvaiseksi piirustustaidoista ja minäkuvan työstäminen tulee konkreettisesti mahdolliseksi. Lisäksi nykynuorille valokuva ja video ovat mediuksina arkipäiväisiä ja luontevia tapoja hahmottaa itseä ja maailmaa.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen piirissä toimittaessa on tärkeää muistaa, että yhteisyyden kokemusta tai kohtaamisen tilaa ei voi pakottaa. Toimintaa voi suunnitella ja sille voi asettaa tavoitteita, mutta joka tapauksessa toiminta tapahtuu ryhmän ehdoilla. Reitti ja päämäärä ovat ennalta tuntematon. Juuri tässä piilee suurin haaste. Taidetoimintaa järjestettäessä on kuitenkin huomioitava tietyt realiteetit, kuten aikataulu ja jotakin on luvattava, jotta saa

potentiaalisen osallistujan saapumaan paikalle ja sitoutumaan toimintaan. Vaatii taiturointia yhdistää tähän periaatteiden vaatima joustavuus ja osallistujalähtöisyys. Kuitenkin jo tämän tutkielman toiminnassa, joka jäi hyvinkin pilottiluontoiseksi ja oli lyhytkestoista, syntyi hyvinkin positiivisia kokemuksia ja kohtaamisia. Vaikka moni asia olisi voitu tehdä toisin ja vielä paremmin, jo nyt toiminta synnytti positiivisia vaikutuksia.

6.1.3 Osallistuja rooli

Osallistujien tavoittaminen ja toimintaan sitouttaminen on nimetty haasteeksi jo aiemmassa kotoutumisen parissa tapahtuvassa taidetoiminnassa (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 30; Niskala 2016, 38–39) ja sama haaste havaittiin myös Future Reflections -työpajassa. Future Reflectionissa ohjaajaryhmässä koettiin, että tarjottu toiminta ei täysin vastannut osallistujien tarpeita ja osallistujien tavoittamisen haaste olisi johtunut siitä. Tavoittaminen ja sitouttaminen ovat olleet haasteellisia myös monessa muussa hankkeen työpajassa ja asiasta keskusteltiin esimerkiksi Taidevaihteen Kick off -seminaarissa 3.11.2017. Seminaarissa erityisesti Moira Douranou nosti esille osallistujien tarpeiden huomioimisen tärkeyden. Toiminnan suunnittelussa olisikin erittäin tärkeää huomioida tavoiteltavan kohderyhmän tarpeet ja miettiä, mitä osallistuja toimintaan osallistumalla saa. Tämä työpajan sisältö osallistujan näkökulmasta pitäisi myös pystyä artikuloimaan toiminnan mainonnassa ja sanomaan ääneen. Future Reflections -työpajassa tavoitteena oli, että osallistuja oppii työpajassa video- ja äänityöskentelyä, mutta käytännössä oppiminen jäi pintapuoliseksi ja toistot vähäisiksi. Maahanmuuttajille esimerkiksi suomen kielen oppiminen on usein tärkeä tavoite, mikä nousi esiin myös Future Reflections -työpajassa, ja samalla myös tärkeä osa kotoutumista. Voitaisiko esimerkiksi kielen oppiminen yhdistää tietoisesti osaksi taidetoimintaa?

Future Reflections -työpajassa osallistujan toimijuus kutistui pikemmin sisällöntuottajan kuin aktiivisen toimijan rooliin. Työpajassa käytetty kerroksellinen videometodi oli liian rajaava eikä osallistuville nuorille jäänyt toiminnassa kovin suurta liikkumavaraa suunnata toimintaa oman mielenkiintonsa mukaan. Työskentelyn metodi osoittautui myös liian työlääksi käytettävissä olleeseen aikaan nähden. Mikäli nuorille olisi tarjottu valmistellumpaa materiaalia sen sijaan, että kaikki kuvat ja piirrookset tehtiin alusta alkaen itse, olisi työskentelyssä voitu keskittyä enemmän itse videon ja äänen työstämiseen. Kaksisuuntaista

kotoutumista edistävässä taidetyöpajatoiminnassa tulisi myös tarkemmin miettiä sitä, miten voidaan edistää nimenomaan osallistujien välistä vuorovaikutusta. Vaikka myös ohjaajan ja osallistujan välinen vuorovaikutus on tärkeää, kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta arvokkaita ovat nimenomaan toiminnassa syntyvät tasavertaiset kontaktit nuorien välille (Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29).

Työpajassa kuitenkin havaittiin erilaisia toimijuuksia ja osallistumisen tapoja. Yhteisen puhutun kielen puute asetti erityisasemaan ne maahanmuuttajataustaiset osallistujat, jotka osasivat oman äidinkieltensä lisäksi myös suomea tai englantia. Osa osallistujista puhui suomea tai englantia vain muutamia sanoja, jolloin enemmän kieltä osaavat toimivat heidän, ohjaajien ja muiden osallistujien välisen vuorovaikutuksen tulkkeina. Ponnistelut ymmärryksen välittymiseksi myös rohkaisivat työpajakertojen aikana myös arempia käyttämään sitä kielitaitoa, joka heillä on. Työpajaan osallistui myös muutamia vetäytyvämpiä nuoria, joille esimerkiksi koko ryhmän edessä puhuminen oli epämieluisaa. Nämäkin nuoret tuntuivat kuitenkin löytävän työpajassa mieleisen olemisen tavan juuri toiminnan kautta. Työpajatoiminnan suunnittelussa kannattaa jo etukäteen pohtia myös erilaisia osallistumisen tapoja. Meidän työpajamenetelmämme keskittyi paljon ryhmässä tekemiseen ja puhumiseen, mutta kaikille tällaiset osallistumisen tavat eivät ole luontevia. Myös osallistumisen tavoissa on siis voitava toiminnassa joustaa, jotta erilaiset osallistujat voivat löytää toiminnasta mielekkyyttä.

Toiminnan järjestämisessä ja osallistujien tavoittamisessa etnisyyden eli maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisuuden merkitys nousi jopa häiritsevän korosteiseen asemaan. Esimerkiksi ohjaajaryhmän reflektointikeskustelussa puhuttiin ensimmäisen työpajakerran jälkeen siitä, että *“tarvittais ehkä kuitenkin muutamia niitä kantasuomalaisia”*. Etnisyyden merkitystä on hankala kieltääkään, kun kaksisuuntaisen kotoutumisen tavoitteen toteutumisen kannalta ryhmän heterogeenisuus on olennaista. On kuitenkin ristiriitaista, että nuoret tavoitteen myötä puheessa pelkistyvät vain yhden ominaisuutensa perusteella *“maahanmuuttajiksi”* tai *“kantasuomalaisiksi”*. Ristiriita tiedostettiin myös ohjaajaryhmässä, ja vaikka ongelmaa ei voitu selättää, pyrittiin ongelmaan esimerkiksi keskusteluissa kuitenkin kiinnittämään huomiota. Teoreettisesta näkökulmasta vastapainoksi nousi kuvataidekasvatuksenkin alalla huomioitu kulttuurisen moninaisuuden näkökulma (Räsänen 2015, 56–60). Kun yksilöitä ajatellaan kulttuurisen moninaisuuden näkökulmasta esimerkiksi etnisyys ja kielitaito ovat

ominaisuuksia muiden joukossa, eivät merkittävimpiä yksilöä määrittäviä tekijöitä. Ajatus kääntyy myös niin, että esimerkiksi juuri etnisyyden ohella otetaan aktiivisesti huomioon myös muut osakulttuurit, joihin yksilö kuuluu. Esimerkiksi asuinpaikkaa tai samaan ikäryhmään kuulumista korostava lähestymistapa voisi olla taidetoiminnassa keino luoda siltaa pelkän eron kokemisen yli.

Myös toiminnassa sekä itse hankkeessa tehdyt käsitevalinnat ovat mielestäni olennaisia. Puhe kantasuomalaisista ja maahanmuuttajista rakentaa aivan erilaista asetelmaa kuin esimerkiksi käsitteet suomalaistaustaisista ja maahanmuuttajataustaisista. Etenkin kantasuomalaisuuden käsite viestii jollakin tavalla oikeamman ja aidomman suomalaisuuden edustamisesta. Kaksisuuntaisen kotoutumisen ajatukseen kuitenkin kuuluu juuri suomalaisuuden käsitteen tarkastelu ja mahdollisuus sen laajempaan ymmärtämiseen. Käsitevalinnoilla voidaan luoda toiseutta tai toisaalta myös laajentaa käsitystä "meistä". Kaksisuuntaisuuden sijaan voisi jopa pohtia monisuuntaisen kotoutumisen käsitteen käyttökelpoisuutta. Sisältäväthän käsitteet suomalainen ja maahanmuuttaja itseensä monenlaisia alaryhmiä ja toisaalta ne sulkevat myös joitakin ryhmiä ulos kotoutumisen piiristä, kuten esimerkiksi saamelaiset ja romanit, jotka saattavat identifioituvat enemmän edustamaansa vähemmistöön kuin suomalaisuuteen. Puhe monisuuntaisuudesta lieventäisi keinotekoinen ajatusta kaksijakoisuudesta.

Kulttuurisen moninaisuuden käsite ei kuitenkaan poista sitä faktaa, että jotta toiminta edistäisi kaksisuuntaista kotoutumista, on sen piiriin tavoitettava sekä maahanmuuttajia että valtaväestön edustajia. Moninaisen ryhmän tavoittamiseksi on huomioitava erityisesti moninaiset tiedottamisen väylät eli markkinoinnin kohdistaminen juuri niille yhteisöille, joita halutaan tavoittaa. Tavoittaminen voi tapahtua myös projektin yhteistyökumppaneiden kautta, kuten Future reflections -työpajassa Nuorisokeskus Monden kautta. Tässä tärkeässä roolissa ovat yhteistyökumppanit, kuten tässä meillä Nuorisokeskus Monde.

7 POHDINTA

7.1 Tutkielman luotettavuuden arviointia

Toiminnassa tavoiteltiin osallistuvien nuorten kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämistä taidetyöpajatoiminnassa. Kuitenkin itse kotoutumisen tapahtumista tässä tutkielmassa ei ole mahdollista todistaa, eikä siihen ole myöskään pyritty. Sen sijaan, katse on käännetty siihen, millainen toiminta luo edellytyksiä kaksisuuntaisen kotoutumisen tapahtumiselle. Taideperustaisen toimintatutkimuksen tuloksena on uudella tavalla ymmärretty prosessi (Aaltola & Syrjälä 1999, 18) ja sellainen tämän tutkielman myötä syntyi. Kaksisuuntaisen kotoutumisen tukemiseen löydettiin yhtymäkohtia yhteisöllisen taidekasvatuksen ja kohtaamisen tilan teoriasta. Työpajaa tarkasteltiin suunnittelusta toteutumiseen tämän teorian valossa ja havaittiin monia kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta olennaisia asioita sekä haasteita. Tutkielman tieto on muotoutunut usean vuoden kuluessa, myös yhdessä pohtien ja muuhun tietoon linkittyen. Kokemuksessa syntynyt tieto on teoretisoitu ja tarkasteltu kriittisesti. Kaiken kaikkiaan tätä tutkielmaa tulee ensisijaisesti tarkastella pitäen mielessä työpajaprojektin lyhytkestoisuus ja pilottiluonteisuus, sillä työpaja oli koko Taidevaijde-hankkeen alku.

Toimintatutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validointiperiaatteiden mukaan. Nämä viisi periaatetta ovat historiallinen jatkuvuus, refleksiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149–161.) Maria Huhmarniemen mukaan toimintatutkimuksen validointiperiaatteet toimivat hyvin myös taideperustaisen toimintatutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa (Huhmarniemi 2016, 47).

Tarkastellaan ensin historiallista jatkuvuutta tutkielmassa. Tutkielman kuluessa on kartoitettu kotoutumisen parissa tehtyä taideperustaista toimintaa etenkin Suomessa, mutta myös laajemmalti. Ymmärrys ja tietämys on tutkimusprosessin aikana syventynyt. Tutkielma sitoutuu osaksi Taidevaihte-hanketta, joka on itsessään osa Lapin yliopiston jatkumoa yhteisötaiteellisten menetelmien kehittämistyössä erilaisissa hyvinvointihankkeissa. Toimintatutkimuksen syklisyys siis tässä tutkielmassa muodostuu isossa mittakaavassa Taidevaihte-hankkeen myötä ja Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen pitkäjänteisessä ja jatkuvassa kehitystyössä ylipäätään. Pienemmässä mittakaavassa toimintajakson sisälle kehittyi myös syklejä. Varsinaisia työpajoja ennen pidetyt demotyöpajat rakensivat ymmärrystä työpajan taiteellisesta menetelmästä. Toisaalta jo tutkielman kirjoitusprosessin aikana pääsin työskentelemään Lapin yliopiston Yhteinen kaupunki – hyvinvointia taiteesta - yhteistyöhankkeessa Kemissä Miina Alajärvi työparinani. Hankkeessa pitämiemme työpajojen puitteissa pääsimme jo soveltamaan Future Reflections -työpajassa oppimaamme. Yhteinen kaupunki -hankkeessa toimiminen ja juurikin uuden työpajan organisointi auttoivat myös minua kiteyttämään ja kirkastamaan tämän tutkielman oppeja. Tieto on välittynyt hankkeessa eteen päin projektiraportin myötä sekä myös Taidevaihte-hankkeen seminaareissa, joissa olen käynyt esittelemässä Future Reflections -työpajaa.

Refleksiivisyyden tavoite viittaa läpinäkyvyyteen ja tutkijan velvollisuuteen reflektoida omaa asemaansa ja tietämistään tutkimusprosessissa. Olen tutkijana pyrkinyt kuvaamaan tutkimusprosessia tässä raportissa totuudenmukaisesti ja läpinäkyvästi. Työpajan ohjaajaryhmän jäsen Miina Alajärvi on lukenut prosessia kuvaavaa tekstiä kirjoitusprosessin aikana ja tutkielma myös pohjautuu yhdessä Alajärven kanssa kirjoitetulle hankeraportille työpajoja koskien. Olen sanoittanut tietämistäni ja omaa positiotani aiheeseen prosessin alussa ja lopussa ja pyrkinyt kuvaamaan tiedon muodostumista tutkimusprosessissän aikana.

Dialektisuuden näkökulmasta tutkielman toimintakertomuksessa kuuluu paitsi minun, myös ohjaajatiimin jäsenten Miina Alajärven ja Johanna Ruotsalaisen äänet. Siten toiminnan kuvaus ei tapahdu vain minun näkökulmastani, vaan sitä tarkastellaan ennen kaikkea ohjaajaryhmän keskinäisen reflektion näkökulmasta jälkikäteen koostettuun teoriaan peilaten. Työpajan nuorten ääni kuuluu tutkielmassa lähinnä meidän tulkintamme kautta. Näin myös teoksessa, sillä vaikka se on tehty nuorten ääntä kunnioittaen, editointi on kuitenkin meidän tekemämme. Näkökulman valinta niin, että toimintaa tarkastellaan nimenomaan ohjaajien vinkkelistä, on tietoinen, sillä Taidevaihte-hankkeen ensimmäisenä toimintona lähtökohtana

oli ensisijaisesti lähteä kehittämään jonkinlaista mallia kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseksi taidetoiminnassa. Hankkeessa tehtäen tutkimusta myös toisenlaisesta näkökulmasta, jolloin nuorten ääni pääsee myös tutkimuksellisesta näkökulmasta kuuluviin hankkeessa.

Toimivuusperiaatteen mukaan on kriittisesti pohdittava tutkimuksen käytännön vaikutuksia sekä valta-asetelmien esiin tuomista. Ensinnäkin, olen pyrkinyt välttämään itse työpajan vaikutusten arviointia, sillä suhteessa kotoutumiseen, joka on pitkäkestoinen ja kompleksinen prosessi, mitään päteviä johtopäätöksiä toiminnan vaikutuksista ei voida tehdä. Olen pyrkinyt myös toiminnassa tehtyihin havaintoihin liittyen pitämään tulkintani ja johtopäätökseni maltillisina. Kuitenkin ohjaajien havainnot toiminnassa sekä osallistujilta saatu palaute viestivät toiminnan vaikutusten olleen ylipäättään positiivisia niin nuorille kuin esimerkiksi Monden nuorisotilalle. Tarjottu toiminta oli nuorille mieleistä ja he oppivat uusia asioita sekä loivat tuttavuuksia. Myös Taidevaihe-hankkeen näkökulmasta työpajassa tehtiin monia hyviä huomioita myös hankkeen toimintojen kehittämiseksi. Toiseksi, olen pyrkinyt pohtimaan ja sanoittamaan vallan näkökulmaa toiminnassa etenkin ohjaajien ja osallistujien suhteen. Toiminnan reflektointi on myös ylipäättään saanut minut huomaamaan monia tarkastelukulmia, joita voin tulevaisuudessa kriittisesti soveltaa.

Havahduttavuus tutkimuksessa viittaa siihen, että hyvä tutkimus antaa ajattelemisen aihetta ja uusia näkökulmia. Ainakin itse tutkielman tekeminen on havahduttanut minua monin tavoin. Olen oppinut paljon ja tehnyt monia oivalluksia liittyen esimerkiksi kotoutumiseen, yhteisölliseen taidekasvatukseen, projektin organisointiin ja hallintaan sekä nuorten ohjaamiseen. Nyt prosessin päättyessä monet prosessin alussa vieraat asiat saattavat tuntua jopa itsestäänselvyyksiltä, mutta muistaessani itseäni prosessin alussa, tiedän että ne eivät sitä kaikille ole. Muistan esimerkiksi, että minunkin piti hetki tosissaan pohtia sitä, miten Suomeen saapuvilla turvapaikanhakijoilla voi olla niin hienot puhelimet ja siistit vaatteet, jos he kerran pakenevat sotaa. Paljon on myös tapahtunut syksystä 2015 tähän päivään. Pro gradu -seminaarien aloitus osui sattumoisin juuri siihen syksyyn, jonka edetessä turvapaikanhakijatilanne muuttui akuutiksi, eikä keskustelu ole tähän päivään mennessä lakannut. Olen siis saanut tarkastella toimintaa myös suhteessa vilkkaaseen julkiseen keskusteluun ja uutisointiin ja toiminta on tarjonnut minulle aivan eri tavalla erityisen suhteen myös koko keskusteluun. Uskon siis, että tämän tutkielman lukeminen tarjoaa havahduttavia hetkiä niin alan toimijoille kuin myös muille aiheesta kiinnostuneille.

7.2 Oivalluksia, tunnustuksia ja jatkotutkimusehdotuksia

Yhteisöllisen taidekasvatuksen ja kaksisuuntaisen kotoutumisen tavoitteet ja lähtökohdat ovat prosessin, kokemusten ja tutkimustyön myötä osoittautuneet keskenään, mielenkiintoista kyllä, hyvin yhteneviksi. Molempien tärkeänä lähtökohtana on yhteinen toiminta. Hiltusen (2009, 256–257) mukaan yhteisöllinen taidekasvatus rakentuu yhteisen tekemisen kautta syntyvälle *toiminnalliselle yhteisöllisyydelle*, joka perustuu dialogisuuteen ja performatiivisuuteen. Jakamisen ja teoksellisuuden kautta syntyy yhteisesti jaettuja merkityksiä eli *symbolista yhteisyyttä*. Näiden myötä voi aueta tila myös voimaantumiselle, aktivismille ja emansipaatiolle eli muutosvoimalle, joka kumpuaa yksilöstä ja vaikuttaa yhteisöön ja yhteiskuntaan. Näen tässä selviä yhtymäkohtia kaksisuuntaiseen kotoutumiseen, jossa pyrkimyksenä on sekä vastaanottavan yhteisön että maahanmuuttajan sopeutuminen uuteen tilanteeseen sekä luottamuksen ja osallisuuden lisääminen myönteisen vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan myötä (Saukkonen 2010, 40–43). Voisiko siis ajatella niin, että kaksisuuntaisessa kotoutumisessa on kyse juuri symbolisen yhteisyyden tavoittelusta? Yhteisessä toiminnassa syntyvien kokemusten sekä jaettujen tarinoiden kautta maahanmuuttaja- ja suomalaisväestölle syntyy väylä kohdata ja tutustua. Teoksellisuuden kautta toiminnassa syntyviä kokemuksia ja keskusteluja voidaan avata laajemmille yleisöille, jolloin myös he tulevat osallisiksi toiminnan teemoista.

Tutkielman johdannossa viittasin Pasi Saukkoseen, jonka mukaan suomalaisen kulttuurin kuvaamisessa tulisi painottaa niitä asioita, tapahtumia ja ominaisuuksia, jotka yhdistävät suomalaisia heidän yhteisöllisistä taustoistaan riippumatta. Yhden ihmisryhmän tapoja ja ominaisuuksia ei pitäisi yleistää kaikkia suomalaisia koskeviksi vaan suomalaisuuden kokemus pitäisi voida saavuttaa myös muuten kuin olemalla valkoihoinen suomenkielinen evankelis-kristitty. (Saukkonen 2014, 49–50.) Yhteisen toiminnan ja jakamisen kautta suomalaistaustaiset ja maahanmuuttajataustaiset saisivat yhteisyyden kokemuksia, jolloin kokemus toisesta uhkana tai merkityksettömänä saisi rinnalleen toisenlaisia, positiivisia kokemuksia. Kenties kansallisella eli suomalaisuuden tasolla symbolisen yhteisyyden kokeminen on hitaampi muutos, mutta paikallisella tasolla yhteisyys on helpommin saavutettavissa. Jos yhteistä toimintaa lähdetään rakentamaan paikallisuuden, esimerkiksi rovaniemeläisyyden kautta, on samassa kaupungissa asuminen todellisuutta jokaiselle toiminnan hetkellä ja siten hedelmällinen yhdistävä tekijä.

Kotoutuminen on nykyisessä tilanteessa suomalaisen yhteiskunnan keskeinen haaste. Käännymmekö sisäänpäin ja torjumme globaalin vastuun vai avaammeko menestyvän, maailman onnellisimman (Mikkonen 2018) valtiomme myös muille ja tuemme humaaneja arvoja sekä jaamme solidaarisuutta? Kotoutuminen laaja-alainen ilmiö, joten monialaista yhteistyötä tarvitaan. Taide ei varmasti toimi kaikille eikä se yksin ratkaise kotoutumisen haasteita. Silti myös taiteen tieto ja menetelmät ovat jo osoittautuneet toimiviksi menetelmiksi myös kotoutumisen kentällä niin tässä tutkielmassa kuin myös aiemmassa toiminnassa (esim. Korkalo & Levonen-Kantomaa 2014, 29). Avainsana onkin monialainen yhteistyö eri toimijoiden välillä. Taidevaihe-hankkeessa taiteen toimijoiden lisäksi kehitystyössä mukana on sosiaalityön oppiaine. Future Reflections -työpajassa sosiaalityön osaaminen ei vielä käytännössä linkittynyt osaksi toimintaa, mutta kuten yhteenveto-luvussa esitin, juuri monialaiselle ammattitaidolle nähtiin tilaus. Monialaisuuteen yhdistettynä toiminnan perustaminen vahvasti myös varsinaisen kohderyhmän tarpeisiin ja toiveisiin lienee ilmiötä moninäkökulmaisesti ratkova ja rakentava toimintatapa. Yhteisöllisen taidekasvatuksen peruseriaatteisiin monialainen yhteistyö ja osallistujalähtöisyys sisältyvät jo lähtökohtaisesti (Hiltunen & Jokela 2001, 42–43). Taidevaihe-hankkeelle myönnettiin hieman ennen tämän tutkielman julkaisemista valtakunnallinen Kuvataideopettajat ry:n tunnustus ansioituneesta taidekasvatustoiminnasta. Myötätuulta kuvataiteesta 2017 -kunniakirjassa kiitettiin erityisesti juuri verkostomaista yhteistyötä tärkeän yhteiskunnallisen asian esiintuomiseksi. Lisäksi maininnan mukaan hanke osoittaa hyvin sitä, miten kuvataide voi olla merkittävässä asemassa nuorten osallisuuden ja voimaantumisen edistäjänä osana molemminsuuntaista kotoutumista. (Kuvataideopettajat ry 2018.)

Tämä tutkielmaprosessi on antanut lisäselvyyttä taidemenetelmien soveltamisessa kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseen, mutta myös herättänyt liudan uusia kysymyksiä ja tutkimuksen aiheita. Ensinnäkin, Future Reflections -työpajan keskeiseksi haasteeksi muodostui osallistujalähtöisyyden ja dialogisen otteen toteuttaminen lyhytkestoisessa toiminnassa. Vaikka pitkäkestoisessa toiminnassa näitä periaatteita on helpompi toteuttaa, näen kuitenkin, että lyhytkestoiseen toimintaan osallistujia on helpompi tavoittaa ja sitouttaa. Siksi näen lyhytkestoisuuden hedelmällisenä taidetoiminnan muotona kaksisuuntaisen kotoutumisen kontekstissa. Mielestäni olisikin tarpeellista jatkossa kehittää yhteisöllisen taidekasvatuksen sovelluksia erityisesti lyhytkestoista toimintaa varten. Miten osallistujalähtöisyys ja dialogisuus voisivat innostavasti toteutua esimerkiksi pop-up

tyyppisessä tai viikonlopun mittaisessa työpajassa? Millaisilla menetelmillä kohtaamisen tiloja voitaisiin taiteen avulla luoda arkipäiväisiin ohikulkeviin tilanteisiin? Miten toiminnassa voisi erityisesti edistää osallistujien välistä vuorovaikutusta?

Toiseksi, itse jäin Future Reflections -työpajan myötä pohtimaan erityisesti sitä, miten kaksisuuntaisen kotoutumisen teemaa itse asiassa olisi hyvä toiminnassa käsitellä. Meidän työpajassa kotoutumisen tavoite jäi osallistujille melko piiloiseksi huolimatta siitä, että aiheesta käytiin ohjaajaryhmässä keskustelua. Kaksisuuntaisuus vaikutti erityisesti työpajan mainostuskanavien valintaan ja siihen, että Mondella lähestyimme ja houkuttelimme erityisesti maahanmuuttajaoletettuja osallistujia mukaan toimintaan. Muuten itse toiminnassa esimerkiksi keskustelua kotoutumisesta tai maahanmuuttajuudesta ei ohjaajien taholta erityisesti pyritty herättämään. Taidevaihe-hankkeen tavoitteet kyllä kerrottiin, mutta niihinkään ei syvällisemmin paneuduttu. Jos toiminnassa siis pyritään kaksisuuntaiseen kotoutumiseen, olisiko syytä niin sanotusti nostaa kissa pöydälle? Pitäisikö toiminnassa aktiivisesti ottaa keskusteluun kotoutuminen sen sijaan, että agenda pyritään välittämään toisen teeman, esimerkiksi meillä tulevaisuuden, varjolla? Pohdin erityisesti sitä, miten kotoutumista voisi lähestyä suoraan, mutta silti niin, ettei se pelkästään korostaisi osallistujien välisiä eroja. Itse ajattelen tämän hetkisen kokemukseni perusteella, että kotouttavaa on yhteinen toiminta itsessään sekä toiminnan kautta syntyvä yhteys ja kohtaamiset. Näkökulmani on kuitenkin ohjaajan näkökulma, kun taas ongelmaa pitäisi lähestyä erityisesti osallistujan näkökulmasta, jotta toiminta olisi hänelle läpinäkyvää ja rehellistä.

Tutkimusprosessin aikana olen yhä uudelleen löytänyt itseni pohtimasta omaa paikkaani ja rooliani suhteessa tutkimusaiheeseen, nuorten kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseen taidemenetelmin. Olen monta kertaa kyseenalaistanut sitä, mitä minä, valkoinen suomalainen korkeakoulutettu nuori nainen ja taidetyöpaja voi antaa hyvin vaikeassa ja toivottomassa tilanteessa olevalle maahanmuuttajanuorelle. Tietämättömyteni ja sanattomuuteni ovat vaivanneet minua. Matkan varrella olen kuitenkin myös löytänyt vastauksia kysymyksiini. Ensinnäkin, koko kotoutumisen ja maahanmuuton teema oli minulle prosessin alussa melko vieras ja siten työpaja- ja tutkimusprosessi on ollut jatkuvaa uuden oppimista. On hyväksyttävä oppijan rooli ja opeteltava kärsivällisesti, jotta jonakin päivänä voi huomata olevansa asiantuntija. Olen myös alusta asti tiedostanut olevani yhtä lailla osallisena

kaksisuuntaisen kotoutumisen prosessissa kuin kuka tahansa työpajan nuorista ja ikäni puolesta voisin myös itse olla työpajan osallistuja. Ymmärrys siitä, että olen itse kotoutumisen osapuoli, on johtanut ymmärrykseen siitä, miten tärkeää asian tiedostaminen on. Jokaisella on rooli kaksisuuntaisessa kotoutumisessa. Prosessin myötä keskeiseksi nouseekin tietoisuus omista asenteista ja lähtökohdista sekä niistä kumpuava itseymmärrys, jolle koko ohjaajan rooli perustuu. Itsensä tuntien on mahdollisuus ohjata myös muita samaan. Kasvattajana ja opettajana maahanmuuton ja kotoutumisen ilmiöiden ymmärtäminen on nykyajan globaalissa maailmassa välttämätöntä. On siis ensisijaisen tärkeää tiedostaa oma osallisuutensa kotoutumisessa ja valita aktiivisen oppijan ja toimijan rooli.

Tutkimusaiheeni kaksisuuntaisen kotoutumisen parissa on mitä ajankohtaisin ja prosessin edetessä ajankohtaisuus on vain kasvanut, kun alun hämmentynyt ryöpytys mediassa on vaihtunut todellisuuden toteamiseen ja ratkaisujen sekä keinojen etsimiseen. Tutkimus on avannut minulle ikkunan, jonka läpi olen vielä tavallista tarkemmin huomannut sekä suuremmalla mielenkiinnolla suhtautunut maahanmuuttoon, turvapaikanhakijoihin ja kotoutumiseen liittyvään uutisointiin sekä löytänyt tutkimusaiheelle jatkuvasti uusia peilauspintoja mediassa ja yleisessä keskustelussa. Minä, Miina Alajärvi ja Johanna Ruotsalainen annoimme työpajaprojektille ja siinä syntyneelle videoteokselle nimen Future Reflections – Tulevaisuusheijastuksia. Future Reflections on myös samalla nimi tälle pro gradu -tutkielmalle. Vaikka nimi viittaa tietysti ensi sijassa työpajan tulevaisuus-teemaan ja piirtoheittimien heijastuksia hyödyntävään tekniikkaan, kuvastaa se mielestäni myös laajemmin tutkielman aihetta ja sanomaa. Nuorten toiminta ja asenteet ovat tulevaisuuden toimintaa ja asenteita. Tulevaisuus rakentuu nykyhetken teoissa. Tämä tutkielma on taidekasvatuksen puheenvuoro erilaisuutta ymmärtävän, syrjimättömän ja dialogisen tulevaisuuden puolesta. Jatkukoon uutta luova, utelias toiminta ja kehitystyö!

LÄHTEET

Painetut lähteet:

- Aaltola, J. & Syrjälä, L. (1999). Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen, & P. Moilanen, P. (toim.), *Siinä tutkija missä tekijä: toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja* (s. 11–24). Jyväskylä: Atena.
- Ahmed, S. (2000). *Strange encounters: Embodied others in post-coloniality*. London and New York: Routledge.
- Anttila, E. (2011). Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka. Teoksessa E. Anttila (toim.), *Taiteen jälki: taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (s. 151–173). Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
<http://hdl.handle.net/10138/45263>
- Bardy, M. (2012). Taide, tiede ja myötätunto. *Synteesi* (3), 29–47.
- Borgdorff, H. (2006). *The debate on research in the arts*. Bergen: Kunsthøgskolen.
- Eriksen, T. H. (2004). *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Tampere: Gaudeamus.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. (2007). Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (2. tark. painos)(s. 78–93). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H. L. T. (2007). Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (2. tark. painos)(s. 16–38). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. (2007). Tutkimuksen arviointi. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (2. tark. painos) (s. 144–162). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Helminen, M.-L. (2017, 14. maaliskuu). Maahanmuutto kasvattaa nuorten määrää. *Tieto & Trendit* (1). Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 1.6.2017 osoitteesta:
http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/210/#_ga=1.103985731.275908792.1491153757
- Hiltunen, M. (2007). Pohjoista loistetta: tulikettu ja muita taidetekoja. Teoksessa M. Bardy R., Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.), *Taide keskellä elämää* (s. 136–142). Helsinki: Like.
- Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus: performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. (Väitöskirja). Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141039>
- Hiltunen, M. & Huhmarniemi, M. (toim.). (2010). *Rälläkkä ja sivellin: taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hiltunen, M. & Jokela, T. (2001). *Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen*. Vantaa: VSL opintokeskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uudistettu painos). Helsinki: Tammi.
- Huhmarniemi, M. (2013). Applied visual arts as contemporary art. Teoksessa T. Jokela, G. Coutts, M. Huhmarniemi & E. Härkönen (toim.), *Cool – Applied visual arts in the North* (s. 43–53). Rovaniemi: Faculty of Art and Design of the University of Lapland.

- Huhmarniemi, M. (2016). *Marjamatkoilla ja kotipalkisilla: keskustelua Lapin ympäristökonflikteista nykyaikaisen keinoin*. (Väitöskirja). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-898-5>
- Huovinen, T. & Rovio, E. (2007). Toimintatutkija kentällä. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (2. tark. painos) (s. 94–113). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Ivashkevich, O. (2013). Performing disidentifications: girls “in trouble” experiment with digital narratives to remake self-representations. *Studies in Art Education*, 54(4), 321-334.
- Jauhiainen, J. S. (toim.). (2017). *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto. Haettu 18.5.2017 osoitteesta <https://www.utu.fi/fi/yksikot/sci/yksikot/maageo/tutkimus/julkaisut/Documents/URMI.pdf>
- Jokela, T. (2006). Nurkasta ulos: kuvataiteen opettajankoulutuksen uusia suuntia. Teoksessa K. Kettunen, M. Hiltunen, S. Laitinen & M. Rastas (toim.), *Kuvien keskellä: Kuvataideopettajaliitto 100 vuotta* (s. 71–85). Keuruu: Like.
- Jokela, T. (2012). The art of art education and the status of creative dialogue. Teoksessa C.-P. Buschkühle (toim.) *Künstlerische kunstpädagogik: Ein diskurs zur künstlerischen bildung* (s. 358–375). Oberhausen: Athena.
- Jokela, T. (2015). Art of art education through art-based action research for the north. Teoksessa M. Fritzsche & A. Schnurr *Fokussierte komplexität: Ebenen von kunst und bildung* (s. 55–66). Oberhausen: Athena.
- Jokela, J., Coutts, G., Huhmarniemi, M. & Härkönen, E. (2013). Introduction. Teoksessa T. Jokela, G. Coutts, M. Huhmarniemi & E. Härkönen (toim.), *Cool – Applied visual arts in the North* (s. 5–7). Rovaniemi: Faculty of Art and Design of the University of Lapland.
- Jokela, T., Hiltunen, M., Huhmarniemi, M. & Valkonen, V. 2006. *Taide, yhteisö & ympäristö*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://ace.ulapland.fi/yty/>
- Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. (2015). Art-based action research: Participatory art for the north. *International Journal of Education through Art*, 11(3), 433–448.
- Kallio, M. (2010). Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. *Synnyt / Origins* (4), 15–25. Haettu osoitteesta: https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792355/4_2010kallio.pdf
- Kallio-Tavin, M. (2015). Becoming Culturally diversified. Teoksessa M. Kallio & J. Pullinen (toim.) *Conversations on Finnish art education* (s. 20–32). Helsinki: Aalto Arts.
- Kantonen, L. (2005). *Telтта: kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. (Väitöskirja). Helsinki: Like.
- Kester, G. H. (2004). *Conversation pieces: Community + communication in modern art*. Berkeley: University of California Press.
- Kinnunen, T. V. (2017). *Kaksisuuntaista kotoutumista monialaisesti: toimintatutkimus kulttuurienvälisen osaamisen edistämisestä yläkoulussa kuvataidekasvatuksen keinoin*. (Pro gradu -tutkielma). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kivinen, K. (2013). *Toisin kertoen: kertomuksen tilallistaminen ja kohtaaminen liikkuvan kuvan installaatioissa*. (Väitöskirja). Helsinki: Valtion taidemuseo, Kuvataiteen keskusarkisto.
- Kiviniemi, K. (1999). Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen, & P. Moilanen, P. (toim.), *Siinä tutkija missä tekijä: toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja* (s. 63–83). Jyväskylä: Atena.
- Korkalo, N. (2014). *Turkoosi huone: Kohti vuorovaikutusta keskustelutaiteen projektilla?* (Pro gradu -tutkielma). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Korkalo, N. & Levonen-Kantomaa, H. (2014). *Taide kotouttaa*. Rovaniemi: Lapin taiteilijaseuran selvityksiä 4. Haettu 8.10.2015 osoitteesta http://taideheijastaa.fi/wp-content/uploads/LOPPURAPORTTI_WEB.pdf
- Kuvataideopettajat ry. (2018). Myötätuulta kuvataiteesta -kunnikirja 2017 Taidevaihte, ArtGear -hankkeelle. *Stylus Taidekasvatuslehti* (1), 9. Helsinki: Kuvataideopettajat ry.
- Kwon, M. (2002). *One place after another: Site-specific art and locational identity*. Massachusetts: The Mit Press.
- Lacy, S. (1995). Debated territory: Toward a critical language for public art. Teoksessa S. Lacy (toim.), *Mapping the terrain: New genre public art* (s. 171–185). Seattle: Bay Press.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010*.
- Lehtonen, P. H. (2011). Voimauttava video ohjaustyössä. Teoksessa P. Hakkarainen & K. Kumpulainen (toim.), *Liikkuva kuva: muuttuva opetus ja oppiminen* (s. 152–168). Rovaniemi: Lapin yliopisto; Kokkola: Jyväskylän yliopisto.
- Levonen-Kantomaa, H. & Korkalo, N. (2013). Art reflects: Art encounters and art workshops in Rovaniemi since 2010. Teoksessa T. Jokela, G. Coutts, M. Huhmarniemi & E. Härkönen (toim.), *Cool – Applied visual arts in the North* (s. 126–132). Rovaniemi: Faculty of Art and Design of the University of Lapland.
- Malik, K. (2016). *Monikulttuurisuus*. Tampere: Niin & Näin.
- Malkki, L. (2012). Kansallista maantiedettä: Juuret, alueet ja identiteetit. Teoksessa L. Huttunen (toim.) *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike* (s. 25–50). Tampere: Vastapaino.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. (2013). Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 23-54). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M (toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (2013). Johdanto: Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 13–19). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Mäki, T. (2007). Yhteisötaide: tapausesimerkki Be Your Enemy. Teoksessa M. Bardy R., Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.), *Taide keskellä elämää* (s. 232–241). Helsinki: Like.
- Mäkinen, H. (2016). Taide paikkasuhteen rakentajana turvapaikanhakijanuorten välitilassa. Teoksessa A. Suominen (toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella: avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* (s. 91–98). Helsinki: Aalto ARTS Books.
- Määttä, T., Muranen, P., Liikamaa, A., Björninen, E., Lindh, J., Linnakangas, R., ... & Laitinen, M. (2015). *Selfmie: digitarinat ja kuvat nuorten kokemustiedon kertojina*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-816-9>
- Niskala, A. (2016). *Kameran edessä ja takana: Kuinka rakentaa vuorovaikutusta yhteisötaieteellisen kuvataidekasvatusprojektin kuvaustilanteisiin?* (Pro gradu -tutkielma). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Oikarinen-Jabai, H. (2012). Tutkimusta kulttuurisissa välitiloissa. Teoksessa M. Haveri & J. Kiiskinen (toim.), *Ihan taiteessa: puheenvuoroja taiteen ja tutkimuksen suhteesta* (s. 58–71). Helsinki: Aalto-yliopiston julkaisusarja.
- Oikarinen-Jabai, H. (2015). "I guess we are some kind of a new generation of Finns and each one also slightly something else" – Second-generation Finnish Somalis as creators of images of diverse Finnishness. Teoksessa M. Kallio & J. Pullinen (toim.) *Conversations on Finnish art education* (s. 34–47). Helsinki: Aalto Arts.
- Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96*.

Helsinki: Opetushallitus. Haettu osoitteesta

http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetusuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Pétursdóttir, J. (2014). *Taide kotouttaa: taiteen opetus kotouttamisvaiheessa olevien maahanmuuttajien kolmannen sektorin opetuksessa*. (Pro gradu -tutkielma). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Pääjoki, T. (2004). *Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa*. (Väitöskirja). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rainio, M. (2015). *Globalisaation varjoiset huoneet: kuulumisen ja ulossulkemisen tilat rajanylityksiä käsittelevissä liikkuvan kuvan installaatioissa*. (Väitöskirja). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Repo, P. (2017, 10. joulukuu; päivitetty 11. joulukuu). Suomi on Euroopan syrjivimpiä maita, osoittaa tuore EU-raportti – ”Tulos on selvä vahvistus siitä, että Suomessa on paljon rasismia”, sanoo yhdenvertaisuus-valtuutettu *Helsingin Sanomat*. Helsinki: Sanoma Media Finland. Haettu 23.3.2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005485251.html>

Räsänen, M. (2015). *Visuaalisen kulttuurin monilukukirja*. Helsinki: Aalto-yliopiston julkaisusarja.

Saukkonen, P. (2010). *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka: tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Cuporen julkaisuja 19. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore

Saukkonen, P. (2013). Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 81–97). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Saukkonen, P. (2014). Suomalainen kulttuuri-identiteetti kotoutumisen estäjänä ja edistäjänä. Teoksessa M. Laine (toim.), *Kulttuuri-identiteetti & kasvatus: kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena* (s. 13–55). Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Haettu osoitteesta: https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf

Saukkonen, P. (2016). Jälkisanat. Teoksessa K. Malik, K., *Monikulttuurisuus*. Tampere: Niin & Näin.

Sava, I. (1998). Taiteen ja tieteen kietoutuminen tutkimuksessa. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Taide tiedon lähteenä* (s. 103–121). Helsinki: Stakes.

Sava, I. (2007). *Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Savolainen, M. (2008). *Maailman ihanin tyttö*. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Savolainen, M. (2009). Voimauttava valokuva. Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.), *Valokuvan terapeuttinen voima* (211–227). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sederholm, H. (2002). Performatiivinen taide ja naisidentiteetin rakentaminen. Teoksessa P. von Bonsdorff, & A. Seppä, (toim.), *Kauneuden sukupuoli: näkökulmia feministiseen estetiikkaan* (76–106). Helsinki: Gaudeamus.

Sederholm H. (2007). Taidekasvatus: samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa M. Bardy R., Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.), *Taide keskellä elämää* (s. 143–149). Helsinki: Like.

Sisäministeriö. (2013). *Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta*. Haettu 1.4.2016 osoitteesta https://issuu.com/sisaministerio/docs/maahanmuuton_tulevaisuus_2020_low-r?e=0/6174010

Tervonen, M. (2014). Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa P. Markkola, H. Snellman & A.-C. Östman (toim.), *Kotiseutu ja kansakunta: miten suomalaista historiaa on rakennettu* (137–162). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Haettu osoitteesta http://www.koneensaatio.fi/wp-content/uploads/Tervonen_Historiankirjoitus_ja_myytti_SKS.pdf

Tuori, S. (2012). Kuunteleminen monikulttuurisuuden mahdollistajana. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.), *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa* (101–120). Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2014). *Kotouttamislain verkkokäsikirja*. Haettu 1.4.2016 osoitteesta <http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen>

Varto, J. (2007). Dialogi. Teoksessa M. Bardy R., Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.), *Taide keskellä elämää* (s. 62–65). Helsinki: Like.

Varto, J. (2011). Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: lyhyt katsaus lyhyen historian juoneen. Teoksessa E. Anttila (toim.), *Taiteen jälki: taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (s. 17–32). Helsinki: Teatterikorkeakoulu. <http://hdl.handle.net/10138/45263>

Internet-lähteet:

AV-Arkki. *Mitä mediataide on?* Haettu 27.1.2018 osoitteesta <http://mediataidekasvattaa.fi/oppimateriaalit/mita-mediataide-on/>

Future Reflections. (2016). Työpajan nuoret, Miina Alajärvi, Henriikka Hietaniemi & Johanna Ruotsalainen. Videoteos, 4.46 min. Katsottavissa osoitteessa <https://vimeo.com/182977993>

Helinä Rautavaaran museo. (2018). *Turvapaikkana museo -hanke*. Haettu 28.1.2018 osoitteesta <http://helinamuseo.fi/turvapaikkana-museo/>

Hiltunen, M. (2017. 25. heinäkuu). Taiteelle ominainen työskentely rakentaa tekijäänsä ja maailmaa ympärillämme. *OPS 2016 kuvataiteen tukimateriaalit*. Edu.fi. Haettu 17.1.2018 osoitteesta http://www.edu.fi/perusopetus/kuvataide/ops2016_tukimateriaalit/taiteelle_ominainen_tyoskentely

Hämeen Setlementti. (2016, 31. maaliskuu). *103 - taideyhteistyöprojekti Hämeenlinnan Taidemuseon kanssa*. Nettiartikkeli. Haettu 7.3.2017 osoitteesta <http://www.hameensetlementti.fi/?x118281=236685>

Interkult. Kulttuuriyhdistämö. Kotisivut. Haettu 14.1.2018 osoitteesta <http://www.interkult.fi/>

Maahanmuuttovirasto (2018, 15. elokuu). *Tilastot*. Haettu 16.3.2018 osoitteesta <http://tilastot.migri.fi/#applications>

Mikkonen, M. (2018, 14. maaliskuu). YK:n raportti: Suomi on maailman onnellisin maa. *Yle-uutiset*. Helsinki: Yleisradio. Haettu 29.3.2018 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10115710>

Niemelä, K. (2009). *New Tube*. Yhteisötaiteellinen lyhytelokuvaprojekti yhteistyössä Oulun taidemuseon kanssa. Haettu 28.2.2017 osoitteesta <http://www.waria.fi/karo/teokset7d.html>

Niemelä, K. (2010). *Next tube*. Yhteisötaiteellinen lyhytelokuvaprojekti yhteistyössä Oulun taidemuseon kanssa. Haettu 28.2.2017 osoitteesta <http://www.waria.fi/karo/teokset7b.html>

Nykänen T. (2016, 15. maaliskuu). *Sietoraja: Lähi-idän sotien uhrin suomalaisessa mediassa*. Rohkeus-blogi. Koneen säätö. Haettu 22.5.2017 osoitteesta <http://www.koneensaatio.fi/blogi/sietoraja-lahi-idan-sotien-uhrit-suomalaisessa-mediassa/>

Ofri Cnaani. (2014). *⌘D (Command+ Duplicate)*. 6 days of non stop participatory performance. Haettu 24.7.2016 osoitteesta <http://ofricnaani.com/filter/performance/D-Command-Duplicate>

Palmgren, S. (2012). *Minun nimeni on -Vuosaari*. Yhteisötanssiprojekti. Haettu 20.4.2016 osoitteesta <http://www.saripalmgren.com/my-name-is/>

Palmgren, S. (2018). *Minun nimeni on 2012–2018 -hanke*. Haettu 28.3.2018 osoitteesta <http://www.saripalmgren.com/minun-nimeni-on/>

Rainio, M. & Roberts, M. (2018). *They Came in Crowded Boats and Trains*. Haettu 21.3.2018 osoitteesta <http://www.rainioroberts.com/they-came-in-crowded-boats-and-trains/>

Reflecting Future -demo. (2016). Miina Alajärvi, Henriikka Hietaniemi & Johanna Ruotsalainen. Vastarannan kino. Videoteos, 1.23 min. Katsottavissa osoitteessa <https://vimeo.com/164399345>

Thurén, J. (2018, 5. tammikuu). 9 keinoa olla hyvä valkoinen liittolainen. *Ruskeat tytöt -verkkolehti*. Helsinki: Ruskeat Tytöt ry. Haettu 28.2.2018 osoitteesta <https://www.ruskeatytot.fi/rakenteet/hyvavalkoinenliittolainen>

Tilastokeskus (2017). *Maahanmuuttajat väestössä*. Haettu 15.3.2018 osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

LIITTEET

- 1 Tutkimus-, dokumentointi- & videoteoksen esittämislupa
- 2 Reflektointikeskustelurunko
- 3 Työpajakuvaukset
- 4 Työpajan mainosjuliste
- 5 Lehtiartikkeli, Uusi Rovaniemi 11.5.2016
- 6 Lehtiartikkeli, Uusi Rovaniemi 12.11.2016
- 7 Teoskuvaus, Katve2-galleria, 12.11.–11.12.2016

Liite 1. Tutkimus-, dokumentointi- & videoteoksen esittämislupa

1

TULEVAISUUSHEIJASTUKSIA-PROJEKTI / FUTURE REFLECTIONS –PROJECT

TUTKIMUS-, DOKUMENTOINTI- & VIDEOTEOKSEN ESITTÄMISLUPA / RELEASE FORM FOR RESEARCH, DOCUMENTING AND DISPLAYING THE VIDEO ART PIECE

Henriikka Hietaniemi
ehietan@ulapland.fi

Tutkimuksen ohjaaja ja oppilaitos / Supervisor of the research:

Professori Timo Jokela, Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta, kuvataidekasvatus
/ University of Lapland, Faculty of Arts, Art Education

Pro gradu – tutkielmasta ja työpajasta / About the Master's Thesis and the workshop:

Tutkin *taidetyöpajatyöskentelyn mahdollisuuksia rovaniemeläisten nuorten kohtaamisen edistämässä*. Työpaja ja tutkimus ovat osa Taidevaihte- / Art Gear -hanketta. Tutkimuksen aineisto koostuu osin työpajassa kerätystä materiaalista: ohjaajan havainnoista ja päiväkirjamerkinnöistä, nauhoitetuista keskusteluista, valokuva- ja videodokumenteista sekä videoteoksesta ja muusta työpajassa tuotetusta materiaalista. Työpajassa tuotettua taiteellista materiaalia ja dokumenttivalokuvia lukuun ottamatta **kerättyä materiaalia tullaan käyttämään ainoastaan tutkimukseni tarkoituksiin eikä sitä tulla näyttämään muille osapuolille. Aineisto käsitellään luottamuksellisesti eikä valmiissa tutkimuksessa mainita osallistujien nimiä.**

Videoteosta ja muuta työpajoissa syntynyttä taiteellista materiaalia sekä dokumenttivalokuvia voidaan esittää julkisesti museoissa ja gallerioissa sekä tapahtumissa ja elokuvanäytöksissä. Videoteosta voidaan esittää myös verkon videopalveluissa (youtube, vimeo ym.).

*/ This research is about the possibilities of art workshop in encouraging for encounters of youth in Rovaniemi. The research and workshop are part of the Taidevaihte / Art Gear –project. I will gather the material for the research mainly during the workshop by observing, recording the discussions, documenting the working with photos and videos and examining the video piece and other works made in the workshop. Apart from the art works made in the workshop and document photos, **all the material gathered will only be used for the research. Research data will be handled with confidentiality and the names of the participants will not be mentioned in the research report.***

The video art piece, other art works and document photos can be shown in public: in museums and galleries, events and movie screenings. **Video art piece can also be displayed on video sites in the Internet** (youtube, vimeo etc.).

Tutkimukseen & työpajaan osallistujan nimi / The name of the person to participate in research and in the workshop:

Annan luvan **TALLENTAA** itseäni (tai alaikäistä lastani) **TUTKIELMAA** varten.

/ I give permission that myself (or my child under age 18) can be **RECORDED** for this **RESEARCH**.

Rastita. / Check the box.

Annan luvan Tulevaisuusheijastuksia-työpajassa syntyneen ja minusta taltioidun **TAITEELLISEN MATERIAALIN** sekä dokumenttivalokuvien **ESITTÄMISEEN** sopimuksessa mainitulla tavalla.

/ This will confirm I have agreed the **ART WORKS** I have participated making in the Future Reflections workshop and document photos can be **DISPLAYED** as proposed in the contract.

Paikka ja päiväys / Place and date:

Allekirjoitus ja nimenselvennys / Signature and print name:

Sähköpostiosoite ja puhelinnumero / Email address and phone number:

Liite 2. Reflektointikeskustelurunko

Tulevaisuusheijastuksia – ohjaajien
REFLEKTOINTIKESKUSTELUN HAASTATTELURUNKO suurinpiirtein

Keskustelu käydään jokaisen työpajakerran jälkeen.

- Millaiset ovat päällimmäiset tunnelmat?
- Mitä työpajassa tapahtui? Millainen tunnelma oli?
- Onnistuttiinko asetetuissa tavoitteissa? (ks. tavoitteet)
 - o Missä onnistuttiin? Mikä oli toimivaa?
 - o Mitä täytyy parantaa, muuttaa, kiinnittää enemmän huomiota jatkossa?
Millaisia muutosideoita heräsi?
- Tapahtuiko työpajassa jotakin erityistä, mikä jäi mietityttämään?
- Mitä huomioita tehtiin osallistujien tunnelmista? Huomioitiinko kaikki osallistujat?
- Tuliko osallistujien suunnalta toiveita / palautetta jostakin?
- Mitä asioita on hoidettava ensi kertaa varten?

Liite 3. Työpajakuvaukset

FUTURE REFLECTIONS / ENSIMMÄINEN TYÖPAJAKERTTA 29.4.2016

1. Tervetuloa (syötävät esillä heti työpajan aluksi?)
 2. Kieliasian sopiminen: käyretään suomea, tulkitaan englanniksi jos ja kun tarvitsee
 3. Ohjaajien esittäytyminen + nimi&nimen tarina -kierros tässä vaiheessa, jotta kaikki pääsisivät ääneen?
 4. PP-esitys: työpajan idea + aikataulu (esimerkkivideo ja ääni), hanke, tutkimus, aiheeseen johdattavia kuvia: TULEVAISUUS (selväksi, mitä sana tarkoittaa)
 - Nopea tehtävä: sano yksi sana, joka tulee mieleen sanasta "tulevaisuus" / mikä on tulevaisuus kunkin osallistujan äidinkielenä
 5. EU- & tutkimus-/esittämislupa-lomakkeiden täyttö
 6. Minun tulevaisuuteni -tehtävän ohjeistus
 - Piirrä / etsi lehdistä ja piirrä läpi kuvia, jotka kuvasivat ajatuksiasi tulevaisuudestasi: mistä unelmoit, mitä haluaisit tehdä, mitä haluaisit muuttaa, mitä haluaisit säilyttää? Myös sanoja voi kirjoittaa. Käytettävissä olevat välineet: kalvoja, aikakaus- & sanomalehtiä, tussseja, värkalvoja, liimaa ja kimmaleimua. Esimerkkien näytänminen piirtolehtimellä.
 7. Työskentelyä + keskustelua aiheesta (varataan noin 45 min?), yhteisen pöydän ääressä
 - Mitä tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita osallistujilla on?
 - Missä olet kesällä? Syksyllä? Ensimmäisenä? Viiden vuoden, kymmenen vuoden päästä?
 - Millainen paikka Rovaniemi on asua?
 - Mitä kautta osallistujat löytävät työpajaan ja mikä sai heidät tulemaan paikalle?
 - Millaista aiempaa kokemusta heillä on videoyöskentelystä?
 - Ym.
 8. Töiden esittelyä yksi kerrallaan ja keskustelua (varataan 30 min?) Kerätään työt meille taaleen.
 9. Yhteisen aikataulun sopiminen ja varmistaminen, jaetaan laikkuja, jos haluaa paperisena aikataulun & yhteyshiedot (pitäiskö kysyä allergioita ym. syötävien hommaamista varten?)
 10. Siivoaminen (Henriikka tekee sillä välin nopeasti muistiinpanot tutkijanpäiväkirjaan)
11. Reflektointi keskustelu työpajakerrasta (suuntaa antavat kysymykset erillisessä tiedostossa)
 - ENSIMMÄISEN TYÖPAJAN TAVOITTEITA:
 - Uusien ihmisten kohtaaminen ja tutustumisen alkaminen, vuorovaikutus
 - o Jokainen esittäytyy, jokaista kuunnellaan, jokainen saa puheenvuoron
 - o Saman pöydän ääressä työskentely
 - o Yritetään löytää keinot ymmärtäytyä yhteisen kielen puutteesta huolimatta: selkeä puhe, kertominen, kysyminen: ymmärsitkö?, kuvat, eleet, ilmeet, annetaan aikaa vuorovaikutukselle
 - Annetaan nuorille mahdollisuus osallistua, aloitetaan luottamuksen rakentamisen
 - o Annetaan mahdollisuus kielitählyä
 - o Saa kysyä ja olla erimielisiä
 - o Kuunteleminen, ideoiden vastaanottaminen
 - o Aikataulun ja tavoitteiden sopiminen yhdessä
 - o Tehtävä, joka on kaikille mahdollinen toteuttaa aiemmista taidoista riippumatta + riittävästi aikaa tehdä
 - Ajatusen pukeminen kuviksi ja sanoiksi
 - o Kalvokollaasitehtävä, tehdystä kuvasta kertominen
 - Innostaminen
 - o Ohjaajien innostunut asenne
 - o Video- ja ääniesimerkkien näytänminen
 - o Musiikkivideon idean korostaminen
 - o Korostetaan, että video tuliaan esittämään julkisilla paikoilla, esim. Tapahuntien yö
 - o Mitä osallistujia saa: oppii videon tekemistä ja äänittämistä, pääsee tekemään julkisesti esitettävää videoa, uusia tuttavuuksia ym.
 - o Tarjolla syötävää & juotavaa
 - o Yhdenvertaisuuteen, kulttuurisensitiivisyyteen pyrkiminen
 - o Jokaisen kohtelemisen yksilönä, rovaniemäläisenä nuorena, eikä esim. maahanmuuttajana. Jokainen saa kertoa itsestään sen verran kuin haluaa
 - o Eroja ei tarvitse korostaa, vaan esimerkiksi nuoret voivat havaita haaveilevansa samankaltaisista asioista ym.

- o Oman kielen ja kulttuurin esiin tuomista ei pakoteta, mutta siihen kannustetaan: oman äidinkielen käyttäminen, omista ajatuksista kertominen
- Projektiin sitoutuminen
 - o Aikataulun sopiminen (tarvittaessa muokkaaminen?) yhdessä
 - o Innostaminen edellä mainituin keinoin
 - o Sähköpostioitteet ja puhelinnumerot tahteen ja laiteaan muistutusviesti ennen seuraavaa kertaa

2. & 3. työpaja pe-ja 13.-14.5.

Johanna vastaa periantaina uusien osallistujien perehdyttämisestä tutkimus- ja esityslupaan ja EU-lomakkeeseen. Miina vastaa ruokakuviosta. Henriikka huolehtii työpaja tarvikkeet valmiiksi (patsi Miina tykki ja läppäri).

- Välineet (pe + la):
- o tutkimuslupa- & EU-lomakkeet
 - o 3 x Canon 1200D –järjestelmäkamera,
 - o 3 x videopäijälusta,
 - o 1 x zoom + kuulokkeet (koitan saada toisen zoomin jos vaan vapaana, jotta mulle ois äänitys-zoomi kans tai pätyjää varmaan sillä, että nauhoitetaan niitä yhteisen kertomisen kohtia. Otatko Johanna sun oman zoomin kans?)
 - o piirtoheittimä
 - o läppäri (yliopiston + henriikan)
 - o videotykki + kangas (videon näyttämistä varten)
 - o iso paperilla + teippiä (paperia piirtoheittimesten taustaksi)
 - o värtkalvot
 - o piirtoheittokalvot
 - o viime kerralla piirretyt kalvot + aiemmin tulostetut kalvot
 - o tussit, sakset, liimaa
 - o lomakkeet + kuulakärkikyriä
 - o tarra-arkkia nimilappuihin
 - o paperia ja kyniä kirjoittamiseen

OHJELMA PERJANTAI klo 17.30-19.30:

- klo 15 -> roudaus yliopistolta & järjestäminen Mondella
 - klo 17.30 aloitus: Alussa aktiivista, vapaamuotoista keskustelua, tutustumista + ottakaa kahvia, syövävä noin 5-10 min, uusille selitetään mistä kyse + täyttävät lomakkeet heti. Tehdään samalla nimilapput (tarra-arkille) keskustelun lomassa
 - klo 17.40 kerro kuka olet - rinki!
 - kuunnellaan ääni, katsotaan video + demotaan piirtoheittimillä perusdis
 - klo 17.50 jaetaan paperit "Kirjoita vapaasti tulevaisuudestasi omalla äidinkiellelläsi" rajunnavirtaa (saa kirjoittaa sillä kielellä, jolla haluaa) n. 10-15 min aikaa
 - Puretaan kirjoitukset noin kolmen hengen ryhmässä
 - Poimitaan kolme sanaa tekstistä, kirjoitetaan kalvolle
 - Klo 18.15 koko ryhmässä puretaan näytämällä ja sanomalla omat sanat ei sen pidempiä stoorreja (keuhataan tekstit ja kalvot, sovitaan kuka kertoo ja minne)
 - Klo 18.20 10 min tauko
 - Työpisteitä: klo 18.30 (aika n. 50 min)
 - 1. äänipiste (sis. ihmisen ääni, jostain muuta, rytmisöitimiä) Johanna
 - 2. valokuvapiste (muotokuva toisesta) Miina
 - 3. kuvien etsiminen netistä Henriikka "mielenmaisema" "tunnelmakuva"
 - klo 19.25 yhteinen nopea koonti, seuraavan päivän ohjelma (purkaminen seuraavan päivän alkun???)
 - kamat kasaan (Henriikka vois koittaa kirjoitella + käydä keskustelua Ninnin ja Elinan kanssa)
 - tavarat voi jättää Monden saliin??
- OHJELMA lauantai 14.5. klo 12-16**
- Yhteinen aloitus: Ketä on paikalla? Nimitä + nimilappuja tarvittaessa. Kerrotaan päivän kulusta. Kerrotaan nopeasti, mitä kukakin on tehnyt edellisellä kerralla.

- Joidattava tehtävä: joku äänijuttu esim. yhteisen äänimaisen luont?
- Osa porukasta Johannan mukaan äänittämään.
 - Tapattu mitä? ?
- Osa tekemään videota Miinan ja Henrikan kanssa. Ryhmät vaihtuvat välillä.
 - Demonstraatio / kokeilu: Näytetään konkreettisesti mitä voi tehdä ja miten voi antaa mulle ohjeita oman tarinan kuvaamiseen.
 - Videosimerkkejä: demo ja Henrikan animaatio + esim:
 - <https://www.youtube.com/watch?v=FHREN6f6pw>
 - <https://www.youtube.com/watch?v=IMh8PvIzAA>
 - <https://www.youtube.com/watch?v=0gChja95mg>
 - Työpiste, missä voi tehdä lisää piirroksia kalvoille ja leikata värillisiä kalvoja.
 - Toinen opastaa, jos uusia tulijoita lauantaina
 - ryhmässä 3-4 jäsentä.
 - Yksi kertoo tulevaisuusajatuksistaan ja miten haluaa itseään kuvattavan. 1 vastaava kamerasta, 2 liikuttaa piirroheittinjuttuja. Kameravastaava voi myös liikutella.
 - Ohje: kuvata paljon ruutuja! Ota aina kaksi kuvaa kerralla!
 - Ollaan itse mukana videoilla, jos vain aikaa.
 - Tauko + Vaihto n. klo 14:00 ??
 - n. klo 15:30 Yhteinen loppetus: Koonti, mitä tuli tehtyä, millä fiiliksellä osallistujat ovat? + keskustellaan yhdessä pe 27.5. viimeisestä kerrasta. Mitä halutaan syödä? Saa tuoda kavereria katsomaan, yms. Varmistetaan että kaikilla lomakkeet ja toimiva yhteyshetki.
 - tavaroiden kokoaminen & kускаaminen yhtiöistölle
 - reflektointia keskustelu yhtiöistöllä (pyritään lopettamaan viimeistään klo 18)

TAVOITTEITA:

Edellisen pajan pohjalta huomioidtavina:

- o tekeminen edellä ja enemmän tehtävien palaustella, keskustelulla joka välissä ja tekemisen ohessa
- o tilan järjestäminen: istuminen tiiviimmin, valitaan tarkemmin paikka tilassa

- o Kertominen, jakaminen, kohtaaminen tärkeintä!
- o Aloitustilaisuus, frontaali pois, pyrkiminen informaation
- o Ryhmätyöryhmä? Uudet mukaan niin ettei vanhat tyisty. Ryhmät, suunnittaminen perjantaina, yrittäkääkö rikkoa vähän ryhmää?
- o Taulujen pitäminen tärkeää myös rennon keskustelun ja kohtaamisen synnyttämiseksi
- o Koolit, vetovastuu, kuka littää, toiset tasapainottaa vetäytymällä osaksi ryhmää
- o Miten suhtautua etenkin turvapaikanhakijoiden peitymykseen?
- o tiedostetaan, ettei osallistujan pakko tehdä mitään, ei tiettyä kaavaa tai sääntöä, miten tehdä. Me osallistutaan koko ajan tekemiseen
- Kohtaaminen:
 - pajaan saapuisi momentaalisia, toisilleen tuntemattomia ihmisiä
 - esittäytyminen, nimilappu
 - mahdollisuus tutustua, keskustella (alun vapaassa keskustelussa työskentelyn lomassa, ryhmiin jakautuminen, tauolla, lopuksi)
 - läsnäolo, ohjailien pyrkiminen vuorovaikutukseen, kohtaamiseen, kuunteluun
 - tilan järjestäminen niin, että kaikki ovat lähellä, näkevät toisensa, salin ulkoa tulevan hälyn välttäminen
 - pyrkimys kiireetömyyden tuntuun
 - tauot syötävät
- Vuorovaikutus:
 - kaikki saavat puheenvuoron, kuunnellaan
 - ohjaajat pyrkivät aktiivisesti keskustelun herättämiseen
 - käytetään rinnakkain suomea ja englantia sekä muita kieliä, pyritään jaettuun ymmärtäykseen, kun ohjeistetaan, näytetään konkreettisesti, mitä tehdään
 - esimerkkien näyttäminen
 - saa kysyä ja olla eri mieltä
 - kuunnellaan, saa esittää ideoita ja ehdotuksia
 - ryhmässä työskentely & ryhmätyöt
- Osallistujien oma kieli ja kulttuuri
 - oman äidinkielen käyttämiseen kannustaminen kirjoitusharjoituksessa
 - omista ajatuksista ja käsityksistä puhuminen
 - tuetaan osallistujien omia ideoita ja visioita
- Luottamuksen rakentaminen:
 - kuunteluun, kysymiseen
 - tutkimuslupa- ja eu-lomakeasioiden selittäminen auki ja varmistus että on ymmärretty
 - saa kieltäytyä ja kyseenalaistaa
 - toiminnan tavoitteiden, aikataulun kertominen
 - videon esityspaikoista kertominen
- Voimauttaminen
 - videoita kuvavessa kuvattavana olija kertoo, miten haluaa tulla kuvatuksi
 - nuorten ääni kuuluvina kuuleminen, kuunteluun, kuululaksi tuleminen
 - jokaisen hyväksymisen sellaisena kuin on
- Imostaminen

- esimerkkien näyttäminen
- videon esittämisestä kertominen
 - ohjaajien innostus
- yhdenvertaisuus, kulttuurisensitiivisyys
 - osallistujien kohtaaminen yksilönä
 - saa kertoa itsestään sen verran, mitä haluaa: "kerro kuka olet" / "esittele itsesi"
- Projektin sitouttaminen
 - alkatulun kertominen & sopiminen
 - lomakkeiden täyttämminen
 - innostaminen
 - videonkatsomiskerran yhteinen suunnittelu
 - osallistujan kokemus kuulluksi tulemisesta, kohtaamisesta
 - tekemisen koonnita päivien lopuksi, tulevasta kertominen
- johdatteilu aiheeseen
 - kirjoitustehtävä, sitä kertominen
- Välineiden käytön opettelu
 - kamera, kameran edessä oleminen: muotokuvaustehtävä
 - äänet, äänitys
 - piirtoheitin
- Materiaalin kerääminen videota varten, kuva + ääni
 - muotokuvat
 - nettikuvat
 - piirustukset
 - tekstit
 - äänet

Taidevaihde 2016-2018- Taidetyöpajoja nuorille ja nuorille aikuisille

FUTURE REFLECTIONS workshop

Sound, rhythm and video

How is your future like? Come and join the workshop! In this workshop we will produce a video together. We will work using different techniques, such as photography, drawing and recording and editing human voice. The workshop will be organized in cooperation with The Red Cross International Club. The Club is open for everybody and no previous experience is needed to participate -- come along!

Tulevaisuusheijastuksia ääntä, rytmiä ja videota

Millainen on sinun tulevaisuutesi? Työpajassa tehdään yhdessä videoteos, jossa pohditaan tulevaisuutta erilaisin tavoin. Työpajassa mm. valokuvataan, piirretään, videokuvataan ja äänitetään. Aiempaa osaamista ei tarvitse olla ja kaikki ovat tervetulleita mukaan. Työpaja järjestetään yhteistyössä SPR:n Kansainvälisen Klubin kanssa. Tervetuloa!

pe 29.4. klo 17.30–19.30,

pe 13.5. klo 17.30–19.30,

la 14.5. klo 12–16

pe 27.5. klo 17.30–19.30

Monde, Pohjolankatu 6, 96101 Rovaniemi

ورشات الاعمال الفنية للشباب والشابات
جسر الفن

Art Gear - Art workshops for youth and young adults

Lisätietoja/contact: www.ulapland.fi/artgear
taidevaihde@gmail.com

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO

LAPIN
TAITEILIJASEURA

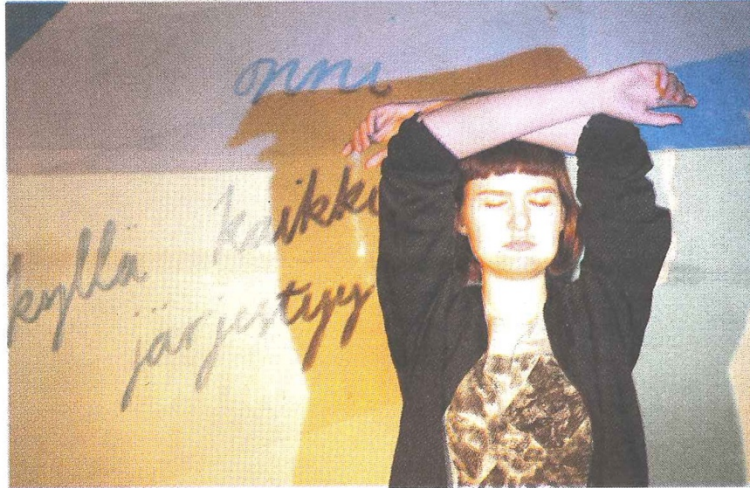

Piste
Moni taideyhdistys

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

■ HEIJASTUKSIA. Kaksipäiväinen työpaja alkaa perjantaina Mondella.

Videotyöpajassa heijastellaan tulevaisuutta

NUORET

Rovaniemen nuorisokeskus Mondella järjestetään viikonloppuna nuorille suunnattu monikulttuurinen taidetyöpaja, *Tulevaisuusheijastuksia*.

Työpajassa osallistujat pohtivat tulevaisuudennäkymiään videotyöskentelyn keinoin. Viikonlopun työpajassa syntyy rovaniemeläisten nuorten aikuisten yhteinen videoteos, joka saa syksyllä ensiesityksensä yleisölle Rovaniemen Taiteiden yössä.

Osallistujien valokuvat, piirrookset

ja kirjoitukset kuvittavat tulevaisuudentoiveita, joita yhdessä tehty ääniraita säestää. Maksuttomaan työpajaan ovat tervetulleita kaikki 16–29-vuotiaat rovaniemeläiset nuoret aikuiset. Aiempaa kokemusta videotyöskentelystä ei tarvitse olla.

Tulevaisuusheijastuksia on osa Lapin yliopiston, Lapin taiteilijaseuran ja monitaideyhdistys Pisteen Taidevaihte-hanketta.

Tulevaisuusheijastuksia-työpaja pe 13.5. klo 17.30–19.30 ja la 14.5. klo 12–16 Mondella, Pohjolankatu 6. Vapaa pääsy.

Uusi Rovaniemi | Lauantai 12.11.2016

Heijastuksia nuorten rovaniemeläisten haaveista

VIDEOTEOS

Future Reflections -videoteos kertoo rovaniemeläisten nuorten tulevaisuuteen liittyvistä ajatuksista ja haaveista.

Kuva- ja äänimateriaali on tehty työpajoissa, joihin osallistui parisenkymmentä paikallista nuorta. Monella osallistujalla on maahanmuuttajatausta.

Videoteos koostuu nuorten omakuvista, joissa sanoiksi ja kuviksi puetut ajatukset heijastuvat kerroksiksi. Videolla esiintyvät työpajan osallistujat. Myös ääniraita on heidän käsialaansa.

Työpajan toteutuksesta ja videoteoksen koostamisesta vastasivat audiovisuaalisen mediakulttuurin maisteriopiskelija **Miina Alajärvi**, kuvataidekasvatuksen maisteriopi-

kelija **Henriikka Hietaniemi** sekä taiteiden tiedekunnan alumni kuvataiteilija-säveltäjä **Johanna Ruotsalainen**.

Työpajat toteutettiin kevätkesällä 2016. Ajatuksia tulevaisuudesta käsiteltiin yhdessä puhumalla, piirtämällä ja kokoamalla kuvia. Osallistujat kuvasivat videon piksallaatioanimaation keinoin piirtoheittimien avulla.

TYÖPAJAT ovat osa Taidevaihe 2016–2018-hanketta, jossa pyritään edistämään nuorten kaksisuuntaista kotoutumista taidetoiminnan avulla.

Hankkeen toteuttavat Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta, Lapin yliopiston sosiaalityön oppiaine, Lapin taiteilijaseura ja Monitaideyhdistys Piste.

Hanketta rahoittavat Euroopan

sosiaalirahasto, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Lapin yliopisto, Monitaideyhdistys Piste ja Lapin taiteilijaseura.

Henriikka Hietaniemi tekee pro gradu -tutkielmaansa projektiin liittyen. Videoteos on ollut aiemmin esillä Rovaniemen Taiteiden yössä 2016.

Henriikka Hietaniemi, Miina Alajärvi ja Johanna Ruotsalainen: Future Reflections 12.11.–11.12. Arktikumissa, Galleria Katve 2. Vapaa pääsy.

NÄYTTELYITÄ

Yliopistolta Arktikumissa

- Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan Valo- ja Katve-gallerioissa Arktikumissa nähdään kolme uutta näyttelyä 12.11.–11.12. *Future Reflections* on yksi niistä.
- Galleria Valossa Teemu Saukkosen *Vegetarians of Love* -näyttely. Saukkosen 20 uutta maalausta on toteutettu pääosin syksyn aikana Wihurin rahaston tuella Lapin yliopistossa vieraillevana taiteilijana. Taiteilija havainnoi elämää välineinään väreit ja kirpputoireilta löytyneet käsityöt.
- Galleria Katve 1:ssä Elli Alasaaren *Jälkiä*-näyttely. Alasaari kuvaa teoksissaan asioita, jotka eivät usein ensinäkemältä ole kauniita. Digitaalissa värivedoksissa on kuvattu Pohjanmaalla sijaitsevia autiotaloja ja Valistustalon purkua. Alasaari on Lapin yliopiston graafisen suunnittelun opiskelija.

■ **VIDEOTEOS.** *Future Reflections* -teos kestää vajaat viisi minuuttia. Se esittelee rovaniemeläisten nuorten omakuvia, jotka on koottu työpajoissa kevätkesällä.

FUTURE REFLECTIONS

12.11.-11.12.2016

Future Reflections -videoteos kertoo rovaniemeläisten nuorten tulevaisuuteen liittyvistä ajatuksista ja haaveista. Videoteos koostuu nuorten omakuvista, joissa kuviksi ja sanoiksi puettut ajatukset heijastuvat kerroksiksi. Työpajan osallistujat esiintyvät itse videolla, kuvissa ja heijastuksissa. Myös videon ääniraita on osallistujien käsialaa.

Teoksen kuva- ja äänimateriaali on tehty työpajoissa kevätkesällä 2016. Niissä tulevaisuuden ajatuksia käsiteltiin yhdessä puhumalla, piirtämällä ja kuvia kokoamalla. Osallistujat kuvasivat videon piksallaatioanimaation keinoin piirtoheittämiä apunaan käyttäen. Ääniraita koostuu osallistujien tuottamista sanoista ja äänityksistä. Työpajoihin osallistui parisenkymmentä paikallista nuorta, joista monella on maahanmuuttajatausta. Työpajan toteutuksesta ja videoteoksen koostamisesta vastasivat audiovisuaalisen mediakulttuurin maisteriopiskelija Miina Alajärvi, kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelija Henriikka Hietaniemi sekä kuvataiteilija-säveltäjä Johanna Ruotsalainen.

Työpajat ovat osa laajempaa Taidevaihte 2016-2018 -hanketta, jossa pyritään taidetoiminnan avulla edistämään nuorten kaksisuuntaista kotoutumista. Hankkeen toteuttajia ovat Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta (hankkeen hallinnoija), Lapin yliopiston sosiaalityön oppiaine, Lapin taiteilijaseura ja Monitaideyhdistys Piste. Hankkeen rahoittajia ovat Euroopan sosiaalirahasto, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Lapin yliopisto, Monitaideyhdistys Piste ja Lapin taiteilijaseura. Henriikka Hietaniemi tekee pro gradu -tutkielmaansa Future Reflections -projektiin liittyen. Future Reflections -videoteos on ollut aiemmin esillä Rovaniemen Taiteiden yössä 2016.

Lisätietoja: Henriikka Hietaniemi, [henriikka.hietaniemi\(at\)gmail.com](mailto:henriikka.hietaniemi(at)gmail.com)

FUTURE REFLECTIONS

12.11.-11.12.2016

Future Reflections discusses about the thoughts and dreams of the youth in Rovaniemi. The video piece consists of the participants' self portraits where their thoughts, turned into pictures and words, are projected as layers. The soundtrack in the video piece was also made by the participants.

The video and sound material was produced in workshops during the spring and summer 2016. The thoughts about future were worked with discussing, drawing and assembling the pictures etc. The participants shot the video using pixilation technique and the overhead projectors. The sound consist of words and other recordings by the participants. There were about 20 youngsters taking part in the workshops, many of them having an immigrant background. The workshop was organized and the video piece was edited by Miina Alajärvi, a master's student in Audiovisual Media Culture, Henriikka Hietaniemi, a master's student in Art Education, and Johanna Ruotsalainen, a composer and visual artist.

The workshops and video piece are part of a larger project called Taidevaihde / Art Gear 2016-2018. Art Gear is a collaborative project of the faculties of Art and Design and Social Work in the University of Lapland, the Artists' Association of Lapland and the Cross-art Collective Piste. The main goal of the project is to support the two-way integration among the young people in Finnish Lapland. Henriikka Hietaniemi is doing her master's thesis research related to the Future Reflections project. The video piece has previously been screened in the Rovaniemi Night of Arts 2016.

Contact: Henriikka Hietaniemi, [henriikka.hietaniemi\(at\)gmail.com](mailto:henriikka.hietaniemi(at)gmail.com)